

Rəsmi dövlət qəzeti

AZƏRBAYCAN

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI MİLLİ MƏCLİSİNİN ORQANI

№ 46 (8069) ÇƏRŞƏNBƏ AXŞAMI, 26 fevral 2019-cu il

Qəzetin əsası 1918-ci ildə qoyulmuşdur

www.azerbaijan-news.az

İlham Əliyevin sosial islahatlar paketi

Prezidentin dünən keçirdiyi müşavirədə ölkədə həyata keçirilən sosial-yönümlü layihələrin növbəti hesabati verildi. Xalqın həyatında aydın hiss olunan uğurlar real faktların, rəqəmlərin təmsalında əyani şəkildə öz təsdiqini tapdı. İqtisadi və sosial məsələlərə həsr olunan tədbirdə son aylarda aparılan islahatların uğurlu nəticələrinin sadalanması ilə yanaşı, dövlət başçısının sosial paket andlandırdığı tədbirlərdən də anonsu verildi.

2017-ci il iqtisadi sabitləşmə, 2018-ci il isə dərin iqtisadi islahatlar ili oldu

Ümumiyyətlə, İlham Əliyevin keçirdiyi hər bir müşavirə böyük əhəmiyyət kəsb edir. Dünən isə ölkənin son 2 aydakı inkişaf mənzərəsini dolğun əks etdirən rəqəmləri, mülahizələrini və qarşıdakı hədəfləri növbəti dəfə ölkə ictimaiyyətinə təqdim edən Prezident mövdu vəziyyəti, görülən işləri bir daha dərinlən təhlili etdi. 2017-ci il iqtisadi sabitləşmə, 2018-ci il isə dərin iqtisadi islahatlar ili andlandıran dövlət başçısı 2019-cu ildə Azərbaycanı iqtisadi artımın yüksək tempilə təmin edəcəyini vurğuladı. Həqiqətən də 2017-ci ildə iqtisadi sabitliklə bağlı atılan çox önəmli addımlar 2018-ci ildə keçirilən Prezident seçkilərindən sonra islahatların yeni mərhələsinə təkan vermişdi. Bu gün həmin islahatlar bəhrəsini göstərməkdədir. Bu ilin yanvar ayının yekunlarına əsasən, ümumi daxili məhsulun 3 faiz artımı da bunu bir daha təsdiqləyir. Aparılan ciddi iqtisadi islahatlar, şəfəqliqlə bağlı görülən işlər büdcə daxilolmalarına da müsbət təsir göstərib. İlin birinci ayında qeyri-neft sektorunda sənaye istehsalının təxminən 14 faiz artması, vergi və gömrük orqanları tərəfindən plandan əlavə milyonlarla manatdan çox vəsaitin toplanması, Dövlət Neft Fondunun gəlirlərinin artması onu göstərir ki, bu il Azərbaycanı iqtisadi artım yüksək tempilə təmin edəcək.

Əhalini narahat edən bütün məsələlər Prezidentin diqqət mərkəzindədir

Müşavirə ilə bağlı ilk təəssürat budur ki, Prezident ölkədə əhalini narahat edən bütün sosial-iqtisadi məsələləri

bilir və onları daim diqqət mərkəzində saxlayır. Onların həlli istiqamətində ciddi tapşırıqlar verir, nəticəsi ilə şəxsən maraqlanır.

Məsələn, şəhid ailələrinə istisnasız olaraq bərdəfəlik müavinətləri verilməsi, bu kateqoriyaya aid insanlara müavinətin 242 manatdan 300 manata, həmçinin Əfqanıstan veteranlarının müavinətinin 220 manatdan 300 manata qaldırılması, məcburi köçkünlərlə bağlı geniş inşaat proqramlarının icrası bu istiqamətdə görülən işlərin tərkib hissəsidir.

Bununla yanaşı, son aylarda dövlət başçısının imzaladığı fərman və sərəncamlara əsasən, 100 minə yaxın tələbənin təqaüdünün yüksəldilməsi, minimum əməkhaqqının 38 faiz artması, yəni 130 manatdan 180 manata çatdırılması, minimum pensiyaların 38 faiz artaraq 116 manatdan 160 manata qədər qalması və bunun müqabilində 223 min insanın pensiya təminatının yaxşılaşdırılması dövlətin bu təbəqəyə göstərdiyi diqqətin əyani təzahürüdür.

Uzun illər ərzində vətəndaşları narahat edən problemlərdən biri kimi vaxtilə tikilmiş və hansısa səbəblərə görə rəsmi olaraq qəbul edilməmiş çoxmənzilli mənzillərin sənədləşməsi məsələsinin həlli istiqamətində imzalanan fərman da çoxlarını sevindirirdi. Çünki İlham Əliyevin imzaladığı fərman əsasında artıq bu məsələ həll olunmuş hesab edilə bilər. Yaxın gələcəkdə müvafiq dövlət orqanları bütün sənədləşmə işlərini apararaq məsələnin həllini təmin edəcəklər.

Problemlə kreditlərlə bağlı məsələ yekunlaşmaq üzrədir

Prezident dünənki müşavirədə, həmçinin uzun müddətdir əhalini narahat edən problemlə kreditlərlə bağlı məsələyə aydınlıq gətirərək bu istiqamətdə aparılacaq genişmiqyaslı araşdırmaların aparıldığını dedi və verdiyi müvafiq tapşırığın icra prosesindən danışdı.

Bəlli oldu ki, məsələ artıq neçə vaxtdır müzakirə olunur və hökumət üzvlərinə müvafiq göstərişlər verilib, təkliflər paketi hazırlanıb. Proses artıq son mərhələdədir və işçi qrup bu məsələ ilə çox ciddi məşğuldur.

Məsələnin o qədər də sadə proses olmadığını deyən Prezident tapşırıq verdi ki, təkliflər paketləri xalqın mənafeyinin üstün tutulması şərtləri əsasında hazırlansın: "Biz bu məsələni həll etməklə əsas vəzifəni vətəndaşların rifah halının yaxşılaşmasında, onların maliyyə yükünün azaldılmasında görürük. Bu, ilk növbədə ciddi sosial təşəbbüs kimi qəbul edilməlidir... Bu gün, sadəcə olaraq anons vermək istəyirəm ki, bu məsələ artıq yekunlaşmaq üzrədir".

Göründüyü kimi, Prezident yenə də xalqın mənafeyinin müdafiəsidir. Bu, həm də cəmiyyətimizin həttə ən kiçik

PREZİDENT sosial-iqtisadi inkişafın yeni hədəflərini müəyyənləşdirdi:

- Ciddi iqtisadi islahatlar, şəfəqliqlə bağlı görülən işlər büdcə daxilolmalarını bir ayda 105 milyon manat artırır;
- ölkənin maliyyə vəziyyəti yaxşılaşır, sabit olaraq qalır;
- vətəndaşların sosial rifahının yaxşılaşdırılması ən başlıca vəzifəmizdir;
- 2019-cu il sosial inkişaf, əhalinin sosial müdafiəsi baxımından başqa illərdən fərqlənən, ölkəmiz üçün uğurlu il olacaq;
- minimum pensiyanın səviyyəsinə görə Azərbaycan MDB məkanında ikinci yerdədir, ancaq bu, son hədd deyil;
- Problemlə kreditlərin həllinin son mərhələsindəyik, Azərbaycan bu məsələnin həlli ilə bağlı da öz liderliyini, nümunəsini göstərəcək;
- ciddi sosial paket üzərində iş aparılır.

narahatlığına səbəb ola biləcək məqamların vaxtında dövlət nəzarətinə alındığını nümayiş etdirir. Prezidentin söylədiyi kimi, Azərbaycan tezliklə bu məsələni də həll edib bir daha dünyaya nümunə göstərəcək.

İlham Əliyevin sosial paketinin uğurları getdikcə artacaq

Son 2 ayda Prezident İlham Əliyev xalqın sosial rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində onlarla fərman və sərəncamlar imzalayıb, şimal bölgəsində baş verən zəlzələdən dərhal sonra təlaş içində olan insanlara yardım olub, Şamaxıda, Beyləqanda, Sumqayıtda vətəndaşlarla səmimi görüşlər keçirib problemlərini dinləyib. Bütün bunlar Prezidentin xalqın rifahının yüksəlməsinə yönələn siyasətin növbəti təzahürüdür.

Dövlət başçısı dünənki müşavirədə bir daha bəyan etdi ki, xalqın sosial vəziyyətinin yüksəldilməsi istiqamətində sosial paket hazırlayıb. Minimum əməkhaqqının, pensiyaların, tələbələrə təqaüdlərinin artırılması, digər ödənişlərin verilməsi və dənən Prezidentin əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində tədbirləri davam etdirmək və bu tədbirlərin ehtə dairəsinin daha da genişləndirmək məqsədi ilə imzaladığı sərəncam da bu sosial paketin tərkib hissəsidir. Yeni sərəncam əsasən, bir çox kateqoriyalara aid insanların müavinət və təqaüdlərinin artırılması da bir daha təsdiq edir ki, 2019-cu il sosial inkişaf, əhalinin sosial müdafiəsi baxımından başqa illərdən fərqlənəcək.

Bütün bunlar bir daha əminlik yaradır ki, Prezidentin dediyi kimi, 2019-cu il bütövlükdə ölkəmiz üçün uğurlu il olacaq.

Rəşad BAXŞƏLİYEV, "Azərbaycan"

Xocalı soyqırımını təcavüzkar erməni siyasətinin ən qanlı səhifəsidir

Tarixi faktlar göstərir ki, azərbaycanlılar erməni millətçilərinin davamlı olaraq etnik təmizləmə, soyqırım və təcavüzkarlıq siyasətinə məruz qalaraq, öz tarixi torpaqlarından didərgin salınıb, qaçqın və məcburi köçkünlərə çevriliblər.

"Böyük Ermənistan" ideyası ilə yaşayan ermənilər öz məqsədlərinə çatmaq üçün xarici himayədarların köməyi ilə müxtəlif vaxtlarda azərbaycanlılara qarşı terror və soyqırımı həyata keçirməklə etnik təmizləmə siyasətini aparmışlar. Təkcə XX əsrdə azərbaycanlılar 4 dəfə - 1905-1906-cı, 1918-1920-ci, 1948-1953-cü və 1988-1993-cü illərdə soyqırımı və etnik təmizləmələrə məruz qalmışlar. XX əsrin əvvəllərində erməni millətçiləri "Daşnaksütun" partiyasının proqramında irəli sürülən "böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq istiqamətində fəaliyyətini genişləndirərək öz tarixi torpaqlarında yaşayan azərbaycanlıların planlı surətdə doğma yurdlarından qovmaqla etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətini həyata keçirmişlər. Nəticədə 1905-1906-cı illərdə ermənilər Bakıda, Gəncədə, Qarabağda, İrəvanda, Naxçıvanda, Ordubadda, Şərur-Dərələyəzdə, Tiflisdə, Zəngəzurda, Qazaxda və başqa yerlərdə dinc azərbaycanlılara qarşı qırğın törətmiş, əhali amansızlıqla

qətlə yetirilmiş, şəhər və kəndlər yandırılmış və dağıdılmışdır. Erməni silahlı dəstələri Şuşa, Zəngəzur və Cəbrayıl qəzalarında, İrəvan və Gəncə quberniyalarında azərbaycanlıları yaşayan 200-dən artıq yaşayış məntəqəsini viran qoymuş, on minlərlə soydaşımız öz doğma yurdlarından qaçqın və məcburi köçkün düşmüşdür. Bu prosesin davamı olaraq, 1917-ci ilin dekabrında Qafqaz işləri üzrə müvəqqəti fəvqəladə komissar təyin edilən S.Şaumyan azərbaycanlıların kütləvi qırğınlarının təşkilatçısı və rəhbərinə çevrildi. Erməni silahlı qüvvələri tərəfindən 1918-ci ilin avqustundan 1918-ci ilin mart ayına qədər olan dövrdə İrəvan quberniyasında 197, Zəngəzur qəzasında 109, Qarabağda 157 kənd dağıdılmış, digər bölgələrdə 60 yaşayış məskəni məhv edilmiş, yandırılmış və viran qoyulmuşdur.

1918-ci il martın 31-də və aprelin ilk günlərində minlərlə dinc azərbaycanlı yalnız milli mənsubiyyətinə görə məhv edilmişdir. Həmin günlərdə erməni-bolşevik birlişmələri Bakıda 12 min dinc azərbaycanlıyı qətlə yetirmişlər. Bu qanlı hadisələr zamanı insanlar evlərində diri-diri yandırılmış, eləcə də xüsusi işğəncələrə və amansızlıqla öldürülmüşdür. Ümumilikdə, 1918-1920-ci illərdə ermənilər tərəfindən törədilmiş kütləvi qırğınların Bakı, Quba, Şamaxı, Kürdəmir, Lənkəranla yanaşı, Şuşada, İrəvan

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan dövlətinin nizami hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayın iştirakı ilə aylarla mühasirədə saxlanılan Xocalı şəhərinə hücumə keçərək bir gecənin içində onu yerlə-yeksan etmişlər. Bu qanlı aksiya zamanı dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulmuş, 613 nəfər qətlə yetirilmiş, meyitlər təhqir olunmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Qətlə yetirilənlərin 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın və 70 nəfəri qoca idi. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir.

Ermənistan Xocalı faciəsini törətdikdən sonra Azərbaycan qarşı hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirmiş, Dağlıq Qarabağın hüduqlarından kənar çıxaraq daha 7 rayonu işğal etmiş, bir milyona yaxın azərbaycanlıni öz doğma ev-əşiyindən didərgin salaraq qaçqın və məcburi köçkünlərə çevirmişdir.

quberniyası ərazisində, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Şərurda, Ordubadda, Qarsda və başqa bölgələrdə amansız şəkildə davam etdirilməsi nəticəsində minlərlə azərbaycanlı ən qədar üsullarla qətlə yetirilmişdir. 1948-1953-cü illərdə Ermənistan SSR-də yaşayan azərbaycanlıların tarixi torpaqlarından, xüsusilə də İrəvan və onun ətraf rayonlarından kütləvi şəkildə deportasiya olunması nəticəsində 150 minə yaxın soydaşımız zorakılıqla Azərbaycanın arayan rayonlarına köçürülmüşdür.

XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında ermənilər özlərinin yaxın və uzaq qaridaçı himayədarlarının köməyi ilə yenidən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsinə dair ərazi iddiaları irəli sürüdü. 1988-ci ildən başlayaraq qonşu Ermənistan dövləti beynəlxalq hüquq normalarını kobud şəkildə pozaraq, BMT üzvü olan digər bir suveren ölkəyə - Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları qaldıraraq ölkəmizin Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini və ətrafdakı 7 rayonu işğal etmiş (dövlətin ümumi ərazisinin 20 faizi), bir milyondan artıq dinc əhalini (ölkə əhalisinin hər 8 nəfərindən birini) öz doğma yurd-yuvasından didərgin salmaq etnik təmizləmə həyata keçirmişdir.

Ardı 3-cü səh.

Zəriflərin dünyası

Əsir mələk

...Bilirsiniz, əsir düşmüş bir qadının əsirliyindən danışması özü böyük faciədir... Yaddasından, xatirələrindən dırnağınla qazıyıb qopartmaq istədiyin o hadisələri necə dilinə gətirə bilərdin ki... Xeyli müddət özümə qapandım, heç nə danışmadım, susdum... Üç dəfə həyatıma qəsd etdim, amma hələ qismətimdə ölmək yox imiş... Sanki qəlbimdə daş kimi asılmış bir mücrür var idi, içi acı, dəhşət, göz yaşları ilə dolu bir mücrür...

Bax: sah. 6

Acı xatirələr

Arifin səsi titrəyir: "Doğrusu, inanmırdıq ki, yaxın vaxtlardək qonşuluq şəraitində yaşadığımız bir millət bizi gülləbaran edər. Amma türkün qanına susamış erməni daşnaklarının əsl iç üzü bilindi. Cavanlarımız Xocalını düşməne verməmək üçün canlarını əsirgəmədilər. Yüzlərə adam şəhid oldu, hələ də əsir götürülmüş soydaşlarımızın hamısının öldürüldüyü haqqında indi də bir məlumat yoxdur. Milli qəhrəmanlar Tofiq Hüseynov atamın bacısının, Əlif Hacıyev isə dayısının oğullarıdır. Xocalıda gedən döyüşlər zamanı təkə bizim nəsiləndən 47 nəfər həlak oldu. Bu, əsl soyqırımı idi.

Bax: sah. 9

2 milyon 200 min nəfər dövlətin sosial təşəbbüslərinin icrasından faydalanacaq

Prezident İlham Əliyev islahatların ilkin nəticələrini və növbəti tədbirləri elan etdi

Fevralın 25-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin yanında iqtisadi və sosial məsələlərlə bağlı müşavirə keçirilib. AZƏRTAC xəbər verir ki, dövlət başçısı müşavirədə çıxış edib.

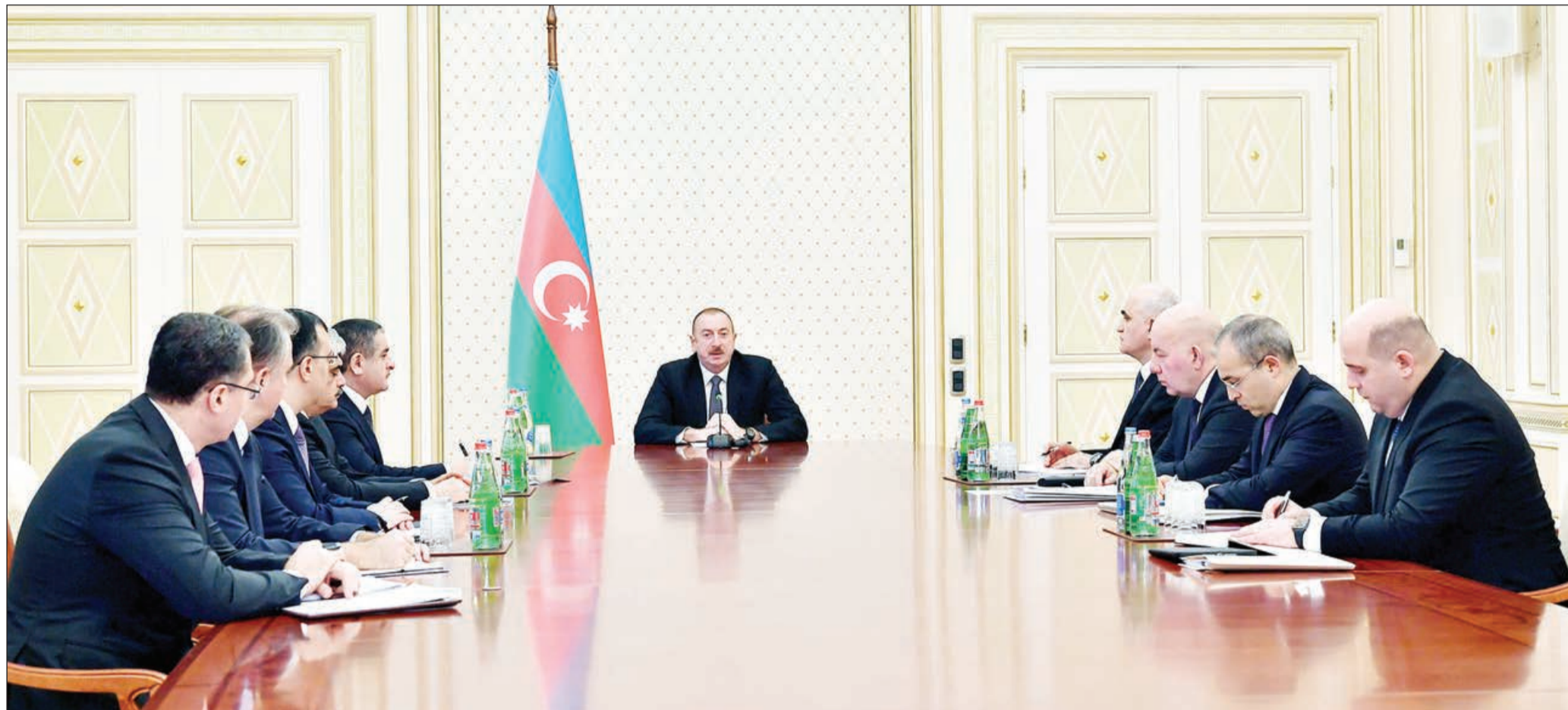
Prezident İlham Əliyevin ÇIXIŞI

- İlin birinci ayının sosial-iqtisadi göstəriciləri deməyə əsas verir ki, aparılan islahatlar öz gəzəl nəticələrini verir. 2018-ci il dərindən iqtisadi islahatlar illi olmuştur, xüsusilə prezident seçkilərindən sonra islahatların yeni mərhələsinə təkan verilmişdir. 2017-ci il işe iqtisadi sabitləşmə illi idi. Biz 2017-ci ildə iqtisadi sabitliklə bağlı çox önəmli addımlar atmışıq. Bu, bizə imkan verdi ki, 2018-ci ildə çox ciddi islahatlara başlayaq və islahatlar özünü göstərir. Əgər bu ilin yanvar ayının yekunlarına nəzər salsaq görərik ki, iqtisadi artım, yəni, ümumi daxili məhsulun artımı təxminən 3 faiz təşkil edir. Son 2-3 il ərzində bu, ən yüksək göstəricidir və onu göstərir ki, 2019-cu ildə Azərbaycanla iqtisadi artım yüksək tempolərlə təmin ediləcək və davam etdiriləcək.

Eyni zamanda, son illər ərzində apardığımız uğurlu sənaye siyasəti öz nəticələrini göstərir. Bu ilin birinci ayında qeyri-neft sektorunda sənaye istehsalı təxminən 14 faiz artmışdır. Hesab edirəm ki, bu, dünya miqyasında ən yüksək göstəricilərdən biridir, belkə də birincisidir və onu göstərir ki, sənaye istehsalı sahəsində aparılan işlər, qəbul edilmiş qərarlar bu gün real nəticələrə gətirib çıxarıb.

Iqtisadi, makroiqtisadi vəziyyət sabitdir, manatın məzənnəsi bir ildən çoxdur ki, sabit olaraq qalır, inflyasiya ən aşağı səviyyədədir. Yəni, bütün bunlar görülmüş işlərin nəticəsidir. Mümkün olub və bir daha onu göstərir ki, sosial və iqtisadi islahatlara alternativ yoxdur. 2019-cu ilin sonrakı aylarında da çox ciddi islahatlar aparılacaq və dərinləşdiriləcək ki, ölkəmizin hər bir sahəsində inkişaf, tərəqqi olsun, vətəndaşlar daha da yaxşı yaşasınlar.

Yanvar ayında Davos Ümumdünya İqtisadi Forumu çərçivəsində apardığımız danışıqlar, görüşlər hər bir daha onu göstərir ki, ölkə iqtisadiyyatına böyük biznes tərəfindən çox böyük maraq var. Azərbaycan ilə əməkdaşlıq etmək istəyən, investisiya qoymaq istəyən şirkətlərin sayı artır və növbəti illər üçün xarici sərmayəni qeyri-neft sektoruna cəlb etmə məsələləri prioritet təşkil ediləcəkdir. Eyni zamanda, Davosda aparıcı

beynəlxalq maliyyə qurumlarının rəhbərləri ilə də görüşlərini onu göstərir ki, Azərbaycanda aparılan islahatlara çox böyük maraq var və bu islahatlara çox yüksək qiymət verilir. Biz dünyanın aparıcı beynəlxalq maliyyə qurumları - Dünya Bankı, Asiya İnkişaf Bankı, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankı, Avropa İnvestisiya Bankı ilə çox səmərəli, işgüzar əməkdaşlıq aparırıq. Dünyanın bu aparıcı maliyyə qurumlarının yüksək vəzifəli nümayəndələri bu yaxınlarda Bakıda keçirilmiş "Cənub qaz dəhlizi" Meşvərat Şurasının toplantısında iştirak etmişlər və əminəm ki, bizim bu qurumlarla əməkdaşlığımız gələcəkdə də çox uğurlu olacaqdır.

Yanvar ayında regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair dördüncü Dövlət Proqramı qəbul edildi, üçüncü proqrama yekun vuruldu. Üçüncü proqram artıqlaması ilə icra edilmişdir. Qarşımızda duran bütün vəzifələr icra olunmuşdur. Beləliklə, son 5 il ərzində, xüsusilə bölgələrdə və Bakı şəhərində böyük infrastruktur layihələri icra edilmişdir. Beş il hesablananda dördüncü proqram bizə imkan verəcək ki, bugünkü qədər görə bilmədiyimiz işləri, layihələri yerinə yetirək və bu gün icra olunan layihələri başa çatdıraq.

Aparılan ciddi iqtisadi islahatlar, şəffallıqla bağlı görülən işlər bütöçə daxilolmalarına da müsbət təsir göstərmişdir. Bildirməliyəm ki, təkcə ilin birinci ayında daxilolmalar kəskin artmışdır. Vergi orqanları plandan əlavə 80 milyon manatdan çox vəsait toplamışlar. Gömrük orqanları isə plandan

əlavə 20 milyon manatdan çox vəsait toplamışlar və ümumi daxilolmalar 105 milyon manat artmışdır, təkcə bir ay ərzində. Bu, nöyi göstərir? Onu göstərir ki, bu sahədə aparılan islahatlar, şəffallıqla bağlı atılan addımlar öz nəticələrini verir. Bu gün islahatların dərinləşməsi üçün çox gözəl şərait yaradılıb.

Onu da bildirməliyəm ki, bu ilin birinci ayında Dövlət Neft Fondunun gəlirləri də əhəmiyyətli dərəcədə artıb. Yəni, bizim maliyyə vəziyyətimiz yaxşılaşır, sabit olaraq qalır və bu, əlbəttə, bizə imkan verir ki, əlavə gəlirləri, ilk növbədə, vətəndaşların sosial müdafiəsinə yönəldək. Mən bu məsələ ilə bağlı dəfələrlə öz fikirlərimi bildirmişəm. Hələ keçən ilin sonunda bildirmişəm və bu ilin əvvəlində demişəm ki, biz əlavə gəlirləri, ilk növbədə, vətəndaşların sosial müdafiəsinə yönəldməliyik. Çünki bu, bizim üçün prioritet məsələdir, vətəndaşların sosial rifahının yaxşılaşdırılması ən başlıca vəzifəmizdir. Bu istiqamətdə artıq bir çox ciddi addımlar atılıb və atılacaq. Ümumiyyətlə, bildirmək istəyirəm ki, 2019-cu il sosial inkişaf, əhalinin sosial müdafiəsi baxımından başqa illərdən fərqlənən il olacaqdır.

Hələ keçən ilin dekabr ayında hərbiçilər üçün işə edilməsi yeni binanın açılış zamanı bildirmişdim ki, şəhid ailələrinin sosial məsələləri öz həllini tapacaq. Bildiyiniz kimi, prezidenti nazirlərdən sonra imzaladığımız ilk fərman şəhidlərin vərsələrinə veriləcək 11 min manat ödənişlə bağlı idi. Siyahılar dəqiqləşdirildi və ilkin

təhlil onu göstərmişdir ki, təqribən 9500 şəhid ailəsinə ödəmələr veriləcəkdir. Ancaq sonra dəqiqləşmə aparıldı. Dekabr ayında mən bildirdim ki, dəqiqləşmə nəticəsində bu rəqəm artacaq və artıdır. Hazırda 12 min 200-dən çox şəhid ailəsinə dövlət tərəfindən mənşərlə, evlərlə təmin edilmişdir.

Bu il biz minimum əməkhaqqını əhəmiyyətli dərəcədə artırıdık - 38 faiz. Bu, böyük artımdır, 130 manatdan 180 manata qalxıb. Bu, 600 min insanı əhatə edir. Ancaq o da həqiqətdir ki, bu rəqəm bizi heç də razı sala bilməz. Ona görə müvafiq göstərişlər verildik ki, minimum əməkhaqqının gələcək artımı ilə bağlı təkliflər hazırlansın. İndi bunun maliyyə yükünü, əlbəttə ki, biz qiymətləndirib həlak olanların ailələrinə verilən müavinət də bu yaxınlarda artırılmış, 220 manatdan 300 manata qaldırılmışdır. Bu da ədalətli yanaşmadır. Bir sözlə, bütün bu məsələlərlə bağlı biz ardıcıl olaraq öz siyasətimizi aparırıq. Maddi imkanlarımız artıqca, ilk növbədə, bu məsələləri həll edirik.

Məcburi köçkünlərə bağlı bu il çox geniş inşaat proqramları icra ediləcək. Əgər keçən il 5900 köçkün ailəsi üçün mənzillər, evlər tikilmişdirsə, bu il 6 mindən 7 minə qədər köçkün ailəsi yeni mənzillərlə, evlərlə təmin ediləcək. Müvafiq göstərişlər verildi. Həm bölgələrdə, həm Bakı şəhərində, Sumqayıt şəhərində bu proqram icra ediləcəkdir.

Şəhid ailələri üçün bu il 800 mənzil alınıb onlara veriləcək. Keçən il 626 mənzil verilmişdir. Yəni, iki il ərzində 1400-dən çox mənzil şəhid ailələrinə veriləcək. Bugünə qədər mənzil almayan

bütün şəhid ailələri əminəm ki, növbəti illər ərzində, yaxın gələcəkdə mənzillərlə təmin ediləcəklər. Onu da bildirməliyəm ki, bugünkü qədər 6500-dən çox şəhid ailəsi dövlət tərəfindən mənzillərlə, evlərlə təmin edilmişdir.

Bu il biz minimum əməkhaqqını əhəmiyyətli dərəcədə artırıdık - 38 faiz. Bu, böyük artımdır, 130 manatdan 180 manata qalxıb. Bu, 600 min insanı əhatə edir. Ancaq o da həqiqətdir ki, bu rəqəm bizi heç də razı sala bilməz. Ona görə müvafiq göstərişlər verildik ki, minimum əməkhaqqının gələcək artımı ilə bağlı təkliflər hazırlansın. İndi bunun maliyyə yükünü, əlbəttə ki, biz qiymətləndirib həlak olanların ailələrinə verilən müavinət də bu yaxınlarda artırılmış, 220 manatdan 300 manata qaldırılmışdır. Bu da ədalətli yanaşmadır. Bir sözlə, bütün bu məsələlərlə bağlı biz ardıcıl olaraq öz siyasətimizi aparırıq. Maddi imkanlarımız artıqca, ilk növbədə, bu məsələləri həll edirik.

Müxtəlif təkliflər hazırlansın. İndi bunun maliyyə yükünü, əlbəttə ki, biz qiymətləndirib həlak olanların ailələrinə verilən müavinət də bu yaxınlarda artırılmış, 220 manatdan 300 manata qaldırılmışdır. Bu da ədalətli yanaşmadır. Bir sözlə, bütün bu məsələlərlə bağlı biz ardıcıl olaraq öz siyasətimizi aparırıq. Maddi imkanlarımız artıqca, ilk növbədə, bu məsələləri həll edirik.

Uzun illər ərzində vətəndaşların narahat edən problemlərdən biri də vaxtilə tikilmiş və hansısa səbəblərə görə rəsmi olaraq qəbul edilmiş çoxmənzilli binaların sənədləşməsi məsələsi idi. Biz bu məsələyə də son qoymuq.

İmzaladığımız fərman əsasında artıq bu məsələ həll olunmuş hesab edilmişdir. Yaxın gələcəkdə müvafiq dövlət orqanları bütün sənədləşmə işlərini apararaq məsələnin həllini təmin edəcəklər. Dörd yüz çoxmənzilli binada təxminən 60 minə yaxın ailə yaşayır. O vətəndaşların ailə tərkibləri təqribən toplam 300-400 min arasında. Yəni, bu da çox ciddi addım idi. Biz bunu da həll etdik.

Tələbələr təqaüdləri artırıldı. Təqribən 100 minə yaxın tələbənin təqaüdü artırıldı. Bu da çox ciddi sosial addımdır. Gələcəkdə yenə də artım nəzərdə tutulur.

Vətəndaşları narahat edən məsələlərdən biri də problemlə kreditlərə bağlıdır. Bu məsələ artıq həçdədir ki, müzakirə olunur. Hökumət üzvlərinə müvafiq göstərişlər verilmişdir. Keçən ildən başlayaraq çox fəal iş aparılır, təkliflər paketi hazırlanır. Bildirirəm ki, Milli Məclisə də bu məsələ müzakirə olunur. Müxtəlif təkliflər sənədləşdirilir. Əlbəttə, biz istəyirdik ki, bu məsələ ciddi icmalı diskussiyalara da səbəb olsun və buna nail olduq. Ancaq deyə bilərəm ki, bu məsələ ilə son mərhələdə işçi qrupu çox ciddi məşğuldu. İki aydan çoxdur ki, təkliflər üzərində iş aparılır. Bu, o qədər də sadə məsələ deyil. Biz bu məsələni həll etməklə əsas vəzifəni vətəndaşların rifah halının yaxşılaşdırılmasında, onların maliyyə yükünün azaldılmasında görürük. Bu, ilk növbədə, ciddi sosial təşəbbüs kimi qəbul edilmişdir.

Deyə bilərəm ki, bir neçə ay ərzində aparılan çox ciddi müzakirələr artıq nəticəyə gəlməyə şə-

rait yaradır. Ümid edirəm ki, biz bu təhlilin son mərhələsindəyik. Ümid edirəm ki, yaxın gələcəkdə bu məsələ də öz həllini tapacaq və Azərbaycan bu məsələnin həlli ilə bağlı da öz liderliyini göstərəcək və çox ciddi nümunə göstərəcək. Çünki biz bilir ki, buna oxşar addımların atılması ilə bağlı bəzi ölkələrdə müvafiq qərarlar qəbul edilmişdir, ancaq onlar icra edilmişdir. Yəni, burada xoş niyyətin olması əsas şərt deyil. Burada, əlbəttə ki, düzgün təhlilin aparılması və vətəndaşlar üçün ən məqbul variantın seçilməsi. Əlbəttə ki, bizim buna maliyyə imkanlarımızın çatması məsələsi də ön plandadır. Bu gün, sadəcə olaraq, anons etmək istəyirəm ki, bu məsələ artıq yekunlaşmaq üzrədir.

Bir məsələni də qeyd etmək istəyirəm. Artıq bir neçə aydır ki, ciddi sosial paket üzərində iş aparılır. Bu sosial paketin ilk təzahürü haqqında mən artıq bildirdim, minimum əməkhaqqının, minimum pensiyanın, tələbələr təqaüdlərinin artırılması, digər ödənişlərin verilməsi bütün böyük sosial paketin tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, sosial müavinətlərlə bağlı olan məsələ də öz həllini tapacaq. Sosial müavinətlər çox əhəmiyyətli dərəcədə artırılacaq.

Yeni, bütün bunlar - bu çox böyük proqram 500 mindən çox əhalini əhatə edəcək. Sadəliklə, bütün bu təşəbbüsləri əgər biz həll etsək, o cümlədən problemlə kreditlərdən əziyyət çəkən vətəndaşların da sayını müəyyən etsək, təqribən 2 milyon 200 min əhali dövlətin sosial təşəbbüslərinin icrasından böyük dərəcədə faydalanacaq.

Bu, çox ciddi sosial paketdir. Bir daha demək istəyirəm ki, bu paketin reallaşması, ilk növbədə, bizim güclü siyasi iradəmizə, sükənir. Çünki mən dəfələrlə demişəm, bir daha demək istəyirəm ki, bizim siyasətimizin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayanır.

Eyni zamanda, bizim maliyyə imkanlarımız buna imkan verir. Maliyyə imkanlarımız bizə əldə etmiş, biz yaratmışıq. Mehç aparılan islahatların nəticəsində bizim gəlirlərimiz, bütöçə gəlirlərimiz artır, artacaq və artmalıdır. Ona görə bir daha demək istəyirəm ki, biz iqtisadi inkişafımız sosial məsələlərin həlli ilə nə qədər bağlıdır. Bu da təbiiydir. Bizdə güclü iradə, güclü sosial siyasət var. Eyni zamanda, elan edilmiş və icra edilən ciddi iqtisadi və sosial islahatlar bizə imkan verir ki, əlavə maliyyə resurslarını məhç vətəndaşların rifah halının yaxşılaşdırılmasına yönəldək. Əminəm ki, 2019-cu il bütövlükdə ölkəmiz üçün uğurlu il olacaqdır. Azərbaycan 2019-cu ildə uğurlar və inkişaf yolu ilə gedəcəkdir.

Sonra müşavirədə müzakirələr aparılıb.

Əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində tədbirləri davam etdirmək və bu tədbirlərin əhatə dairəsini daha da genişləndirmək məqsədi ilə **qərar alıram**:

1. Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi aşağıdakılarda bağlı normativ hüquqi aktların layihələrini on beş gün müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsin:
  - 1.1. yaşa görə sosial müavinətin məbləğinin 130 manata çatdırılması;
  - 1.2. sosial müavinətin məbləğinin I qrup əlilliyə görə 150 manata, II qrup əlilliyə görə 130 manata, III qrup əlilliyə görə isə 110 manata çatdırılması;
  - 1.3. sağlamliq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlara sosial müavinətin məbləğinin 150 manata çatdırılması;
  - 1.4. ailə başçısını itirməyə görə sosial müavinətin məbləğinin 80 manata çatdırılması;
  - 1.5. valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların qayyumlarına (himayəçilərinə) sosial müavinətin məbləğinin 100 manata çatdırılması;
  - 1.6. müddətli həqiqi hərbi xidmət qulluqçularının uşaqlarına sosial müavinətin məbləğinin 100 manata çatdırılması;
  - 1.7. beşdən çox uşağı olan qadınlarla sosial müavinətin məbləğinin hər uşaq üçün 55 manata çatdırılması;
  - 1.8. uşağın anadan olmasına görə sosial müavinətin məbləğinin 200 manata çatdırılması;
  - 1.9. dəfn üçün ödənilən sosial müavinətin məbləğinin 300 manata çatdırılması;
  - 1.10. I qrup əlillərə və ya sağlamliq imkanları məhdud 18 yaşınadək şəxslərə qulluq üçün əmək pensiyasının siqortası hissəsinə əlavə əvəzinə I qrup əlilliyə olan şəxslərə qulluq edənlərə və sağlamliq im-

kanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlara qulluq edənlərə 50 manat məbləğində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi;

1.11. müharibə veteranlarına kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərə görə sosial müavinət, habelə döyüş ordunun tərkibində xidmət etmiş müharibə iştirakçılarının əmək pensiyasının siqortası hissəsinə əlavə əvəzinə 80 manat məbləğində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi;

1.12. müharibə əlillərinə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün məbləğinin I qrup əlilliyə görə 250 manata, II qrup əlilliyə görə 230 manata, III qrup əlilliyə görə 210 manata çatdırılması;

1.13. əlillik ümumi xəstəlik, hərbi xidmət dövründə xəstələnmə, əmək zədəsi və peşə xəstəliyi, hərbi əməliyyatlar keçirilən zonada olmaqla əlaqədar, Çernobil AES-də qəzanın ləğvi ilə əlaqədar səbəblərdən baş verdikdə I qrup əlilliyə görə sosial müavinət alanlara Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün əmək pensiyası almaq hüququ olan I qrup əlillərə (gözdən əlillər istisna olmaqla) şamil olunması və məbləğinin 100 manata çatdırılması;

1.14. 1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarında, İkinci Dünya müharibəsi dövründə Leningrad şəhərinin mühasirəsi zamanı şəhərin müdafiəsində, idarə və təşkilatlarında işləmiş və "Leningradın müdafiəsinə görə" medali, "Leningrad mühasirəsində yaşayan" döş nişanı ilə təltif edilmiş şəxslərə (müharibə əlilləri istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün məbləğinin 150 manata çatdırılması.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə tapşırılsın ki, bu sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 25 fevral 2019-cu il

Sosial müavinətlərin və Prezidentin aylıq təqaüdünün artımı ümumilikdə 577 min nəfəri əhatə edəcək

Prezident İlham Əliyevin "Əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" 2019-cu il 25 fevral tarixli Sərəncamı və digər dövlət başçısının daha bir humanist təşəbbüsünün nəticəsi olmaqla əhalinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi sahəsində mühüm tədbirlərin ardıcıl xarakter aldığı göstərir.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bunu əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri Sahil Babayev sərəncamın icrası ilə əlaqədar görüşlərdə işlərə dair bu gün keçirdiyi mətbuat konfransında vurğulayıb. Nazir bildirdi ki, sərəncam ümumilikdə 576,8 min nəfərə yönəlinən sosial müavinətlərin və Prezidentin aylıq təqaüdlərinin əhəmiyyətli dərəcədə artırılması, eləcə də həmin təqaüdlərin əhatə dairəsinin daha da genişləndirilməsi məqsədində xidmət edir.

O deyib ki, sərəncama uyğun olaraq sosial müavinətin məbləğinin yaşa görə müavinət alanlar üçün 73 manatdan 130 manata, I qrup əlilliyə görə (ümumi səbəbdən əlillər üçün 82 manatdan, müharibə əlilləri üçün 101 manatdan, "Çernobil AES-də hərbi xidmətlə əlaqədar" və "hərbi xidmət vəzifəsini yerinə yetirməklə əlaqədar" əlilliyi olanlar üçün 94 manatdan) 150 manata, II qrup əlilliyə görə (ümumi səbəbdən əlillər üçün 61 manatdan, müharibə əlilləri, "Çernobil AES-də hərbi xidmətlə əlaqədar" və "hərbi xidmət vəzifəsini yerinə yetirməklə əlaqədar" əlilliyi olanlar üçün 81 manatdan) 130 manata, III qrup əlilliyə

görə isə (ümumi səbəblərdən əlillər üçün 52 manatdan, müharibə əlilləri üçün 73 manatdan) və "Çernobil AES-də hərbi xidmətlə əlaqədar" və "hərbi xidmət vəzifəsini yerinə yetirməklə əlaqədar" əlilliyi olanlar üçün 61 manatdan) 110 manata, sağlamliq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlar üçün 82 manatdan 150 manata, ailə başçısını itirməyə görə isə əlavə üzvlərin hər biri üçün 68 manatdan 80 manata çatdırılması nəzərdə tutulur.

Nazir qeyd edib ki, bunun üçün sərəncama uyğun olaraq, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi müvafiq normativ hüquqi aktların layihələrini on beş gün müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edəcək.

S.Babayev, həmçinin sosial müavinətin məbləğinin valideynlərini itirmiş və valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların qayyumları (himayəçiləri) üçün 61 manatdan 100 manata, müddətli həqiqi hərbi xidmət qulluqçularının uşaqları üçün 68 manatdan 100 manata, beşdən çox uşağı olan qadınların hər uşağı üçün 33 manatdan 55 manata, uşağın anadan olmasına görə 109 manatdan 200 manata, dəfn üçün ödənilən sosial müavinətin məbləğinin isə 146 manatdan 300 manata çatdırılması üçün normativ hüquqi aktların layihələrini nazirlik tərəfindən hazırlanaraq qeyd olunmuş müddətdə dövlət başçısına təqdim olunacağına diqqətə çatdırıb. 2019-cu il 25 fevral tarixli sərəncam, eyni zamanda, Azərbaycan Respubli-

kası Prezidentinin təqaüdü ilə təmin edilənlərin əhatə dairəsinin genişlənməsinə əsas yaradıb. Belə ki, sərəncamda I qrup əlillərə və ya sağlamliq imkanları məhdud 18 yaşınadək şəxslərə qulluq üçün əmək pensiyasının siqortası hissəsinə əlavə əvəzinə I qrup əlilliyi olan şəxslərə qulluq edənlərə və sağlamliq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlara qulluq edənlərə 50 manat məbləğində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi də yer alıb.

Nazir diqqətə çatdırıb ki, sənəddə bu məqsədlə, habelə müharibə veteranlarına kommunal, nəqliyyat və digər xidmətlərə görə sosial müavinət, habelə döyüş ordunun tərkibində xidmət etmiş müharibə iştirakçılarının əmək pensiyasının siqortası hissəsinə əlavə əvəzinə 80 manat məbləğində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün təsis edilməsi üçün də normativ hüquqi aktların layihələrini on beş gün müddətində hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim edilməsi tapşırıb.

S.Babayev, həmçinin deyib: "Dövlət başçısının yeni sərəncamı ilə müharibə əlillərinə də Prezidentin təqaüdünün məbləğinin I qrup əlilliyə görə 182 manatdan 250 manata, II qrup əlilliyə görə 158 manatdan 230 manata, III qrup əlilliyə görə 121 manatdan 210 manata çatdırılması təmin ediləcək. Həmçinin sənəd əlillik ümumi xəstəlik, hərbi xidmət dövründə xəstələnmə, əmək zədəsi və peşə xəstəliyi, hərbi əməliyyatlar keçirilən zonada olmaqla

əlaqədar, Çernobil AES-də qəzanın ləğvi ilə əlaqədar səbəblərdən baş verdikdə I qrup əlilliyə görə sosial müavinət alanlara Prezidentin təqaüdünün əmək pensiyası almaq hüququ olan I qrup əlillərə (gözdən əlillər istisna olmaqla) da şamil olunması və bu təqaüdü məbləğinin 73 manatdan 100 manata çatdırılması nəzərdə tutulur.

1941-1945-ci illər Böyük Vətən müharibəsi iştirakçılarında, İkinci Dünya müharibəsi dövründə Leningrad şəhərinin mühasirəsi zamanı şəhərin müdafiəsində, idarə və təşkilatlarında işləmiş və "Leningradın müdafiəsinə görə" medali, "Leningrad mühasirəsində yaşayan" döş nişanı ilə təltif edilmiş şəxslərə (müharibə əlilləri istisna olmaqla) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdünün məbləğinin 150 manata çatdırılması sərəncamda əksini tapır.

Həmin artımların edilməsi üçün də sərəncama əsasən normativ hüquqi aktların layihələri hazırlanaraq qeyd olunan müddətdə, yəni on beş gün müddətində dövlət başçısına təqdim olunacaq. Qeyd olunan müavinət və təqaüdlərin cari il aprelin 1-dən artırılması nəzərdə tutulur. Bu artımlar üçün cari ilin 9 ayı üçün əlavə olaraq 300 milyon manat, illik isə əlavə olaraq 400 milyon manat vəsait ayrılacaq."

Sonra nazir kütləvi informasiya vasitələri nümayəndələrinin suallarını cavablandırıb.

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Xocalı soyqırımı təcavüzkar erməni siyasətinin ən qanlı səhifəsidir

Əvvəli 1-ci səh.

Ermənistanın bölgədə apardığı təcavüzkar siyasətin nəticəsi olaraq 30 ilə yaxındır ki, Cənubi Qafqazda silahlı münaqişə və qanlı toqquşmalar davam edir. Azərbaycanın və beynəlxalq sülhyaratma qurumlarının, ilk növbədə BMT və ATƏT-in bütün səylərinə baxmayaraq, hələ də Ermənistan işğal etdiyi torpaqlardan geri çəkilmək istəmir və bölgədə dayanıqlı sülhün bərqərar olmasına ciddi maneə törədir. Hazırda Cənubi Qafqazda hər an yeni silahlı toqquşmalar və qanlı müharibələr başlaya bilər ki, bu da yeni-yeni insan fəlakətlərinə səbəb olar.

Davakar erməni millətçiləri son iki əsrə yaxın bir müddətdə dövlət səviyyəsində Cənubi Qafqazdakı tarixi Azərbaycan torpaqları və Türkiyənin Şərqi və Cənub-Şərqi Anadolu ərazilərində mifik "böyük Ermənistan" dövləti yaratmaq ideyasını gerçəkləşdirmək məqsədilə davamlı olaraq Türkiyə türklərinə və azərbaycanlılara qarşı qanlı terror, kütləvi qırğın, deportasiya və etnik təmizləmə kimi başari cinayətlər törətməkdə davam edirlər. Onlar yenə də dövlət səviyyəsində rəsmi millətçi-sovunist ideologiya həyata keçirərək, erməni "alim"lərinin əli ilə bölgənin real tarixini saxtalaşdırmış, erməni xalqının bir neçə nəslinə milli müstəsnaqlıq, türk-müsəlman xalqlarına qarşı düşmənçilik ruhu aşılamış, kəskin mənəvi təcavüz kampaniyası apararaq indiki Ermənistan ərazisini yerli azərbaycanlılardan tam təmizləmişlər. Cənubi Qafqazda yaşanan və beynəlxalq hüquqa zidd bütün belə proseslər, insanlığa sığmayan bütün hadisələr dünyadakı erməni diasporu tərəfindən bilərəkdən tərif edilmiş, dünya ictimaiyyətinin nəzərində "əzabkeş və məzlum" erməni, "zalım" türk-müsəlman və azərbaycanlı obrazları yaradılmışdır.

XX əsrin 80-ci illərinin ikinci yarısında da ermənilər SSRİ-də yaranmış siyasi vəziyyətdən istifadə edib dərhal Azərbaycana qarşı açıq ərazi iddiası irəli sürmüş, bir neçə günün içində Ermənistanın 200 minə qədər azərbaycanlı kəndliləri qırğınlara həyata keçirməyə başlamışlar. Ermənistan SSR Ali Soveti 1989-cu il dekabrın 1-də Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətinin Ermənistanla birləşdirilməsi barədə hüquqazid qərar qəbul etmiş və bununla da Dağlıq Qarabağ probleminin əsl mahiyyətinin Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddialarından ibarət olduğunu nümayiş etdirmişdir. Eyni federativ dövlətdə birləşən bir respublikanın digər respublikaya qarşı ərazi iddiasına heç bir hüquqi reaksiya verilməmiş, əksinə, Sovet İttifaqının o zamankı rəhbərliyinin ermənipərəst siyasəti mövqə üzviyyətə gətirdikə kəskinləşməsinə, DQMV ərazisində və Azərbaycanın Ermənistanla həmsərhəd bölgələrində ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı terror, kütləvi qırğın

və etnik təmizləmə cəhdlərinin geniş miqyas almasına təkən vermişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Ermənistan ali sovetinin həmin qərarı sonra da ləğv edilməmiş, Robert Köçəryan 1989-cu ildə Ermənistan parlamentinin deputatı, 1998-ci ildə isə Ermənistan prezidenti seçilərkən həmin qərarın ona tamhüquqlu Ermənistan vətəndaşlığı verməsi "faktı"na istinad etmişdir. Eyni "hüquq"dan sonradan onun varisi olan Serj Sarkisyan da bəhrələnməmişdir.

1992-ci ilin əvvəllərindən Ermənistan silahlı qüvvələri öz təcavüzkar siyasətlərini genişləndirərək Dağlıq Qarabağ və ətraf ərazilərdəki azərbaycanlılar yaşayan bütün yaşayış məntəqələrini bir-birinin ardınca işğal etməyə başlamışdır. Qısa zaman kəsiyində Xocavənd, Cəmilli, Meşəli, İmarət-Qərvənd, Kərkicahan, Malibəyli, Quşçular, Qaradağlı və digər kəndlər zəbt olunmuş, əhalinin bir qismi əsir götürülmüş, onların əmlakı və mal-qarası mənimsənilmişdir. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan dövlətinin niyə zəmi hərbi birləşmələri keçmiş sovet ordusunun Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə aylarla mühasirədə saxlanılan Xocalı şəhərinə hücum keçərək bir gecənin içində onu yerlə-yeksan etmişlər. Bu qanlı aksiya zamanı dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulmuş, 613 nəfər qətlə yetirilmiş, meyitlər təhqir olunmuş, 1275 nəfər girov götürülmüşdür. Onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Qətlə yetirilənlərin 63 nəfəri uşaq, 106 nəfəri qadın və 70 nəfəri qoca idi. Hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir.

Xocalı soyqırımını törətməkdə düşmənin məqsədi Azərbaycan xalqını sarsudaraq onun suverenlik əzmini qırmaq, ərazi bütövlüyü uğrunda apardığı mübarizədən çəkinməyə və torpaqlarını zorla ələ keçirmək idi. XX əsrin sonunda dünyanın gözü qarşısında baş verən, qəddarlığı və amansızlığı ilə xüsusi fərlənən Xocalı soyqırımı təcavüzkar erməni siyasətinin ən qanlı səhifəsidir. Bu ağır cinayətə görə siyasi-hüquqi məsuliyyət birləşmə Ermənistanın özəməni və sonrakı rəhbərliyinin, həmçinin Dağlıq Qarabağdakı separatçı rejimin üzərinə düşür.

Ermənistan Xocalı faciəsini törətdikdən sonra Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzün miqyasını daha da genişləndirmiş, Dağlıq Qarabağın hüdədlərindən kənara çıxaraq daha 7 rayonu işğal etmiş, bir milyona yaxın azərbaycanlı öz doğma ev-əşiyindən didərgin salaraq qaçqın və məcburi köçkünə çevirmişdir.

Azərbaycan dövləti başda ümummilli lider Heydər Əliyev olmaqla, sonrakı 15 ildə isə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Xocalı soyqırımının dünyada tanınması, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi barədə həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması, təcavüzkarın ifşası və işğal edilmiş torpaqlarımızın azad olunması üçün büt

Azərbaycan dövləti başda ümummilli lider Heydər Əliyev olmaqla, sonrakı 15 ildə isə Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Xocalı soyqırımının dünyada tanınması, Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi barədə həqiqətlərin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılması, təcavüzkarın ifşası və işğal edilmiş torpaqlarımızın azad olunması üçün bütün zəruri addımları atıb və atmaqdadır.

Azərbaycan dövləti belə taleyüklü məsələnin həlli ilə bağlı bütün milli resurslarını, o cümlədən diaspor qurumlarının imkanlarından həmişə istifadə etmiş, bu istiqamətdə irəli sürülən əksər ictimai təşəbbüsləri dəstəkləmişdir.

Son illərdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə dünyada geniş vüsət almış "Xocalıya ədalət!" (Justice for Khojaly) beynəlxalq kampaniyasına Azərbaycanda və xaricdə fəaliyyət göstərən çoxsaylı vətəndaş cəmiyyəti institutları da qoşularaq ayrı-ayrı ölkələrin dövlət qurumlarını və ictimaiyyətlərini, beynəlxalq təşkilatları bu faciəyə adekvat qiymət verməyə çağırırlar.

tün zəruri addımları atıb və atmaqdadır. Azərbaycan dövləti belə taleyüklü məsələnin həlli ilə bağlı bütün milli resurslarını, o cümlədən diaspor qurumlarının imkanlarından həmişə istifadə etmiş, bu istiqamətdə irəli sürülən əksər ictimai təşəbbüsləri dəstəkləmişdir. Son illərdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə dünyada geniş vüsət almış "Xocalıya ədalət!" (Justice for Khojaly) beynəlxalq kampaniyasına Azərbaycanda və xaricdə fəaliyyət göstərən çoxsaylı cəmiyyəti institutları da qoşularaq ayrı-ayrı ölkələrin dövlət qurumlarını və ictimaiyyətlərini, beynəlxalq təşkilatları bu faciəyə adekvat qiymət verməyə çağırırlar.

Hazırda:

- dünyanın 13 ölkəsi parlament səviyyəsində,
- ABŞ-in 22 ştatı parlament səviyyəsində,
- İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını rəsmən tanımışdır.
- Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalının azərbaycanlılardan ibarət mülki əhalisinin qırılmasını "müharibə cinayətləri və ya insanlığa qarşı cinayətlər kimi qiymətləndirilə bilən xüsusi ağır əməllər" kimi müəyyən etmişdir.

Bundan başqa, Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsi və Ermənistanın işğalçı dövlət olması faktı:

- BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il aprel-noyabr aylarında qəbul etdiyi 822, 853, 874 və 884 nömrəli qətnamələrində,
- ATƏT-in 1996-cı il Lissabon Sammitinin qərarında,
- BMT Baş Assambleyasının 60-cı (2006) və 62-ci (2008) sessiyalarının çıxardığı "Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində vəziyyət" adlı qətnamələrində,
- AŞ PA-nın (2005) qərarında,
- Avropa Parlamentinin (2010) qətnaməsində,

■ Avropa İttifaqının "Şərqi tərəfdaşlığı" Sammitinin Bəyannaməsində (2017),

■ Avropa İttifaqı-Azərbaycan "Tərəfdaşlıq Prioritetləri" razılaşmasında (2018),

■ Qoşulmama Hərəkatı dövlət və hökumət başçılarının XVI (Tehran, 2012) və XVII (Marqarita, 2016) sammitlərinin qərarlarında,

■ İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) dövlət və hökumət başçılarının VII (Mərakeş, 1994), VIII (İran, 1997) və IX konfranslarında (Qəter, 2000) qəbul edilmiş qətnamələrdə, XI (Senegal, 2008) və XII (Misir, 2013) zirvə toplantılarının yekun sənədlərində, eləcə də İƏT Xarici İşlər Nazirləri Şurasının müxtəlif konfranslarında qəbul edilmiş çoxsaylı qətnamə və yekun sənədlərində,

■ ECO-nun 13-cü Sammitinin (İslamabad, 2017) yekun bəyannaməsində və s. beynəlxalq qurumların qərarlarında Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyinə, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərinin toxunulmazlığına hörmət ifadə edilmiş, münaqişənin məhz bu prinsiplər əsasında həllinin vacibliyi qeyd olunmuşdur.

■ Eyni zamanda, NATO-nun 2006-cı ildən bəri keçirilən əksər zirvə toplantılarının, o cümlədən Nyuport (2014), Varşava (2016) və Brüssel (2018) sammitlərinin yekun kommunikeələrində Cənubi Qafqazdakı münaqişələrin ölkələrin ərazi bütövlüyü, suverenliyi və Helsinki Yekun Aktına əsaslanaraq həlli prinsipinin öz əksini tapması Azərbaycanın mənafeyinə cavab verir.

Bütün bunlara baxmayaraq, hazırda Ermənistan beynəlxalq hüquq normalarını pozaraq öz işğalçı siyasətini davam etdirir və Cənubi Qafqazda dayanıqlı sülhün bərqərar olmasına ciddi maneçilik törədir. Həmçinin dünyadakı erməni diasporu və lobbisi Dağlıq Qarabağ problemini, Ermənistan dövlətinin işğalçılıq siyasətini,

evindən qovulmuş bir milyona yaxın azərbaycanlının böyük faciəsini, Azərbaycan torpaqlarının işğal altında saxlanması faktını, Xocalı qətliağını və bu qəbildən olan digər qanlı cinayətləri unudurmaq, diqqətdən kənarda saxlamaq məqsədilə xüsusən də bizim fəallaşdırdığımız iddönümü tədbirləri zamanı, davamlı olaraq, 1915-ci il hadisələrini gündəmə gətirib qarşda Türkiyəyə qarşı qondarma "erməni soyqırımı" iddiası qaldırırlar.

Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın rəhbərlik etdiyi AKP hakimiyyəti gəldikdən sonra ilk addımı addımlardan biri 1915-ci il hadisələri ətrafında aparılan kampaniyanın qəzəni ifşa etmək olmuş, qarşda ölkə bu yöndə bir çox beynəlxalq tədbirlər təşəbbüsü və ev sahibi kimi çıxış etmişdir. Təəssüf ki, Prezident Ərdoğanın tarixi obyektiv araşdırılması üçün arxivlərin açılması və birgə komissiyaların təşkilində çağırışları əks tərəfdən dəstək almamışdır. Bu gün Türkiyə və Azərbaycan prezidentləri həm ölkələrimizin daxilində, həm də beynəlxalq müstəvidə türk-müsəlman dünyasının maraqlarının müdafiəsi, problemlərinin həlli naminə nümunəvi birgə fəaliyyət, həmrəylik nümayiş etdirirlər.

Bu həmrəylikdən örnək götürərək həm Azərbaycanın, həm də qarşda Türkiyənin vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları, əli qələm tutan bütün ziyalıları rəsmi dövlət orqanlarının həyata keçirdiyi tədbirlərə hər cür dəstək verməklə Xocalı soyqırımı və Azərbaycan torpaqlarının işğalı, eləcə də 1915-ci il hadisələri ilə bağlı gerçək faktları dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdırmaqlı, tarixin obyektiv qavranılmasına və adekvat hüquqi-siyasi qiymətinin alınmasına çalışmalıdırlar. Ümumiyyətlə, bu işləri daha faal, davamlı və sistemli şəkildə həyata keçirməklə biz mütləq nəticələr əldə edə bilərik.

Bu məqsədlə Azərbaycan və türk diaspor təşkilatları da öz çəvikliyinə və mütəşəkkilliyinə artırmalı, əlaqələndirilmiş şəkildə fəaliyyət göstərməlidir. 2007-ci ilin noyabrında Türkiyə və Azərbaycan prezidentlərinin birgə təşəbbüsü ilə Bakıda keçirilmiş Türk Dövlət və Cəmiyyətlərinin XI Dostluq, Qardaşlıq və Əməkdaşlıq Qurultayında Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, azərbaycanlılara qarşı erməni işğalçıları tərəfindən törədilmiş soyqırımı, terror aktları və digər cinayətlərin beynəlxalq miqyasda ifşası istiqamətində türkdillil ölkələr və icmalar tərəfindən birgə tədbirlər

görməsi haqqında tövsiyələrin həyata keçirilməsi ilə bağlı fəaliyyətlərini genişləndirməlidirlər.

Təəssüf ki, bəzi dövlətlər qondarma "erməni soyqırımı" haqqında əsassız qərarlar qəbul ediblər. Biz həmin ölkələrdə də ardıcıl iş aparmalı, onların vətəndaş cəmiyyətləri ilə işləməyin məqbul səmərəli üsullarını tapmalıyıq. Soydaşlarımız yerli və beynəlxalq ənənəvi media, eləcə də sosial şəbəkələr vasitəsilə geniş kampaniyalar təşkil etməli, soyqırımı problemlərini, o cümlədən Xocalı faciəsinə dair real faktları elmi konfranslarda, simpoziumlarda və digər toplantılarda təqdim etməlidirlər.

Məlumdur ki, münaqişənin nizama salınması üçün aparılan danışıqlarda da Ermənistan qeyri-konstruktiv mövqədən çıxış edərək işğalçılıq siyasətindən əl çəkmir. Digər tərəfdən isə, BMT və ATƏT kimi beynəlxalq təşkilatların öz təklif və qətnamələrini həyata keçirmək üçün konkret fəaliyyət göstərməməsi danışıqlar prosesində irəliləyişin əldə olunmasına maneə törədir. Bununla yanaşı, keçən 27 il ərzində ATƏT çərçivəsində yaradılan Minsk qrupu və bu qrupa həmsədrlik edən dövlətlər "ikili standartlar" prinsipindən çıxış edərək münaqişənin ədalətli həll olunması üçün Ermənistanla qarşı heç bir təzyiq göstərmək niyyətində olmamışlar.

Buna baxmayaraq, Azərbaycan dövləti beynəlxalq təşkilatların, xüsusilə də münaqişəni dinc vasitələrlə nizama salmaq üçün fəaliyyət göstərən ATƏT-in sülhyaratma təkliflərinə hörmətə yanaşaraq onun işində müntəzəm və əməli şəkildə iştirak edir. Bu da münaqişənin nizama salınması istiqamətində aparılan danışıqlarda Azərbaycanın, ilk növbədə, sülh variantına üstünlük verdiyinə sübutdur.

Münaqişənin nizama salınmasında Azərbaycanın tutduğu mövqə birmənalıdır. Yeni problem yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri çərçivəsində həllini tapmalıdır. Bu mövqə beynəlxalq hüquq normaları və prinsipləri, BMT Nizamnaməsi, Helsinki Yekun Aktı və münaqişənin nizamlanması istiqamətində qəbul edilmiş çoxsaylı beynəlxalq sənədlərə əsaslanır. Eyni zamanda, münaqişənin dinc vasitələrlə nizama salınması istiqamətində bütün beynəlxalq təşkilatların qəbul etdiyi sənədlər Azərbaycanın mövqeyini bir daha gücləndirilməsi və məsələnin beynəlxalq hüquq prinsipləri əsasında həllinin təsdiqlənməsi deməkdir.

Bu səbəbdən Qarabağ həqiqətləri haqqında dünya ictimaiyyətinin məlumatlandırılması istiqamətində keçirilən tədbirlərin coğrafiyasını genişləndirməli və Ermənistanın işğalçılıq siyasətinin beynəlxalq aləmdə ifşa edilməsinə nail olmaq üçün bütün qüvvələrimizi birləşdirərək bundan sonra da daha ciddi çalışmalı, Azərbaycan dövlətinin bu istiqamətdə apardığı siyasətə öz töhfəmizi verməliyik.

ƏLİ HƏSƏNOV,
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İctimai-siyasi məsələlər üzrə köməkçisi, professor

Xocalı soyqırımına həsr edilən "Ağrı" romanının təqdimatı olub

Fevralın 25-də Bakı Kitab Mərkəzində beynəlxalq münasibətlər üzrə tanınmış israilli ekspert Arye Qut və atası, yazıçı Əmir Qutun birgə qələmə aldıkları ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri Xocalı soyqırımından bəhs edən "Ağrı" bədii-sənədli romanının təqdimatı olub.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq məlumatlandırma kampaniyasının təşəbbüscüsü Leyla Əliyeva iştirak edib.

Əvvəlcə "Xocalıya ədalət!" kampaniyası çərçivəsində lentə alınmış videoçarx nümayiş olunub.

Tədbiri mərkəz direktoru Günel Rzayeva açaraq bildirdi ki, Xocalı soyqırımından 27 il keçməsinə baxmayaraq, bu faciənin ağır-acısını xalqımız hələ də yaşamaqdadır. O, Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə 2008-ci ildən həyata keçirilən "Xocalıya ədalət!" məlumatlandırma kampaniyası çərçivəsində soyqırımın beynəlxalq səviyyədə tanıtılması istiqamətində mühüm addımların atıldığını bildirib. "Hər il bu kampaniya daha geniş vüsət alır, ecnəbi gənclər xalqımıza qarşı törədilən faciənin səbəbini və səbəblərinin kimliyini öyrənir və Dağlıq Qarabağ münaqişəsi barədə daha çox məlumat əldə edirlər. İsraili müəlliflərin qələmə aldıkları roman da bu kampaniyaya bir töhfədir. Roman Azərbaycan, rus və ingilis dillərində nəşr olunub. İsraildə yaşamaqlarına baxmayaraq, müəlliflər bizim faciəmiz, ağır-acımız barədə dünya ictimaiyyətinə məlumat verirlər. Düşünürəm ki, gələcəkdə bu cür kitabların sayı daha da çox olmalıdır. Ədəbiyyat, incəsənət xadimləri bu kampaniyaya qoşulmalıdırlar. Ən böyük elçi mədəniyyətdir. Biz mədəniyyət, ədəbiyyat yolu ilə səsimizi dünyaya çatdırmalıyıq", - deyər Günel Rzayeva qeyd edib.

Yehudi və Azərbaycan xalqlarını böyük faciələr və qəhrəmanlıqların birləşdirdiyini deyən Bakı Dağ Yehudiləri Dini İcmasının sədri Melih Yevdayev vurğulayıb ki, Holokost kimi Xocalı soyqırımı da insanlığa qarşı törədilmiş cinayətdir. Holokost və Xocalı faciələri mahiyyətce eynidir. O, Ermənistanın fərqli olaraq, Azərbaycanda daim müxtəlif mədəniyyətlərə və dinlərə məxsus insan-

əhalinin məruz qaldığı soyqırımı haqqında geniş məlumat vermək olduğunu bildirdi. O, əsərin real hadisələrə, Xocalı qətləmini yaşamış şahidlərin söylədikləri faktlara əsaslandığını bildirərək kitabda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qanlı qırğın, vəhşiliklər və digər cinayətlərin üzə çıxarılması və günahkarların cəzalandırılması üçün çağırış edildiyini diqqətə çatdırıb. İsrail vətəndaşı olmasına baxmayaraq, Azərbaycanda doğulduğunu və buranı öz doğma vətəni kimi sevdiyini bildiren həmmüəllif bu səbəbdən Xocalı şəhərində törədilmiş qanlı soyqırımı aktının özünü xüsusi ağır-acısı, faciəsi olduğunu qeyd edib.

"Ağrı" romanında XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı ətrafı təsvir olunub. Müəlliflər canlı şahidlərin - Xocalıda kütləvi qırğının sağ çıxma bilməsinin faktlarını əsaslandıraraq erməni xalqının iç üzünü açıb, Azərbaycan xalqının kədərinə və faciəsinə ürkəngirəsi ilə təsvir ediblər. Əsərdə müxtəlif dinlərə və millətlərə mənsub olan, fərqli mühitlərdə böyümüş, taleyin qisməti ilə gözəl Bakı şəhərində rastlaşan iki gəncin - Polad və Rəyanın sevgi tarixçəsi təsvir olunur. Bildirilir ki, Rəya hələ uşaq ikən erməni cəlladlarının Azərbaycanın Xocalı şəhərini dinc sakinlərinə qarşı törətdikləri amansız qırğın şahidi olub. O, xalqının zorla cəlb edildiyi müharibənin bütün itki və dəhşətlərini yaşayıb. Rəya böyüdükdən sonra soyqırımın zamanı sağ qalmış həmyerlilərinə itkin düşmüş doğmalarını və yarınlarını tapmaq üçün kömək etmək qərarına gəlir. O, var qüvvəsi ilə Xocalı soyqırımı barədə həqiqətləri dünyaya ictimaiyyətinə çatdırılmasına çalışır.

ların dinc yanaşı yaşadıklarını, ölkədə multikultural dəyərlərə hər zaman hörmət edildiyini və qorunub saxlanıldığını bildirib.

Bədii-sənədli romanın elmi redaktoru, siyasi elmlər üzrə fəlsəfə doktoru Məhsət Əliyeva qeyd edib ki, israilli müəlliflər Azərbaycan xalqının kədərinə və faciəsinə böyük ürkəngirəsi ilə təsvir edirlər. Onlar ölüm və vəhşətə toxumu səpən, Azərbaycan tarixinin maddi və mədəni irsini məhv edən, lakin vətən oğullarını böyük missiyaya - öz əzəli torpaqlarını qorumağa ruhlandırılan saf və işıqlı duyğularla məhv edə bilməyən erməni terrorçularının mənfur niyyətlərindən dünyanı xəbərdar edirlər.

Milli Məclisin deputatı, xalq yazıçısı Elmira Axundova Xocalı soyqırımının dünyada tanıtılması istiqamətində belə əsərlərin böyük əhəmiyyət daşıdığını qeyd edib.

Əməkdar jurnalist Qulu Məhərrəmli israilli müəlliflərin ərsəyə gətirdikləri romanı Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə dəyərli bədii abidə adlandırdı.

Xocalıda törədilmiş soyqırımı aktının canlı şahidi, hazırda İsrail vətəndaşı olan Əsəd Fərocov faciə ilə bağlı acı xatirələrinin tədbir iştirakçıları ilə bölüşüb.

Romanın həmmüəllifi Arye Qut əsərin yazılması səbəbləri haqqında danışaraq əsas məqsədin dünya ictimaiyyətinə Ermənistan silahlı qüvvələrinin tərəfindən Dağlıq Qarabağın işğalı və ölənin ərin ərin dəhşətli etnik təmizləmələrindən biri olan, 1992-ci il fevralın 26-da Xocalıda dinc azərbaycanlı

tərəfindən işğal olunmuş torpaqlarımızın Azərbaycan Prezidentini İlah Əliyevin apardıqı məqsədyönlü siyasət nəticəsində tezliklə azad ediləcəyinə əminliyini vurğulayıb.

BDU-nun professoru, Milli Məclisin deputatı Fəzail İbrahimli Xocalı qırğınınin dəhşətlərindən bəhs edib, bu faciənin xalqımızın nisgilli, faciəni olduğunu diqqətə çatdırıb, qəsbkar ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə siyasətini aparıldığını deyib.

Sonra tələbələr mövzu ilə bağlı ədəbi-bədii kompozisiya nümayiş etdiriblər.

Ağsaqqallar Şurasının üzvləri "Ana harayı" abidəsinin yerləşdiyi Xocalı parkını ziyarət ediblər

Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümünü ilə əlaqədar fevralın 25-də Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının üzvləri "Ana harayı" abidəsinin yerləşdiyi Xocalı parkını ziyarət ediblər. AZƏRTAC xəbər verir ki, Azərbaycanın tanınmış ziyalları və ağsaqqalları abidənin önünə əkilmiş gül dəstələri qoyublar.

Azərbaycan Ağsaqqallar Şurasının sədri Fəttah Heydərrov Xocalı faciəsinin müasir dünyada böyük soyqırımı olduğunu bildirib. O qeyd edib ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə törədilmiş Xocalı soyqırımı Azərbaycanın müstəqilliyi dövründə ən ağır günlərdən biridir. Xocalıya edilmiş hücum nəticəsində bir gecədə şəhər yerlə yeksan edilib, dinc əhaliyə amansızlıqla divan tutulub, 613 nəfər qətlə yetirilib. Soyqırımın törədən erməni terrorçuları uşaq və böyük de-

mədən hər kəsi xüsusi amansızlıqla qətlə yetiriblər. Orada ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilən dinc insanların tək günahı azərbaycanlı və müsəlman olmaları idi. Bu səbəbdən Xocalı soyqırımı yalnız Azərbaycana

qarşı deyil, bütün türk və müsəlman dünyasına qarşı, eyni zamanda, insanlığa qarşı törədilmiş bəşəri cinayətdir.

Ağsaqqallar Şurasının sədri əlavə edib ki, hərbi təcavüz nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq

hər iki valideynini, 130 nəfər valideynlərindən birini itirib. Günahsız insanların qanının yerdə qalacağını deyən F. Heydərrov bildirib ki, gün gələcək uğurlu dövlət bəy-rəgimiz Şuşada, Xankəndidə dağalanacaq.

Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluq Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi və Baş Prokurorluğu Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat yayıblar. Bu barədə AZƏRTAC-a Xarici İşlər Nazirliyinin mətbuat xidmətindən məlumat verilib.

Bəyanatda deyilir: "Erməni millətçiləri hələ Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) mövcudluğu dövründə - 1987-1988-ci illərdən etibarən Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində separatizmin təşviqi və terrorizmin açıq dəstəklənməsi siyasətini yeritməyə başladılar. SSRİ-nin süqutundan dərhal sonra isə yenidən yaranmış Ermənistan Respublikasının ilk addımları dövlət səviyyəsində zor tətbiqi və Azərbaycan Respublikasına qarşı təcavüzkar müharibə etməkdən ibarət oldu. Bütün bunların nəticəsində Azərbaycan Respublikası ərazilərinin təqribən beşdəbiri işğal edildi, zəbt olunmuş torpaqlarda və Ermənistanın öz ərazisində bir milyondan artıq köklü azərbaycanlı etnik təmizləməyə məruz qaldı. Sözügedən təcavüz zamanı müliki azərbaycanlı əhaliyə qarşı çoxsaylı müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər, o cümlədən soyqırım aktına tövdiyə və ya cinayətlərə görə məsuliyyəti məhz təcavüzkar tərəf olan Ermənistan Respublikası daşıyır.

Müharibənin gedişinin ən faciəvi səhifəsi Xocalı şəhərinin işğalı ilə əlaqədar oldu. Munaqişədən əvvəl Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində yerləşən şəhərdə 7000 insan yaşayırdı. 1991-ci ilin oktyabr ayından şəhər tamamilə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən mühasirəyə alındı. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə kütləvi artilleriya zərbələrinin ardınca Ermənistan silahlı qüvvələri keçmiş SSRİ-nin 366-cı motoatıcı alayının köməyi ilə Xocalını işğal etdilər. İşğalçılar Xocalını darmadağın edərək xüsusi amansızlıqla onun dinc əhalisinin soyqırımını törətdilər.

Xocalı soyqırımı zamanı şəhərin 5379 nəfər əhalisi deportasiya olunmuş, 1275 insan əsir və girov götürülərək işğalçılara məruz qalmış (onlardan 150 nəfərin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil), 487 nəfər müxtəlif dərəcəli bədən xəsarətləri almış, 8 ailə tam məhv edilmiş, 130 uşaq valideynlərdən birini, 25 uşaq isə valideynlərdən hər ikisini itirmiş, 613 nəfər, o cümlədən 63 uşaq və 106 qadın işğalçılara verilməklə vəhşicəsinə öldürülmüşdür. Ermənistan silahlı birləşmələri tərəfindən Xocalı şəhərinin işğal edilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan dövlətinə və vətəndaşlarına 170 milyon ABŞ dollarından artıq ziyan vurulmuşdur.

Ermənistan tərəfindən Azərbaycan Respublikasına qarşı başlanan müharibənin səbəbləri və nəticələrinin ümumi qiymətləndirilməsi və Xocalıdakı faciəvi hadisələrin bütün mövcud faktları qəti şəkildə sübut edir ki, Azərbaycanın bu şəhərdə törədilmiş cinayətlər sıradan və təsadüfi hərəkət deyil, Ermənistanın sistemli zorakılıq siyasətinin tərkib hissəsi olub. Xocalıdakı müliki insanlarnın məqsədyönlü qırğını, sadəcə, azərbay-

canlı olduqları üçün onların kütləvi məhvini nəzərdə tutur.

Azərbaycan Respublikasına qarşı davam edən təcavüz fonunda Ermənistan tərəfindən törədilmiş müharibə, insanlıq əleyhinə cinayətlər və Xocalı soyqırımı insan hüquqları və beynəlxalq humanitar hüququn, xüsusilə 1949-cu il Cenevrə Konvensiyaları, Soyqırım cinayətinin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında Konvensiya, Müliki və Siyasi Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İşğalçılara və digər qəddar, qeyri-insani, yuxud layəqəti aşılmaz davranış və cəza növlərinə qarşı Konvensiya, irqi ayrı-seçkiliklərin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında beynəlxalq Konvensiya, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya və İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Konvensiyanın ciddi şəkildə pozulmasıdır.

Azərbaycan Respublikası Hərbi Prokurorluğu tərəfindən aparılan istintaqla bir sıra hərbi qulluqçuların və digər şəxslərin Xocalı soyqırımında iştirakı tam sübuta yetirilib və onların Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin soyqırımı, işğalçılara, əhaliyə deportasiya etmə, silahlı munaqişə zamanı beynəlxalq humanitar hüquq normalarını pozmağa və digər cinayətlərə görə məsuliyyəti nəzərdə tutan maddələri ilə təqsirləndirilən şəxs qismində cəlb edilmələri barədə müvafiq qərarlar çıxarılib.

Xocalı soyqırımı epizodu üzrə aparılan istintaq zamanı 7000-ə yaxın istintaq hərəkəti icra edilib, o cümlədən 1771 şahid və 2699 zərərçəkmiş şəxs qismində olmaqla 4470 nəfər dindirilib, 800-dən artıq müxtəlif növ ekspertizalar keçirilib, digər istintaq hərəkətləri icra edilib.

Beynəlxalq ictimaiyyət Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi güc tətbiqi etməsinə və təcavüz zamanı beynəlxalq humanitar hüquq ciddi şəkildə pozmasını BMT Təhlükəsizlik Şurasının 1993-cü il tarixli 822, 853, 874, 884 sayılı qətnamələri başda olmaqla çoxsaylı beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələrində qəti şəkildə pisləyib.

Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi 2010-cu il 22 aprel tarixli qərarında Xocalıda törədilmiş cinayətə münasibətdə hücumda iştirak edənlərin davranışını müharibə cinayətləri və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər tutulan hərəkətlər kimi qiymətləndirərək mühüm nəticəyə gəlib.

Hazırda 16 dövlətin milli qanunvericilik orqanı, həmçinin İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalıda dinc əhalinin qırğınının ən kəskin şəkildə pislənilməsi və Xocalı faciəsinin soyqırımı və insanlıq əleyhinə cinayət aktı kimi tanınmasına dair çoxsaylı qətnamə və qərarlar qəbul ediblər.

Lakin Ermənistan hələ ki dünya ictimaiyyətinin mövqeyinə, xüsusilə Azərbaycanın zəbt olunmuş torpaqlarından işğalçı qüvvələrinin dərhal, qeyd-şərtsiz və tam geri çəkilməsi ilə bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələrinin tələblərinə məhəl qoymur və beləliklə, beynəlxalq hüquq kobudcasına pozmaqla davam edir. Ermənistan qəsb olunmuş ərazilərdə hərbi mövcudluğunu saxlayaraq, həmin ərazilərin demokra-

fiq, mədəni və fiziki xarakterini dəyişdirərək, yüz minlərlə azərbaycanlını orada yerləşən doğma yurd-yuvalarına qayıtmamasını qarşısını alaraq, işğala əsaslanan mövcud status-quo-nun möhkəmlənməsinə yönəlməli səylər göstərməyə davam edir.

Ermənistan Respublikasının beynəlxalq hüquqa zidd fəaliyyətləri ilə bağlı məsuliyyətləri ilə yanaşı, beynəlxalq cinayət hüququnun adət və müqavilə normalarına əsasən, Xocalı şəhərində törədilən və daxil olmaqla silahlı munaqişə kontekstində törədilmiş müəyyən fəaliyyətlər beynəlxalq cinayət əməlləri hesab olunur. Bu əməllərin törədilməsində iştirak etmiş şəxslər, eləcə də onlara əlbir olan və onlara kömək edənlər də fərdi qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

Məlumdur ki, ötan il Ermənistan əhalisinin kütləvi etirazları nəticəsində hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmış həmin ölkənin əvvəlki rəhbərliyinin bezi nümayəndələri, digər çoxlu yüksək rütbəli siyasi və hərbi rəsmiləri və Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində Ermənistan tərəfindən yaradılmış separatçı rejimin rəhbərləri ilə birlikdə, Azərbaycan torpaqlarının zəbt olunmasında və Xocalı da daxil olmaqla azərbaycanlı müliki şəxslərə və hərbiçilərə qarşı zorakılıqla şəxsən iştirak ediblər.

Öz təqsirlərini utanmadan etiraf etmiş Ermənistanın o dövrdəki müdafiə naziri və sabiq prezidenti Serj Sarkisyan Britaniya jurnalisti Tomas de Vaala müsahibəsində deyib: "Xocalıdan qabaq azərbaycanlılar düşündürdülər ki, ermənilər müliki əhaliyə əl qaldıra bilməyən xalqdırlar. Biz bu stereotipi sındırırdıq" (Tomas de Vaal, Qarabağ: Ermənistan və Azərbaycan sülh və savaş yollarında (Nyu York və London, Nyu York Universiteti Nəşriyyatı, 2003), səhifə 172)).

Danılmaz faktdır ki, bu gün ən qatı beynəlxalq cinayətlər, o cümlədən hərbi cinayətlər, insanlıq əleyhinə cinayətlər, soyqırımı və etnik təmizləmədə adı hallandırılan heç bir şəxs onun indiki və ya əvvəlki hər hansı statusu immunitet vəzə bilməz.

Bununla əlaqədar, hazırda Ermənistanın öz xalqına qarşı müxtəlif cinayətlərin törədilməsi ittihamları ilə barələrində istintaq və məhkəmə prosesləri aparılan şəxslərin Azərbaycan xalqına qarşı ən ağır cinayətləri törədilməsinə görə məsuliyyətləri cəlb edilməsi həm beynəlxalq ədalətin bərqərar olunması, həm də Ermənistan-Azərbaycan munaqişəsinin dinc yolla danışıqlar vasitəsilə nizama salınmasına mühüm töhfə verə bilər.

Məhz belə olacağı təqdirdə, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkələrinin və ümumiyyətlə, dünya ictimaiyyətinin dəstəklədiyi Ermənistan və Azərbaycan əhalisinin sülhə hazırlanması və qarşılıqlı surətdə etimadın yaradılması istiqamətində gerçək irəliləyişin bağ verilməsinin mümkünüyü artacaq.

Azərbaycan Respublikası əmindir ki, milli səviyyədə, eləcə də mövcud beynəlxalq hüquq çərçivəsində görülən vəzifəli tədbirlər cəzasızlığa son qoyulması və Ermənistanın Azərbaycanca qarşı təcavüzü zamanı törədilmiş ağır cinayətlərə görə məsuliyyəti daşıyan şəxslərin ədalət məhkəməsinə çıxarılmasına xidmət edəcək".

BDU-da Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsi anılıb

Fevralın 25-də Bakı Dövlət Universitetində (BDU) Xocalı faciəsinin 27-ci ildönümünə həsr olunan tədbir keçirilib.

Əvvəlcə Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsi anılıb.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə BDU-nun rektoru vəzifəsini icra edən, təhsil nazirinin müavini Firudin Qurbanov mənfur ermənilərin bütün bəşəriyyət üçün təhlükəli işğalçılıq siyasəti apardıqlarından danışıb.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə badnam düşmənin keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayının zirehli texnikası və

hərbi heyətinin köməyi ilə Xocalıda törətdiyi qanlı hadisələrdən bəhs edən Firudin Qurbanov diqqətə çatdırıb ki, xalqımıza qarşı soyqırımı zamanı 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq və 70 qoca qəddarcasına qətlə yetirilib, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə valideynlərdən birini itirib. Faciə baş verən gecə 1275 nəfər dinc sakin əsir götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi indiyə də məlum deyil.

Qeyd olunub ki, bu faciəyə ilk dəfə hüquq-siyasi qiymət dahi rəhbər, ümummilli lider Heydər Əliyevin Azər-

baycanda siyasi hakimiyyətə qayıdırdan sonra verilib.

Firudin Qurbanov Xocalı soyqırımının dünyada tanıtılması istiqamətində Heydər Əliyev Fondunun rəhbərliyinə bəhs edib. Bildirilib ki, fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə keçirilən "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq təbliğat-təşviqat kampaniyası çərçivəsində bu qanlı faciə ilə bağlı həqiqətlər dünya ictimaiyyətinə çatdırılıb.

O, həmçinin Azərbaycan Ordusunun gücü və qələbə çalmağ əzmindən, uğurlu Aprel döyüşlərindən danışıb. Firudin Qurbanov ermənilər

tərəfindən işğal olunmuş torpaqlarımızın Azərbaycan Prezidentini İlah Əliyevin apardıqı məqsədyönlü siyasət nəticəsində tezliklə azad ediləcəyinə əminliyini vurğulayıb.

BDU-nun professoru, Milli Məclisin deputatı Fəzail İbrahimli Xocalı qırğınınin dəhşətlərindən bəhs edib, bu faciənin xalqımızın nisgilli, faciəni olduğunu diqqətə çatdırıb, qəsbkar ermənilər tərəfindən azərbaycanlılara qarşı etnik təmizləmə siyasətini aparıldığını deyib.

Sonra tələbələr mövzu ilə bağlı ədəbi-bədii kompozisiya nümayiş etdiriblər.

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı

Xocalı soyqırımı ilə bağlı bəyanat yayıb

İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının (İƏT) baş katibi Yusif bin Əhməd əl-Useymin 1992-ci il fevralın 26-da erməni silahlıları tərəfindən Azərbaycanın Xocalı şəhərində törədilən soyqırımının 27-ci ildönümünü ilə əlaqədar faciə zamanı həlak olmuş şəxslərin xatirəsinə yad edib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bu barədə İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının bəyanatın-

da bildirilir. Bəyanatda qeyd edilir ki, Xocalı faciəsi Ermənistan tərəfindən Azərbaycan ərazilərinin qeyri-qanuni işğalının nəticəsidir. Baş katib işğal olunan Azərbaycan ərazilərində müliki azərbaycanlı əhaliyə qarşı törədilən hərəkətləri müharibə cinayətləri, insanlıq əleyhinə cinayətlər və soyqırımı kimi dəyərləndirən İslam sammitinin 12-ci

iclasının Qahirə Yekun Kommunikəsinə və İƏT Xarici İşlər Nazirləri Şurasının əvvəlki sessiyalarında qəbul edilən qətnamələrə istinad edib.

O, Azərbaycanın ərazilərinin işğalına son qoyulması və ərazi bütövlüyünün bərpası istiqamətində təşəbbüslərinə və səylərinə İƏT-in tam dəstəyini ifadə edib.

digər yaşayış məskənlərimiz kimi Xocalı şəhəri də erməni silahlı birləşmələri tərəfindən dağıdılıb. Şəhəri tərk etməyə çalışan müliki əhali ermənilər tərəfindən pusquya salınıb. Erməni silahlıları qadın, qoca və körpə uşaqlara qarşı vəhşiliklərlə onları qətlə yetirib, cəsədlərini təhqir

Livanın kütləvi informasiya vasitələri Xocalı soyqırımından yazır

Livanın bir sıra kütləvi informasiya vasitəsi Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə bağlı məqalələr yayıb.

AZƏRTAC xəbər verir ki, "Menanews 24", "Alseyasa", "Arab voice", "Morakeb" xəbər saytlarında verilmiş məqalələrdə ermənilərin Dağlıq Qarabağı işğal etmələrindən

və müliki əhaliyə qarşı törətdikləri vəhşiliklərdən bəhs olunub.

Yazılarda Azərbaycanın Xocalı şəhərinin tarixi, coğrafi və strateji mövqeyi barədə məlumat verilir. Qeyd edilir ki, Ermənistanın Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsini işğal etməsi nəticəsində

ediblər. 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri Xocalıda 613 nəfəri qətlə yetirib, yüzlərlə müliki insanı ağır yaralayıb, 1275 nəfəri isə girov götürüblər. Girov götürülənlərin bir çoxu haqqında bu günə kimi heç bir məlumat yoxdur.

Məqalələrdə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdiyi soyqırımın pislənilməsi, Xocalı faciəsinin Pakistan, Meksika, Kolumbiya, Peru, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, Sudan, İordaniya, Honduras, Qvatemala, Panama, Sloveniya, Cibuti, Paraqvay parlamentləri tərəfindən beynəlxalq

hüquq normaları müstəvisində tanındığı bildirilir. Habelə ABŞ-in artıq 22 ştatının qanunverici orqanlarında Xocalı soyqırımını pisləyən müvafiq qətnamələrin qəbul olunduğu diqqətə çatdırılır. Məqalələrdə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın başlatdığı "Xocalıya ədalət!" kampani-

yasının Xocalı həqiqətlərinin dünyada tanıtılması istiqamətində rolu qeyd olunub. Bildirilir ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin fəaliyyəti sayəsində Xocalı faciəsi hüquq-siyasi qiymətini alıb. Azərbaycan Prezidenti İlah Əliyev Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin yalnız Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, suve-

renliyi çərçivəsində həll oluna biləcəyini dəfələrlə bildirib.

Qeyd edək ki, erməni diasporunun ən güclü olduğu ölkələrdən birinin məhz Livan olması nəzərə alsaq, Xocalı soyqırımı ilə bağlı həqiqətlərin bu ölkənin ictimaiyyətinə çatdırılması çox önəmlidir.

Əsir mələk

◆ Zəriflərin dünyası

“Bu gün mənim varlığım, ayaq üstə dura bilməyim sanki möcüzədir. Öz-özümə düşündürəm ki, həqiqətən iradəli, dözümlü qadınam. O iradəni isə mənə Allah verib. Həyatımın o keçməli yollarına çevrilib nəzər salanda deyirəm ki, o Dürdanə tamam başqa idi, indiki Dürdanə tamam fərqlidir. O vaxt fədakar, bu gün isə sadə bir qadımdır. Nə yaş var idi ki, o Dürdanənin... Heç 20 yaş belə yox idi... 8 gün erməni zindanında qaldı...”

Bu zindana qara höürüklü bir qız kimi ayaq basdı, 8 gündən sonra saçları ağarmış, bu dünyanın bütün ağır-acısını görmüş 80 yaşlı bir qadın kimi çıxdı...”

Dürr dənəsi...

Qadın, sən paklığın, saflığın təcəssümü, bir incisən. Sən böynü bütüklük bənövşənin gözələrində gizlətdiyi bir jalsən, dürr dənəsin...

Zərəfətin, iradənin, gücün, əzmkarlığın simvolu, sadəcə anasən, ana...

Həm də bu dünyanın ən acı üzünü görmüş, amma heç zaman həyat mücadiləsindən geri çəkilməmiş bir ana, bir qadın, bir qız...

Müsbətlər yaşamısan, əzəlmisən, ölümlü həyat arasındakı o incə xəttə yaxınlaşmış-uzaqlaşmışsan, yanımsan, yox olmaq dərcəsinə çatmışsan, amma yenidən Simurq kimi əbəziyən küllərdən közmisən, alovlanmış qığılcıqlarla zülmətə, nahaqqa işiq saçmışsan...

Xocalı faciəsinin şahidi, o günlərin ağır-acısını bu gün də ciyərlərinde daşıyan, erməni zindanında əsir saxlanan Dürdanə Ağayeva “Zəriflərin dünyası”nda taleyin yazılmış qara yazıdan və onda həyat eşqini sönməyə qoymayan iradəsindən, əzmkarlığından danışır...

Nələri gördü, hansı faciələr yaşadı, amma bir dəfə də olsun gələcəyə inamını itirmədi, millətini, torpağını, xalqını sevməkdən vaz keçmədi. Bütün işgəncələrə dözdü, döyüldü, təhqir olundu, lakin sınımadı. Düşmənin təpiyi altında ayılıb öz doğma torpağını öpdü, ondan güc aldı...

17 yaşım vardı, arıq, qara bir qız idim, sevmək-sevilmək haqqında heç düşünmürdüm...

Yaşadığım texnikumda, institutda oxuyurdum, mən isə düşündürdüm ki, anama kömək edim, qardaşlarımı əlini çörəyə çatdırmaq, sonra gedib Bakıda Rabitə Texnikumunda oxuyacam...

Nə biləydim ki, alınma qara tale yazılıb...

Qəlb, can, güllə yarası

- Mən özümdən bir ana kimi bəhs edə bilmirəm, çox kövrəlirəm...

Çünki çox əzablı yollardan keçdikdən sonra ana olmuşam...

Bu gün də düşünürəm ki, mən anamdan o dözümlü, iradəni götürməşəydim, bu gün yaşamazdım. Ağılıma gəlməzdi ki, elə bir faciədən, elə bir zindandan mən qurtararam. Bilirsiniz, necə çətin idi... Çətin yox, çətin asan sözdür. Hər saniyə ölüm idi. Hər saniyə Allaha əl qaldırırdım ki, al canımı, daha dözə bilmirəm. Ac-susuz, yaralı, ayaqyalın vəziyyətdə əsir həyatı yaşa... İnsan hər şeydən ürəkli danışa bilir, amma mən o günlərimdən danışa bilmirəm...

Qəribədir ki, həmişə əsir düşməkdən qorxurdum. Mühərribə dövrü idi və bu fikirlər istəməz ağılıma gəlirdi, məni qorxudurdu, ürpeyirdim...

Elə bildim ki, qadınlardan təkə mənəm əsirlikdə, amma...

- Xocalıya hücum olunan gün biz meşəyə üz tutduq. Buz kimi havada qarı yara-yara Ağdam istiqamətinə qaçırdıq. Qara Qayıyan üstündə əsir düşdük. Ermənilər birdən qarşımızı kəsib bizi atəşə tutdular. Xocalıların yükü balaları idi. Elə bir ana yox idi ki, onun bağırında övladı olmasın. Mən ayağımdan güllə yarası aldım. Anamı və qardaşlarımı itirdim. Sürünə-sürünə gəlib çıxdım xəndək kimi bir yerə.

Uzandım ora, yanımda hamilə gəlin vardı eri ilə... 19 yaş olardı, yazığı başından vurub öldürdülər. Buz sürünə-sürünə gedirdik, ermənilər qarşımızı kəsib dedilər ki, “qalxın ayağa, siz öldürməyəcəyik”. Onlar Azərbaycan dilində təmiz danışdılar. Mən də qardaşım Elşadın tutub gəldim. Palçığa bata-bata, yuxıla-yuxıla gəlib çatdım Əsgəran rayonuna.

Hamımızı üzüqoylu asfaltın üstünə uzatdılar. Biz hərbiçilərin, döyüşçülərin yığıldığı yere aparıldılar. Övəl ele bildim ki, qadınlardan təkə mənəm əsirlikdə. Amma orda nə qədər qız-gəlinlərimizi gördümsə, dəhşətə gəldim...

Erməni dedi ki, sən hələ ölməmişən?

- Allah məni anamın kimsəsizliyinə bağışladı. Fikirleş ki, arıq, gənc bir qızın bütün paltarlarını ayından çıxarıb, lüt bədəni təklikləyir. Məni 3-4 erməni o qədər döydü ki, elə bilmişdilər ölmüşəm, götürüb atmışdılar qarın üstünə. Çöldə don vurmuşdu, kirpiklərim bir-birinə yapışmışdı. Gözümü heç saatdan sonra açmışam. Ancaq gecə qaranlıqda gözümü açanda, məni saçından tutub sürüyən erməni dedi ki, sən hələ ölməmişən? Hissiyatım tamamilə yox idi, əlimi əlimə vururdum, heç nə hiss etmirdim. Birca dilim tərpanirdi...

Rabitəçi olduğumu öyrənmişdilər, buna görə lap ağır işgəncə verirdilər mənə... Növbəti dəfə, gecəyarı qaldığım otağın qapısını bir erməni hərbiçi açdı. O, mənə əmr edərək bil-

Dürdanə Ağayeva

1972-ci ildə Xocalıda anadan olub.

1985-ci ildə atasını ürək əməliyyatı zamanı erməni həkmlər öldürüblər. O vaxtdan qardaşları Elşad, Elman və Eldənizlə yetim qalıblar və ana babalarının himayəsində böyüyüblər.

17 yaşından Xocalıda rabitə qovşağında telefonçu işləyib.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə meşədə ermənilərə əsir düşüb.

Əsgəran şəhərindəki polis bölməsində sözlə yazıla bilməyəcək məşəqqətlərə, işgəncələrə məruz qalıb.

dirdi ki, ardımca gəl. Məni ayaqyalın salıb əlimi, qolumu bağlayıb, başqa bir kəndirle boğazımdan qapıya bağladı. O qədər döydü ki, huşsuz vəziyyətdə orada qaldım...

O acılarla mənim həyatım dəyişdi. Orada öyrəndim ki, ilahi, insan hər əzabə dözmüş...

Mən də dözdüm...

O faciədən sonra Bakıya gəldim. Qəlb yarası, can yarası, güllə yarası, hər biri var idi məndə. Əməliyyat edərək ayağımdakı gülləni çıxardılar. Başım, böyrəklərim soyuqlamışdı, ürək ağrısı tapmışdım...

Bir qadının əsirliyindən danışması özü böyük faciədir

- Bilirsiniz, əsir düşmüş bir qadının əsirliyindən danışması özü böyük faciədir...

Yaddaşından, xatirələrindən dirnağınla qazıyaraq qorartmaq istədiyini o hadisələri necə dilinə gətirə bilirdin ki...

Xeyli müddət özümə qapandım, heç nə danışmadım, susdum...

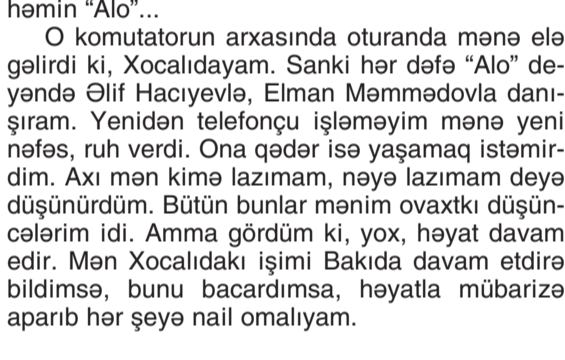
Üç dəfə həyatıma qəsd etdim, amma hələ qismətimdə ölmək yox imiş...

Sanki qəlbimdə daş kimi asılmış bir mücrü var idi, içi acı, dəhşət, göz yaş ilə dolu bir mücrü...

Bir müddət Xocalı İcra Hakimiyyətinə mənə qayğı kimi çalışdım. Sonra düşündüm ki, mən axı rabitəni çox sevirdim.

Aztelekoma müraciət etdim və bildirdim ki, mən işsiz dayana bilmirəm. Məni göndərdilər Xirdalanda bir neçə il telefonçu işlədim. Həmin qulaqcıq, həmin kabinet, həmin abonentlər və yenə həmin “Alo”...

O komutatorun arxasında oturanda mənə elə gəlirdi ki, Xocalıdayam. Sanki hər dəfə “Alo” deyəndə Əlif Hacıyevlə, Elman Məmmədovla danışırıam. Yenidən telefonçu işləməyi mənə yeni nəfəs, ruh verdi. Ona qədər isə yaşamaq istəmirdim. Axı mən kime lazımam, nəyə lazımam deyə düşündürdüm. Bütün bunlar mənim ovaxtı düşüncələrim idi. Amma gördüm ki, yox, həyat davam edir. Mən Xocalıdakı işimi Bakıda davam etdirə bildimsə, bunu bacardım, həyatla mübarizə aparıb hər şeyə nail olmalıyam.

35 yaşım qədər Xocalı barədə heç kimlə danışmadım, müsahibə vermədim. Ortaya çıxıb əsir düşmüşəm deməyə cəsarətım çatmadı. Utandırdım...

Əsir düşmüşəm deməyə utandırdım...

- 35 yaşım qədər Xocalı barədə heç kimlə danışmadım, müsahibə vermədim. Ortaya çıxıb əsir düşmüşəm deməyə cəsarətım çatmadı. Utandırdım...

Erməninin çəkdiyi dağ qarşımı kəsirdi

- Ailə qurmaq haqqında isə düşünmürdüm. Qarşıma məqsəd qoymuşdum ki, heç zaman ailə qurmayacağam və anlama nəmə baxacağam. Ürəyimdə də kimsəyə qarşı bir sevgi yaranmışdı. İcimdə böyük bir sıxıntı var idi, hələ ürəyimin o hissəsindəki yara qaysaq bağlamamışdı, qanayırdı...

Sevgi məsələsində çox əziyyət çəkdim, mənə sevdə oldu, yox dedim, ailə qurmaq fikrinə deyildim. Əslində dilim yox deyirdi, bu yox sözü arxasında elə böyük faciə dayanırdı ki, o beləyə görə addım ata bilirdim.

Ətrafıma baxırdım - sevensələr, gənc analara ... O hissələri yaşamaq kimin qəlbindən keçməz ki? Kim istəməz ki, isti yuvası, güvəndiyi güclü bir sevdəyi olsun. Mən isə bütün bunları ürəyimlə danışmışdım, dilim isə susurdu...

Nəmələ rəfiqə idim. Hər şeyimi ona danışmışdım. Amma anama danışa bilmirdim, utanırdım ondan. Nəmə mənə deyirdi ki, ay bala, bu qədər istəyən var, birinə get. Deyirdim, nəyə, yox, o əsirlik günləri qabağımı kəsir. Erməninin mənə çəkdiyi dağ qarşımı kəsir...

İşdə növbədə olduğum bir gün saçlarına yenidən düşmüş bir kişi gəldi və mənəndən nömrə yığmağımı istədi. Bir neçə gündən sonra o, yenə gəldi və həmin insanla həyat yollarımız beləcə kəsişdi...

Axı mən də sevmək, yuva qurmaq, ana olmaq istəyirdim...

- Alın yazısı deyirlər, Allah mənim alınma çox şey yazmış, amma yaxşı günlər də yazmış...

O mənəndən soruşanda ki, hansı rayondayam, təbii ki, o zaman mənə ona demədim ki, Xocalıdayam. Əl çəkəndə mənəndən, dəfələrlə israr etdi, amma dedim ki, yox, mən ailə qura bilmərəm...

Bir gün mənə dedi ki, sənəni içini ağırlaşdıran nədir? De bilim!

Bütün başıma gələnləri ona danışmışdım. O güc mənə heç zaman verilməmişdi, amma həmin gün Allah elə bil mənə qüvvət verdi və danışdım.

İlhamın gözələri yaşardı və dedi ki, kişi kimi söz verim, sənəni əsarəti heç zaman buraxmayacağam...

üreyində nələri daşıyırdı? Mən anama dərd vermək istəməmişəm, ölən günə, sən nəfəsinə qədər mənə ona, o əsirlikdəki zindan həyatımı danışmadım, danışa bilmirdim...

“Ana, mən utanırdım, sənə deyə bilmirdim, axı mən də ailə qurmaq istəyirdim, mən də ana olmaq istəyirdim...” - deyə anama məktub yazıb ilhamla birlikdə evdən gəldim...

Son kədər, ilk sevinc...

- Yoldaşım məni çox sevirdi... Hər zaman mənə “qəhrəman qadınım” deyirdi... Deyirdi sənəki dürüstüydü, mərdliyi sevirdim...

Övladım - Ləmanım gec dünyaya gəldi. Təbii ki, məlum məsələdir, elə bir faciədən çıxan qadınım çox problemi ola bilərdi, güclü travma almışdım.

Bir müddət də bala həsrət çəkdim... Həyatdan yenə əlimi üzümürdüm, deyirdim ki, bir qadınım başına gələcək ən böyük balaları yaşamaşam, indi də analıq hissini dada bilməyəcəm, övlad üzünə həsrət qalacam...

Yoldaşım isə hər zaman mənə ürək-dirək verirdi, çoxlu həkimə aparırdı, deyirdi ki, ana olmaq sənə də haqqındır.

5 ildən sonra Allah mənə övlad sevinci yaşadı. Çox gözəl ailəm var idi, 20 il ilhamla birgə xoşbəxt yaşadıq, övladımızı böyütdük. Biz onunla həyat yoldaşı olmazdan əvvəl dost iddik. Aramızda dostluqdan yaranan hörmət var idi.

Çox xoşbəxt qadın oldum ki, həyat yoldaşım məni ucaltdı, mənəndə həyat eşqi yarandı...

Təəssüf ki, indi o, mənəmlə deyil, 2 ildən artıqdır ki, xərcəng xəstəliyindən vəfat edib.

Allah onu mənə hədiyyə etmişdi, o isə mənə gözəl bir balanı hədiyyə qoyub gətirdi...

Dedim və döyüldüm həmin an, amma ondan sonra qardaşımı verdilər...

İndi “Xocalının fədakar qadınları” adlı ikinci kitabımı yazıram...

Ağ gəlinlik geyinmədim

- Ürəyimdə çox arzular qaldı, elçi, nişan, gəlinlik, toy, heç nə görmədim.

Bilirsiniz, nə heç zaman yadımdan çıxmır?.. Məni əsir alıb Əsgəranı aparanda ermənilər soruşdu ki, eviniz hansıdır, - göstərdim. Məni aparıldıq həyatımıza. Evimiz ikimərtəbəli idi. Qapı, pəncərə, divarlar, pilləkən çəmşüdü. Başladılar mənə döyməyə, arxandan mənə təklik, zəncirle vururdular. O an gözümün çəmşü piləkənimizə sətəşi və qeyri-ixtiyari düşündüm ki, qış bunlar hamısı bir yuxu olaydı, anam, atam, doğmalarım burada olaydı, mən də ağ duvaqla bu pilləkənlə düşəydim...

And içmişəm, şahidinə çevrildiyim Xocalı faciəsinin bütün çıpaqlığı ilə dünyaya car çəkəcəm, daha susmayacağam...

Özümə söz vermişəm, daha ağıllanacağam, ürəyimə daş, qaysaq bağlamamış yarılarım kəz basacağam...

Qızımda yaşadacağam arzularımı, elə biləcəm o Dürdanə heç olmayıb, başına heç bir müsibət gəlməyib. O elə indiki Ləman olub, gənc, saf, təmiz, almaçlıq, həyat dolu...

İtirdiyim gəncliyim, sağlamlığımm...

- Yazdıqlarım qalın kitab həcmindədir. Xocalının işğalından 25 il keçirdi. Türkiyədə İnsana Yardım Vəqfindən dəvət aldım və ilk dəfə yoldaşım da bizimlə gəldi. O, onlara dedi ki, Dürdanə xatirələrini yazıb, bəlkə onu kitab halına salasınız. Onlar buna çox böyük maraq göstərdilər və tezliklə türk dilində “Erməni zindanında səkkiz gün” adlı kitabım işiq üzə gördü.

Sarı gəlin

Ağlama, Sarı gəlin, qoy ruhsuzlar, ana laylası belə oğurluq olan, mənaviyyatsızlar utansın...

Ruhların azad olduğunu, onu heç bir zəncirə bənd etmək, üzünə çirkəb atmaq, ləkələmək, ləyaqətini alçaqlıq mümkün etmədiyini anlamalıyıqları üçün...

Dik tut başını, sabaha ümidimiz, gələcəyə həyat bəxş edənimiz, düşməməz gözü dəyi qəhrəman qızlarımızın, igid oğullarımızın anası, Azərbaycan qadını, dürr dənəmiş, Dürdanəmiş...

Yasəməni MUSAJEVA, “Azərbaycan”

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Bəşəriyyətə qarşı törədilmiş tarixi cinayət

"Bütövlükdə Azərbaycan xalqına qarşı yönəldilmiş Xocalı soyqırımı öz ağılasığmaz qəddarlığı və qeyri-insani cəza üsulları ilə bəşər tarixində bir vəhşilik aktıdır. Bu soyqırımı, eyni zamanda, bütün bəşəriyyətə qarşı tarixi bir cinayətdir".

Heydər ƏLİYEV

Tarix boyu azərbaycanlılara qarşı döförlər tərkibində soyqırımı əməlləri olan, cinayətlər törədən ermənilər XX əsrin sonlarında növbəti tarixi cinayəti - Xocalı soyqırımı aktını həyata keçirdilər. Xocalı sakinlərinə qarşı soyqırımı aktı Dağlıq Qarabağın işğalı zamanı Ermənistanın və erməni millətçilərinin həyata keçirdikləri etnik təmizləmə siyasətinin növbəti bir mərhələsi idi.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə, onlar Xankəndi şəhərindəki keçmiş sovet ordusunun 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə Xocalı şəhərinə hücum edərək, bu yaşayış məntəqəsinin əhəlisinə amansız divan tutdular. Hadisələrin gedişatını diqqətlə izləsək görərik ki, Xocalının işğalı xüsusi plan əsasında həyata keçirildi. 1991-ci ilin oktyabr ayından bu şəhər ermənilər tərəfindən blokada saxlanılırdı. Həmin ayın 30-da avtomobil əlaqələri kəsilən Xocalıya yeganə gediş həyəti xəttilə mümkün oldu. Şuşa şəhərinin səmasında mülki vətənlərin vətənlərindən sonra bu əlaqə də kəsildi. Beləliklə, 1992-ci il yanvarın 28-də sonuncu vətənlərin qəbul edən Xocalı tam mühasirə şəraitində yaşayırdı.

Xocalı həm də strateji mövqeyə malik idi. 7 mindən artıq əhali olan bu yaşayış məntəqəsi Xankəndidən 10 kilometr cənub-şərqdə, Qarabağ dağının silsiləsində və Ağdam-Əsgəran-Xankəndi-Şuşa yolunun üstündə yerləşməklə böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. Əgər Qarabağdakı yeganə aeroportun da burada yerləşdiyini nəzərə alsaq, Xocalını ələ keçirmək üçün ermənilərin necə cəhdlər etdiklərini aydın təsvir etmək olar.

Ermənilərin Azərbaycana qarşı ərazi iddialarının və təcavüzünün başlıca məqsədi tarixi Azərbaycan torpaqlarına hesabına erməni dövlətinin əsasını qoymaq, sonradan müxtəlif yollarla onu genişləndirərək "böyük Ermənistan" yaratmaqdan ibarət olmuşdur. 1813-1828-ci illərdə imzalanan Gülcəstan və Türkmənçay müqavilələri Azərbaycan xalqının parçalanması, tarixi torpaqlarının bölünməsinin əsasını qoydu. Azərbaycan xalqının bu milli faciəsinin davamı kimi onun torpaqlarının zəbt zamanı zaman davam etdirildi.

Ulu öndərin sayəsində Xocalı soyqırımı dünyaya tanındı

Bəşəriyyətə və insanlığa qarşı ən böyük cinayətlərdən olan Xocalı faciəsindən 27 il ötür. Həmin dəhşətli anları biz ayıran zaman kəsiyinin getdikcə uzanmasına baxmayaraq, bu qanlı faciə haqqında düşüncədə istər-istəməsəyis-hesabsız suallarla rastlaşırıq. Azərbaycan

xalqına qarşı uzun illər terror aktları həyata keçirən, müxtəlif tarixi dövrlərdə genosid siyasəti yürüdən ermənilər bu siyasətin tərkib hissəsi kimi Xocalı soyqırımı törətdilər. Azərbaycan xalqının məhv edilməsinə yönəldilmiş soyqırımı və işğalçılıq siyasətinin davamı olan Xocalı faciəsinə qiymət verilməsi yalnız ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə yenidən hakimiyyətə qayıdırdan sonra mümkün oldu. İlk növbədə Xocalı faciəsinə ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirdiyi soyqırımı aktı kimi təsbit olundu, bu faciənin dünyaya tanıtılması istiqamətində xeyli iş görüldü. Ulu öndərin təşəbbüsü ilə Milli Məclis 1994-cü il fevralın 24-də "Xocalı soyqırımı (genosidi) günü haqqında" xüsusi qərar qəbul etdi. Bu sənəddə hadisənin bəşəriyyətə qarşı törədildiyi, günahkarlar təsbiti ilə açıqlandı. Eyni zamanda, Xocalı faciəsi ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, erməni qəsbkarlığının beynəlxalq müstəvidə ifşası mühüm vəzifələr kimi öne çəkildi.

Ulu öndər Heydər Əliyev 1994-cü il martın 1-də Xocalı soyqırımı ilə bağlı xüsusi fərman imzaladı. Bu haqda öz fikrini Heydər Əliyev belə ifadə etmişdir: "...1994-cü il 26 fevral ərəfəsində mən Milli Məclisə təklif etdim. Milli Məclis qərar qəbul etdi və Xocalı soyqırımı Xocalı faciəsi kimi elan olundu. Bu gün bizim tariximizdə, bizim qədimimizdə matəm günüdür, hüzün günüdür. Biz bunu qanunla qəbul etdik..."

Cinayətkarlar beynəlxalq səviyyədə ifşa olunmalıdır

Bu gün Azərbaycan hakimiyyəti Ermənistanın dinc azərbaycanlılara qarşı törətdiyi cinayətləri, o cümlədən Xocalı soyqırımı ilə bağlı həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə çatdırması, onun soyqırımı kimi tanınması üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş apırır. Məqsəd tarixi ədalətin bərpasına nail olmaq, cinayətkarları beynəlxalq səviyyədə ifşa etmək və onları dünya ictimaiyyətinin mühakiməsinə verməkdir.

Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsində ən vacib məsələ təərəflər arasında 1994-cü ilin mayında atəşkəs haqqında razılığın əldə edilməsi idi. Ulu

öndər Heydər Əliyevin gərgin zəhməti və diplomatik səyləri nəticəsində əldə edilən bu razılıq, xarici təcavüz və daxili çəkişmələr nəticəsində çətin vəziyyətə düşmüş ölkəmizdə yeni itkilərin qarşısını aldı, işğalın miqyasını daraldı, digər tərəfdən, müharibədə böyük itkilərə məruz qalan vətənimiz üçün ictimai-siyasi vəziyyətin sahman salınması baxımından əlverişli mühit yaradırdı.

1997-ci il fevralın 25-də "Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə əhdirəm elaməti olaraq fevralın 26-da saat 17:00-də sükut dəqiqəsi elan edilməsi haqqında" Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyev tərəfindən fərman verilməmişdir. Hər il fevralın 26-da saat 17:00-də Azərbaycan xalqı Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə yad edir.

1998-ci ildə Azərbaycanın Milli Məclisi Birləşmiş Millətlər Təşkilatına, Avropa Dəhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatına, Avropa Şurasına, MDB ölkələrinə və digər beynəlxalq təşkilatlara, ölkələrin parlament və hökumətlərinə müraciət edərək Azərbaycanlılara qarşı törədilmiş soyqırımı beynəlxalq hüquqi-siyasi qiymət verilməsini istəmişdir.

Azərbaycanda böyük quruculuq işləri və ulu öndərin siyasət proqramlarını, dövlətçiliyimiz üçün vacib olan ideyaları cəsarətlə həyata keçirən Prezident İlham Əliyevin Xocalı hadisələrinə yanaşma metodu zamanın tələblərinə uyğun olaraq ardıcıl və kəskinidir. Cənab İlham Əliyev Xocalı soyqırımının dünyaya tanıtılmasına, ictimaiyyətinə çatdırılmasına üçün davamlı və ardıcıl fəaliyyətin vacibliyi barədə deyib: "Azərbaycanlılara qarşı erməni sovinist dairələrinin XIX-XX əsrlərdə mərhələ-mərhələ həyata keçirdiyi etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi olan Xocalı soyqırımı haqqında həqiqətlər dünyaya ictimaiyyətinə, xarici ölkələrin parlamentlərinə çatdırılmalı, Azərbaycan xalqının və ümumən insanlığın əleyhinə yönəldilmiş bu son dərəcə ağır hərbi cinayət beynəlxalq miqyasda öz hüquqi-siyasi qiymətini almaldır".

"Xocalıya ədalət!"

Ümummilli lider Heydər Əliyevin uğurlu daxili və xarici siyasətinin davam etdirən Prezident İlham Əliyevin və

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın soyqırımı həqiqətlərinin dünyaya bəyan edilməsi istiqamətindəki xidmətləri xüsusilə qeyd edilməlidir. Bu sahədə Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq təbliğat və məlumatlandırma kampaniyası çərçivəsində görülmüş işlər də qeyd edilməlidir. İlk gündən kampaniya uğurla davam edir və aksiyaya dünyanı əksər ölkələrində yüzlərlə könüllü qoşulub. Həyata keçirilən bu cür mühüm işlərin nəticəsində ki, Pakistan, Meksika və Kolumbiya parlamentləri, Çexiya parlamentinin Beynəlxalq Əlaqələr Komitəsi, Amerikanın Massaçusets, Texas, Nyu Cersi, Corciya, Men, Nyu Meksiko, Arkanzas, Missisipi, Oklahoma, Tennesi, Pensilvaniya, Vest Virginia, Konnektikut və Florida ştatları Xocalı hadisələrinin soyqırımı aktı kimi tanınması haqqında qərarlar qəbul ediblər. Bu gün hər bir azərbaycanlının qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri Xocalı soyqırımı və bütövlükdə ermənilərin Dağlıq Qarabağda törətdikləri vəhşiliklər haqqında həqiqətləri olduğu kimi dünya ictimaiyyətinə çatdırmaqdır. Bu, Xocalı şəhidlərinin ruhu qarşısında bizim vətəndaşlıq və insanlıq borcumuzdur. Digər tərəfdən, faciənin beynəlxalq miqyasda əsl hüquqi-siyasi qiymət alması, onun təşkilatçılarının cəzalandırılması, insanlığa qarşı yönəlməsi belə qəddar aktların təkrarlanmaması üçün mühüm şərtlərdir.

Sonda fikirlərimi Prezident İlham Əliyevin sözləri ilə bitirmək istəyirəm. Dövlət başçısı çıxışlarının birində qəti şəkildə bəyan etdi ki, "Azərbaycan xalqı öz tarixi ərazisini heç vaxt unutmayacaq. Biz öz haqq işimizdən heç vaxt əl çəkməyəcəyik. Biz Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən törədilmiş bu cinayətin əsiri olduğumuz 150 nəfər taleyi bugünlük məlum deyil. Türkiyə olaraq azərbaycanlı qardaşlarımızın 27 il əvvəl Xocalıda qarşı-qarşıya qaldıqları amansız təcavüz və qətlimi hər zaman qəlbimizin dərinliklərində hiss edir, bu kədəri ən səmimi hisslərimizlə bölüşürük. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən törədilən qətlimi və Azərbaycan torpaqlarının illərdən bəri davam edən işğalını qətiyyətlə pisləyirik.

Bəşər tarixinin qara səhifələrindən biri olan Xocalı qətlimi, nəticə etibarilə regionda sülh, əmin-amanlıq, təhlükəsizlik və sabitlik baxımından bu gün də problem olaraq qalmaq davam etməkdədir. Dinc əhaliyə qarşı yönəldilən bu amansız, qeyri-insani zorakılıq və davam edən işğal nəticəsində bir milyona yaxın azərbaycanlı qardaşımız öz yurdlarını tərk etmək məcburiyyətində qalıb və dördübdür əsrdən çoxdur qaçqın həyatı yaşamağa məhkum edilib. Hadisənin şahidləri, qurbanları hələ də həyatdadır. Bu baxımdan Xocalıda baş verən tarixi bir hadisə deyil, günümüzün ağırlıq reallığıdır. İnsanlıq adına qanlı ləkə olan bu cür təcavüzkar aktların təkrarlanmaması

Emma ASLANOVA, Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan tarixi kafedrasının müdiri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

"Sinəmizə çəkilən dağların acısını hər gün yaşayırıq"

"Həmin gün 12 nəfərlik birlikdə "Cəfər təpəsi" adlanan postda idik. Təxminən axşam saat 9-dan sonra şəhəri eyni vaxtda tanklardan, toplardan, döyüş maşınlarından aramsız atəşə tutmağa başladılar. Onlar özüyəriyan zirehli döyüş maşınları, güclü texnikalarla şəhəri üç tərəfdən mühasirəyə almaq üçün irəliləyirdilər. Xocalılılar da ələ bildirdilər ki, yenə özlərini qoruya biləcəklər. Güllələr, mermirlər yağış kimi başımızın üstünə yağdı. Sanki yerlə göy qovuşurdu. Bizim isə avtomat və bir pulemyotdan başqa heç bir silahımız yox idi. Buna baxmayaraq, mərd oğlanlarımız son ana qədər orda döyüşdülər. Şəhər tamamilə yandırdılar. 27 il öncə Xocalıda yaşanan dəhşətli qətlimi xatırlamaq 59 yaşlı Murad Məhərrəmov üçün çox ağırdır. Çünki Xocalı deyəndə, orada keçirdiyi xoşbəxt günləri deyil, heç vaxt gözünün önündən, yuxularından çəkilməyən faciəni təkrar yaşamış olur. Amma nə qədər ağırlı-acılı olsa da, XX əsrin sonunda ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi ən dəhşətli cinayəti, erməni vəhşiliyini yalnız faciə qurbanlarını, şəhidlərinin dilinə dünyaya çatdırılmalıdır. Soyqırımın canlı şahidi Murad Məhərrəmov həmin günləri ürk ağsı ilə xatırlayır.

den qalma problemlər var. Hər il müalicə alıram.

Hər iki valideynini itirən 25 uşaqdan 5-i şəhid qardaşımın uşaqlarıdır

- O gün hər iki valideynini itirən 25 uşaqdan 5-i - Vəsile, Natıq, Vüsalə, Səbina və Namiq şəhid qardaşımın uşaqları idi. Həmin vaxt ən böyüyünün 12 yaş var idi. Döyüş başlayanda qardaşım onları təyيارə ilə götürüb Ağdamda bacım ilə yerləşdirmişdi.

Uşaqlara kiçik bacım Südəbə ilə mən baxırdım. Onları ata qayğısına, ana nəvazişinə həsrət qoymadıq. Bacım onlara görə ailə də qurmadı. Bütün həyatını onlara həsr etdi. Mən də uşaqların ən kiçiyinin 18 yaşında ailə həyatı qurdum. İndi o uşaqlardan üçünün öz ailəsi var.

Biz hələ də torpaq həsrəti ilə yaşayırıq. İcimizdə çəkdiyimizi ancaq onu yaşayan-

Xankəndidə yurdu talan oldu, Xocalıda qətlimi yaşadı

- 1988-ci il sentyabrın ortaları idi. Ermənilər Xankəndidə azərbaycanlılar yaşayan evlərə od vurub yandırdılar. Hər şeyini itirən bir ailə kimi dədə-baba yurdumuzu tərk edib evləcə Şuşada müvəqqəti məskunlaşdıq, 1989-cu ilin avqustunda isə Xocalıya yurd saldım. Nə biləydik ki, burada bizə daha ağır faciələr gözləyir. Xocalıya köçdüyümüz gündən daha ağır günlərimiz başladı...

Ermənilərin dinc əhaliyə tutduğu o divanlar gözümün önünə gəlir. 30 yaşım olardı. Ailəli deyildim. Xocalıda abadlıq-quruculuq işləri başlamışdı. Orda işiq idarəsinin müdiri vəzifəsində çalışırdım. 1988-ci ildən başlayaraq həm Əsgəran, həm də Xankəndi tərəfindən Xocalı dəfələrlə ermənilərin kütləvi hücumlarına məruz qaldı. Ona görə də Xocalıda özünümdəfatə batalyonu yaratmışdıq. Mən də batalyonun üzvü olmuşdum. Baxmayaraq ki, Xocalı sakinlərində iriçaplı silahlar yox idi, sadəcə, ov tüfənglərindən istifadə etməklə ermənilərin hücumlarını qarşısını alırdıq. Beləcə, fevralın 25-nə kimi dözdük...

Yaralıların iniltisindən, qadın-uşaq fəryadından qulaq tutulurdum

Həmin gün ermənilər Qaladərəsi tərəfindən Xocalıya daxil olaraq dinc əhaliyə divan tutub, evləri tamam yandırdırdılar. Şəhəri mühasirəyə alanda 30 nəfərə yaxın qadın, qoca və azyaşlı uşağı yaxınlıqda bir tərəfi bağlı böyük borunun içində gizlətdik ki, ələ keçməsinlər. Şəhid qardaşımın həyat yoldaşı Basirə də onlarla birlikdə idi. Mühasirəyə düşəndən sonra o insanların taleyindən xəbər bilmədik və bugünlük də heç bir məlumatımız yoxdur.

Küçələrdə hansı tənə döndürdükse, insan meyitinə rast gəlirdik. Yaralıların inilti-

sinədən, arvad-uşaq fəryadından qulaq tutulurdum. Əvvəldən bir neçə məhlədə binaların, evlərin altında zirzəmilər qazmışdıq ki, insanlar artilleriya atəşindən qoruna bilsinlər.

Avtomat silahlar, tüfənglər savaşırdıq. Son anda mühasirəyə düşdük və ermənilərə aramızda küçə dö-

Meyitlərin burnu, qulaqları kəsilmis, gözləri çıxarılmışdı...

- Qanlı faciənin 19-cu günü dörd nəfərlik gizli yollarla gedib məşələrdə, dağda-dərələrdə, qarlı çöllərdə qalan meyitləri tapıb götürülməsinə kömək etdik. Qətlə yetirilmis

yüşü başladı. Əsgərlərin yarısı orda şəhid oldu. Onların arasında qardaşım Vaqif də var idi.

İnsanların çoxu yolda soyuqdan donub öldü

- Mühasirədən çıxandan sonra yeganə məqsədimiz qazılmış gizli zirzəmilərdən xəbərsiz dinc əhaliyə xilas etmək idi. Təxminən 120 nəfərdən çox insanı Kətik məşəsi istiqamətində çıxara bildik. Onları qarqar çayından çox çətinliklə keçirdik. Hava səxətili olduğu üçün çaydan keçmiş insanlar donmağa başlamışdılar. Çoxları ələ soyuqdan donub öldü.

Təəssüf ki, çıxardığımız insanların çoxunu Ağdamda yaxın istiqamətdə, Naxçıvanı ərazisində ermənilər pusquya salıb qəddarcasına qətlə yetirdilər. Orda mən də ikinci dəfə yaralandım.

günahsız insanlardan 81 nəfər meyitini ailələrinə təhvil verdik.

Təəssüvür edin, elə bir meyit yox idi ki, onun üzərində işgəncə əlaməti olmasın. Meyitlərin burnu, qulaqları kəsilmis, gözləri çıxarılmış, balaca körpənin üzünə ağır çəkmə ilə çıxıb tapdalanmışdılar. Meyitlərin üzünə xaç da çəkmisidilər.

Hələ də o dəhşətli səhnələr gözümün önündən getmir. Axı onların nə günahı var idi?! Atam deyirdi ki, heç faşistlər bu cür hərəkət etməyiblər. Onun ağır təsirini hələ də yaşayırıq. Əvvəl yuxuda görürdüm ki, əsir düşürəm və təslim olmamağa çalışıram. Özümü güllə ilə vurmaq istəyən yerdə hər dəfə silahın səsinə oyanırdım. İndi, şükür ki, o yuxuları daha görmürəm. Bunu yaşamaq çox ağrıdır...

Yaralanan zaman qəlpələr çənəmi dağıtmışdı. Səhətimdə hələ də müharibə-

lar bilir. Orda çadır qurub yaşasam, ələ bilərəm ki, dünya mənədir. Vətəndə vətənsiz qalmaq çox ağırlı dərddir.

1997-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin sərəncamı ilə Murad Məhərrəmov "İgidliyə görə" medalı ilə təltif edilib. Ramana qəsbəsinə salınmış Şuşa şəhərciyində iki evlə təmin olunan Məhərrəmovlar ailəsinin də ən böyük arzusu Xocalıya qayıtmaqdır.

Onlar nə qədər ağırlı olsa da, 27 ildir yaşadığımız faciənin, dəhşətli işgəncələrin acılarında söz açılır. Qəblləri sızıldayır, kədərlər içində boğulurlar. Amma onlara bu əzabı, işgəncələri yaşadanları layiqli cavablarını alma-yıblar. Təəssüf ki, dünya birliyi hələ də erməni vandalizminə layiqli qiymət vermir. Səbəbi isə hər kəsə bellidir...

Fəriyə ƏHMƏDOVA, Ağaəli MƏMMƏDOV (foto), "Azərbaycan"

Türkiyə Böyük Millət Məclisinin xarici əlaqələr komissiyası Xocalı soyqırımı ilə bağlı bəyanat yayıb

üçün beynəlxalq ictimaiyyətin BMT Təhlükəsizlik Şurası, ATƏT və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının müvafiq qərarları çərçivəsində bu qətlimə layiq olduğunu göstərməli olduğunu bir daha vurğulayıırıq. Azərbaycanlı qardaşlarımızla bu haqq mübarizələrində həmrəy olduğumuz məzəmmətli erməni istəyirik. Bu münasibətlə, bu hadisənin günahkarlarını beynəlxalq hüquq çərçivəsində məhkəməyə çıxarılmasına və Ermənistanı işğal etdiyi Azərbaycan torpaqlarından tez bir zamanda geri çəkilməsi çağırışımızı təkrar edirik.

Xocalı qətlimində həyatını itirən azərbaycanlı qardaşlarımızı rəhmətlə yad edir, kədərlı ailələrinə və bütün Azərbaycan xalqına dərin hüznü başsağlığı diləyirik."

AZƏRBAYCAN xəbər verir ki, bəyanatda deyilir: "1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Dağlıq Qarabağın Xocalı şəhərinə təşkil olunan hücumda 106-sı qadın, 63-ü uşaq və 70-i yaşlı insan olmaqla, 613 günahsız Azərbaycan vətəndaşı vəhşicəsinə qətlə yetirilib. 76-sı uşaq olmaqla, 487 nəfər yaralanıb, 1275 nəfər Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən əsir götürüldü. İtkin düşən 150 nəfər taleyi bugünlük məlum deyil.

Türkiyə olaraq azərbaycanlı qardaşlarımızın 27 il əvvəl Xocalıda qarşı-qarşıya qaldıqları amansız təcavüz və qətlimi hər zaman qəlbimizin dərinliklərində hiss edir, bu kədəri ən səmimi hisslərimizlə bölüşürük. Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən törədilən qətlimi və Azərbaycan torpaqlarının illərdən bəri davam edən işğalını qətiyyətlə pisləyirik.

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Xocalım yad əlində, mən isə savaşıdayam...

Mən balaca şəhidəm, anamın qucağında, Hələ də közərirəm Xocalı ocağında...

"Ya Allah" deyib hərdən ətrafa boylanıram, Yəne ocağa düşüb alışırım, yanırım...

Anam da daşa dönüb, fəryad çəkmir, ağlamır, Ele əlində tutub, heç məni qucaqlamır...

Amma yaxşı duyuram mən onun nəfəsini, Hardansa uzaqlardan eşidirəm səsini...

Ana səsi olsa da, layla deyil, nalədir, Yüksəklikdən tökülən bir şaqraq şələlədir...

Bu səs nəyimə gərək, mən layla istəyirəm, Yuxu getmir gözümə, illərdir gözləyirəm...

Qulağımda gurlayır top səsi, tufəng səsi, Bu hay-küye qarışır "Qarabağ şikəstəsi"...

Ölməmişəm mən, amma çevrilmişəm bir daşa, Bir az benizim solub, bir az dolmuşam yaşa...

Daha uşaq deyiləm, indi əsgər yaşdayam, Xocalım yad əlində, mən isə savaşıdayam...

Anamın qucağından alın, düşürdün məni, Həm anamı qoruyum, həm müqəddəs Vətəni...

Məzahir SÜLEYMANZADƏ

Xatirəyə hopan qanlı anlar

Deyərlər, qəlbin çəkə bildiyi ürəyin yükündən qat-qat çoxdu. Çünki birinci yanından ötüb keçən hər şeyi damarlara dolanan qan kimi ruha calayır. Sevincə nə var ki?! Paylaşsan, görürsən çoxalır, ruhunu xoş izlərlə təzələyir. Kədərlə isə bölüşəndə azalır. Amma onun bitməyi mümkün deyil.

Nədənsə qəlb dediyimiz yaşam kodeksimiz çox zaman kədəri ruhdan çətin silir və illərin ötməsi dərinlərə köçmüş dünəni qəbr evinə kimi özündə daşıyır. Ruhun göylərə yolu isə dözümlü insan üçün mübarizədən keçir. Tanrı qarşısında inam, insanlığa hörmət, sabaha varlığını təslimi və dünənin xatirələrə hakim kəsilməsinə acı bu çarpişmanı özü ilə aparır. Bəzən insan baş verən hadisəni kənardan qiymətləndirəndə özünün fikirlərini də ona əlavə edir. Amma Xocalı soyqırımı ələ bir acıdır ki, ora nəyi istəsən, qatmaq mümkün deyil. Çünki həqiqət hər şeyin başlanğıcıdır. Həmin günlərdə iştirak edən, qarlı-saxtali qış gününü qırmızı rəngdə xatırlayan və öləne qədər bu ağır yükü özü ilə daşıyacaq Gültəkin Saday qızı Cabbarova ilə söhbətimiz çətin olsa da, baş tutdu.

Gültəkin Xocalıda doğulub. Bütün sovet gəncləri kimi, o da orta məktəb illərini yaşayıb. Dostları ilə məktəb həyatını yaşayan Gültəkin üçün başına gələnləri danışmaq ağır olsa da, xatirələrini varaqlaya bildi: "Xocalı üç hissədə ibarət idi. Onun bir hissəsində Dərələyəz kəndində 1948-53-cü illərdə deportasiya olunanlar, digər iki parçasında isə yerli camaat yaşayırdı. Orta məktəbdə oxuduğumuz illərdə azərbaycanlılarla bərabər ermənilərdən olan

müəllimlərimiz də vardı. Sözü düz, onlarla münasibətimiz pis deyildi. Bir ölkənin bərabərhuquqlu vətəndaşları idim. Amma rəhmətlik atam və anam həmişə evdə tək olanda söhbətlərində bu mülətin xainliyindən çox danışırdılar. Bizim qulaq asdıqımız görəndə deyirdilər ki, yadda saxlayın, amma heç kimə deməyin. Gültəkin orta məktəbi bitirdikdən sonra Xankəndidə yerləşən texnikuma daxil olub. Qiyabət təhsil aldığına görə həm də Xankəndidə yerləşən ayaqqabı fabrikinə də işləyir. İş yerində hər gün ermənilər iclas keçirir, pul yığır, öz aralarında xüsusi parollarla danışırlar. Erməni dilini bilən Gültəkin ilk əvvəllər özünü onların dilini başa düşmədiyi kimi göstərirdi. Sonra onlar bunun yanlışlığını biləndə onu işdən çıxarırlar.

Gültəkinin dedikləri: "İşdən çıxarılanlar çox idi. Xocalıdan Xankəndidə çalışanların çoxunu ixtisara salırdılar. Özüm partiyaçı idim. Dəfələrlə bu məsələ ilə bağlı hara müraciət etdimsə, nəticə olmadı. 1988-ci ildə açığa məktub yazıb bildirdim ki, belə yaşamaq olmaz. Ermənilər Xocalı ətrafında nəse hazırlayırlar. Amma məktubuma cavab gəldi ki, hər şey nəzərdəydi. Ele həmin il Xocalıda ATS yaradıldı və onun ilk telefonçusu oldum. "Xocalı təbii baxımından əvəzsiz bir yer idi, - Gültəkin

söhbətinə davam edir. - Rəbi-tə vasitəsilə dünyanın hər yerinə qoşula bilirdik. Həmin ərəfədə ermənilər vaxtaşırı telefon stansiyasına gəlir, Suriyaya, Livana zəng edirdilər. Axsam biz bunlar barədə məlumat verirdik. Həmişə bir cavab gəlirdi ki, narahat olmayın. Ele bil fevralda dəyişmişdi. Qar, soyuq adama imkan vermirdi. Camaatımız isə birliklə bağlı əziyyət çəkirdi. Sonradan işini dəyişən Gültəkin başqa bir idarədə çalışmışdır. Təchizat məsələlərinə baxan bu təşkilatda, demək olar ki, işləyənlərin hamısı azərbaycanlılar idi. Fevralın əvvəllərində həmin idarə də bağlandı. Ağdamda yaşayan qohumları onlara kəndi tərk etməyi məsləhət görür.

"Biz başqa nəse olacağına inanmırdıq, Gültəkin vurğulayır. Qardaşlarım, dayım oğlanları hamısı müdafiə batalionunda idi. Bəzən axşamlar bizə gəlirdilər, oturub söhbət edirdik. Nə biləydik ki, bir gün hamımız pərənpərəndə düşəcəyik. Həmin gecə səhərə yaxın güllə səsine ayılırlar. Xocalını yuxarı başında tankların hərəkəti ilə hər tərəfi vahimə bürüyür.

Xocalı soyqırımı xarici KİV-də

Fransalı jurnalist Can-İv Yunet yazırdı: "Biz Xocalı faciəsinin şahidi olmuşuq. Yüzlərlə ölənlərin meyitlərini görmüşük. Onların arasında qadınlar, qocalar, uşaqlar və Xocalının müdafiəsində duran adamlar var idi. Bizim ixtiyarımıza vertolyot verilmişdi. Hündürlüyə qalxaraq havada gördüklerimizi kameraya çəkirdik, Xocalı və onun ətrafını lentə alırdıq. Bu zaman erməni hərbi birlikləri bizim vertolyotu atəşə tutdular və biz məcburiyyət qarşısında qalıb çəkiliş yarımçıq qoyaraq geri qayıtdıq. Mən müharibə haqqında çox eşitmişəm, alman faşistlərinin qəddarlığından oxumuşam, ancaq ermənilər dinc əhalini və 5-6 yaşlı uşaqları öldürməklə vəhşilikdə onları belə arxada qoymuşdular. Biz xəstəxanalarda, vaqonlarda, hətta uşaq bağçaları və məktəblərin otaqlarında çoxlu sayda yaranılın olduğunu görmüşük".

V.Belx - "İzvestiya" qəzetinin müxbiri: "Zaman-zaman Ağdama meyitlər gətirilirdi. Tarixdə belə şeylər görünməmişdi. Meyitlərin gözləri çıxarılmış, qulaqları və başları kəsilmişdi. Bir neçə meyit zirehli maşınlarla qoşularaq sürüklənmişdi. İşgəncələrin həddi-hüdudu yox idi".

"Krua l'Eveneman" jurnalı (Paris), 25 fevral 1992-ci il: "Ermənilər Xocalıya hücum etmişlər. Bütün dünya eybəcər hala salınmış meyitlərin şahidi oldu. Azərbaycanlılar 1.000 insanın öldüyünü söyləyirlər".

"Sandi Tayms" qəzeti (London), 1 mart 1992-ci il: "Erməni əsgərləri minlərlə ailəni məhv etmişlər".

"Faynensli Tayms" qəzeti (London), 9 mart 1992-ci il: "Ermənilər Ağdama tərəf gedən dəstəni güllə yağışına tutmuşlar. Azərbaycanlılar 1200-ə qədər cəsəd saymışlar. Lübnanlı kameraman ölkəsinin zəngin erməni daşnaq lobbisinin Qarabağa silah və əsgər göndərdiyini təsdiq etmişdir".

"Tayms" qəzeti (London), 4 mart 1992-ci il: "...Meyitlərin çoxları eybəcər hala salınmışdır, körpə qızın ancaq başı qalmışdır".

"İzvestiya" (Moskva), 4 mart 1992-ci il: "Videokamera qulaqları kəsilmiş uşaqları göstərdi. Bir qadının sifətinin yarısı kəsilmişdir. Kişilərin skalpları götürülmüşdür".

"Le Mond" qəzeti (Paris), 14 mart 1992-ci il: "Ağdamda olan xarici jurnalistlər, Xocalıda öldürülmüş qadın və uşaqlar arasında skalpları götürülmüş, dirnaqları çıxarılmış 3 nəfər görmüşlər. Bu, azərbaycanlıların təbliğati deyil, bu, reallıqdır".

- Anam bizi evimizin arxasındakı çəpərin yanına yığdı, - deyə Gültəkin xanım gözü yaşlı söhbətinə davam edir: - Dörd-beş qonşunun ailəsi bir yerdə idik. Atam və dayım güllə yanımıza çıxdılar. Yuxarı tərəfdən aşağıya atılan güllələr yağış kimi üstümüze axırdı. Ağdam-Şuşa yoluna doğru qaçmağa başladım, Can şirin şeydir. Heç kim arxaya baxmırdı. Çünki insanların ah-naləsi güllə sənə qarışır qorxulu bir uğultu yaratmışdı. Çevrilib geri baxanda gördüyüm mənzərə məni çox sarsıtdı. Ortada qalanan ocağın başında erməni uşaqları, qızları oda tullanırdılar. İnsanların diri-diri yandırılması qaçarlarda vahimə yaratdı. Qarqar çayına çatanda baxıb gördük ki, yüz nəfərdən cəmi 30 adam qalmışdı.

Atası məsləhət görür ki, kənardan keçən qaz xəttini əsas götürüb irəliləsinlər. Çayboğazı irəliləyən Gültəkinin əvvəlcə yolu səhv gəldir. Sonra geri qayıdıb Ağdam yoluna çıxırlar. - Günəş artıq çıxmışdı, - Gültəkin xatırlayır. - Atam Mürsüd dayımın dalınca geri qayıdanda mən də onunla idim. İnanın, böyük bir ərazi-də insan cəsədləri səpəlmişdi. Mürsüd dayımı tapdıq. Yaralı idi. Atamla çox çalışdıq ki, ona kömək edəək. Amma mümkün olmadı. O, atama getməyi məsləhət gördü. Yuxarıdan aşağı atəş səslərini eşidib bizi tələsdirdi. Atamla onu cəsədlərin arasında qoyub geri döndük. Mən atamın göz yaşlarını hələ də unuda bilirməm. Kişilərin ağlamasına pis baxmısam, amma həmin gecə anladım ki, dərdin qarşısında insan yalnız göz yaşına bağlanır.

Həmin gün Cabbarovlar ailəsi öz yaxınlarının yarısını itirir. Bir nəslin qocalı-cavanlı onlarla nümayəndəsi həmin gecənin qurbanına çevrilir.

Artıq həmin qorxulu anlardan 27 il ötür. İllər çox şeyi ört-basdır etsə də, yaşı 50-ni adlayan bu insanın üzündə yüz yaşın ağır-acısını duyursan. Taleyin hər anı maraqlı olsa da, kədərin kökü onu çox zaman incəldir.

- Mən o faciəni gözümle gördüyüm üçün bugünkü ruhmda hər gün Xocalı dolanır, - deyə Gültəkin bildirir. - Taleyimə düşən qara günlərin çoxluğu məni, mənimi kimi nəse insanı çox sarsıtdı. Belkə də ələ buna görə idi ki, bir müddət ailə qaçmağa vaxt tapmırdım. Axırı ki, yoldaşım erməni gülləsindən ölənlər kişinin həyat yoldaşı olmağa razılıq verdim. Elçin, Emin və Elnurə adlı üç uşağı öz balam kimi böyütmüşəm. Hamısı ailəlidir. Bu gün nəvələrimlə günümü keçirirəm.

Sumqayıtda pansionatda qalan Gültəkin xanım dövlətimizdən razılıq etdi. Onlara göstərilən qayğı və diqqətin nəticəsidir ki, məşəqqətli günləri, acı günləri yaşayıb həyatından keçirən xocalılılar bu gün ayaq üstədir. Nəcə deyirlər, davam edən həyatın insana bəxş etdiyi ömrü hər kəs bir cürə yaşayır. Qəm və sevinc birləyi bütöv taleyin anlarıdır. Bu illəri yaşamaq insana məxsusdur. Qalır dircə dünənə çevrilib baxmaq bacarmaq. Gültəkin xanım kimilər vaxtilə ölmüşüz gözünüzün içinə baxıblar. Onlar hər şeyi Allaha tapşırlar...

Akif ƏLİYEV, "Azərbaycan"

İnsanlığ tarixinin ən dəhşətli terror aktı

XX əsrin Xocalı faciəsindən əvvəl dünyada iki yaşayış məntəqəsi eyni üsulla Yer üzündən silinmiş və sakinləri məhv edilmişdir. Bunlardan birincisi Belarusun Xatın kəndidir. 1941-ci ildə faşistlər Xatın kəndini tamamilə yandırmış, dinc sakinləri məhv etmişdilər.

Buna oxşar ikinci hadisə Vyetnam müharibəsi zamanı Sonqmi kəndində baş vermişdir. Sonqmi kəndinin sakinləri partizanlara dəstək vermək bəhanəsi ilə böyük-küçlü bütünlüklə məhv edilmişdir.

Bu iki hadisə müharibə tarixinə dinc əhalinin soyqırımı kimi daxil olmuş və bütün dünyada əks-səda doğurmuşdur. Həmin faciələr yalnız Xocalıdan əvvəl erməni silahlı birləşmələri tərəfindən yandırılan, sakinləri qətlə yetirilən Kərkicahan, Meşəli, Cəmili, Malibəyli, Quşçular və Qarabağlı ilə oxşardır. Lakin Xocalı soyqırımı miqyasına və böyüklüyünə görə onları hamısından dəhşətlidir. Ümmümilli lider Heydər Əliyev bununla bağlı demişdir: "Bu amansız və qəddar soyqırımı aktı insanlığ tarixinə ən qorxulu kütləvi terror aktlarından biri kimi daxil oldu".

1988-ci ildə Ermənistan zərərli çıxarılan 250 min azərbaycanlının bir hissəsini Xocalıya yerləşdirilməsi, onlara torpaq sahəsi ayrılmaması, əsgərlər, nə də Xankəndi erməniləri qəbul edirdi. Buna görə Xankəndi-Xocalı-Əsgəran istiqamətində azərbaycanlılara məxsus avtomobillər ermənilər əziz, sahiblərinə müxtəlif xəsarətlər yetirirdilər. Həmin il sentyabrın 18-də Xankəndidə keçirilən nümayişdən sonra 12 minə qədər erməni 10 kilometrlik məsafəni piyada qət edərək Xocalıya tərəf üz tutur. Ermənilərdən irəlində isə 4 "Kraz" və "KamAZ" yük avtomobilləri gedirdi. Onların arasında xüsusi təlim keçmiş döyüşçülər də çox idi. Ermənilər benzini doldurulmuş bu-tulkulara, ucu itilənmiş artimobillərlə silahlanmışdılar. Xocalıya iki kilometr qalmış ermənilər qarşı az bir qüvvə ilə həmləyə keçən xocalılılar onları geri qayıtmağa məcbur etdilər.

1991-ci ildə Xocalıya gələn yollar ermənilər tərəfindən tez-tez bağlandı. Həmin ilin oktyabrından isə tam mühasirədə saxlanan Xocalıya gedən bütün avtomobil yolları bağlandı. Artıq şəhərə gediş-gəliş yeganə neqliyyat vasitəsi kimi vertolyotla həyata keçirilirdi. Belə vəziyyəti şəhərin özünü müdafiəsi üçün ciddi problemlər yaradırdı.

1992-ci il fevralın 18-də Xocalı istiqamətində olan yaşayış məntəqələri azərbaycanlılardan təmizlənmiş, yüksək mövqelər ermənilər tərəfindən tutulmuşdu. Ermənilər üçün əsas hədəf Xocalı idi.

Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümünə əlavə olaraq Londonda yürüş keçirilib. AZƏRTAC xəbər verir ki, bir neçə saat davam edən yürüşdə Britaniyanın müxtəlif universitetlərindən azərbaycanlı və xarici tələbələrle yanaşı, çoxsaylı insan iştirak edib.

Mitinq iştirakçıları Xocalı hadisələri zamanı erməni faşistlərinin dinc sakinləri amansız işgəncələrlə qətlə yetirmələri, faciənin günahkarlarının cəzalandırılması, habelə bu soyqırımın beynəlxalq səviyyədə obyektiv siyasi-hüquqi qiymət verilməsi barədə çağırışlar edib. "Xocalıya ədalət!", "Biz ədalət tələb edirik!", "Biz sülh istəyirik!", "Qarabağ bizimdir, bizim olacaq" şüarları səsləndiriblər.

Onların başlıca məqsədi bir tərəfdən Qarabağın dağılıp hissəsində azərbaycanlılardan ibarət strateji əhəmiyyətli ərazidə maneəni aradan qaldırmaq idisə, digər tərəfdən Xocalı soyqırımını törətməklə Dağlıq Qarabağ və əlavə Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirməklə xalqımızın müstəqillik və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə əzmini qırmaq idi. Fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri SSRİ dövründə Xankəndi (Stepanakert) şəhərində yerləşdirilmiş 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikası və hərbi heyətinin köməyi ilə Xocalı şəhərini zəbt etdilər. Şəhəri toplardan və ağır zirehli texnikadan şiddətli atəşə tutdular. Fevralın 26-sı səhər saat 5 radələrində şəhər tamam ələ keçirilmişdi. Belə bir vəziyyətdə erməni silahlıları əhatədə olan 2500 nəfərə yaxın əhali şəhəri tərk etməyə məcbur olmuşdu. Şəhəri yerli yeksan edən erməni silahlı dəstələri dinc əhaliyə divan tutdular. Bu qırğının nəticəsində 63 uşaq, 106 qadın, 70 qoca, 8 ailə tamamilə məhv edilmişdir. 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirmişdir. 487 nəfər yaranmış, 1275 nəfər əsir götürülmüş, 150 nəfər itkin düşmüşdür.

Erməni silahlı dəstələrinin Xocalıya hücumunu şəhərin coğrafi mövqeyi şərtləndirirdi. 7000 əhali olan Xocalı Xankəndindən 10 kilometr cənub-şərqdə, Ağdam-Şuşa, Əsgəran-Xankəndi yollarının üstündə yerləşirdi. Qarabağdakı yeganə aeroport da Xocalıda idi. Xocalıya üç istiqamətdə hücum edildiyindən əhali Əsgəran istiqamətində qaçmağa məcbur olmuşdu. Tezliklə aydın olmuşdu ki, bu, hiylə imiş. Naxçıvan kəndi yaxınlığında əhalinin qarşısını erməni silahlı dəstələri tərəfindən kəsilməli və onlar gülləbaran olunmuşlar. Qanlı asırımlarda və məşələlərdə taqətdən düşmüş insanların çoxu Əsgəran-Naxçıvan kəndi üzündə erməni silahlı dəstələri tərəfindən xüsusi qəddarlıqla məhv edilmişdi. Ermənilər vertolyotlarla, ağ geyimli xüsusi qruplarla meşələrdə gizlənməmiş insanların axtarışını aparır, aşkar edənləri əsir götürür, işgəncələrə məruz qoyurdular.

Fevralın 28-də tərkibində yerli jurnalistlər də olan qrup iki vertolyotla azərbaycanlıların həlak olduğu yerdə olub. Gördükləri mənzərə həmin dəhşətə gətirib - düzənlik cəsədlərlə dolu idi. İkinci

Rəhman SALMANLI, "Azərbaycan"

Xocalı soyqırımı Londonda anılıb

Yoldan keçərək aksiyanı gören və soyqırımı ilə maraqlanan müxtəlif ölkələrin təmsilçiləri həmvətənlərimizə dəstək olduqlarını bildirdilər.

Aksiya Azərbaycanın Dövlət himninin oxunması ilə başa çatıb.

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Acı xatirələr

Arif ƏZİZOV: "Həmin gecə uşaqlar, qadınlar, qocalar yalnız Allahdan imdad diləyirdilər"

Xocalı dörd tərəfdən mühasirəyə alınmışdı. Axsam şəhər top-tüfəng atəşinə tutuldu. Əhali təşvişində idi. Hamı gözleyirdi ki, kömək gələcək. Lakin heç bir xəbər olmadı. Məhərd düşmənlər isə atəşi daha da şiddətləndirdi. Erməni silahlıları tank və BTR-lərlə şəhərin beş addımında idi. Nəolac qalan əhali şəhəri tərk edib Ağdam istiqamətinə üz tutdu. Həmin gün ələ bil təbiət də xocalıların qəsdinə durmuşdu. Yağan güclü qar gecənin qarantılığında hərəkət etməyi daha da çətinləşdirirdi. Uşaqlar, qadınlar, qocalar yalnız Allahdan imdad istəyirdilər. Kişilər yorubul əldən düşmüş, soyuqdan əl-ayağı donmuş uşaqları, yaşlıları küreklərinə götürərək irəliləməyə, düşməndən uzaqlaşmağa cəhd göstərirdilər.

tor, məktəb direktoru işləyib. Keçən əsrin 70-ci illərində, demək olar ki, hər il müalicə və istirahət üçün Kəlbəcərin İstisayuna gedirdi. Bu zaman Şirvan şəhərindən olan Nuru Dadaşovla tanış olurlar. Həmin tanışlıq sonradan dostluğa çevrilir. Bayramlarda, əlamətdar günlərdə bir-birinə baş çəkər, hal-əhval tutardılar. Ailədə beş uşaq olmuşdu, iki qardaş, üç bacı. Bacılarım üçü də Şirvan şəhərində gəlirdi. Qardaşım Mehman Əzizov isə Xocalıda özünümdüfə batalyonunda döyüşçü 1992-ci ildə şəhid olub. Heyat yoldaşı, iki oğlu və bir qızı hazırda Gəncədəki Bağbanlar məhəlləsində yaşayırlar.

"Fevralın 25-dən 26-na keçən gecə özümü çox çətinliklə Qarqar çayının kənarına çatdırdıq. Hava artıq işıqlaşmışdı. Ermənilər bizi görməsinlər deyər axşam düşənə kimi kolluğun-kosluğun arasında gizlənib gözlədik. Hava qaralanda camaat özünü Qarqar çayına vurub yaxınlıqdakı meşəyə yitirdi. Çayı keçərkən islanmayan adam qalmadı. Qarlı-şaxtılı soyuq hava hamının iliyinə işləyirdi. Amma yaşamaq eşqi xocalıların qəlbini, ruhunu bir an belə tərk etməzdi", - deyir Arif Əzizov. Sonra qəmli xatirəsini davam etdirir:

"Bu yerlərin hər bir izini-cığırını yaxşı tanıyan Baxış kişi qabağa düşərək böyük əzab-əziyyətlə də olsa, camaatı Ağdama gətirib çıxara bildi. Adamların çoxunu don vurduğu üçün xəstəxanaya yerləşdirdilər. Qalanlarına hara getmək barədə müraciət olunanda Qüdrət kişi və Şükufə arvad Şirvan (ovaxtiki Əli Bayramlı) şəhərinə gəlməyə qərar verdilər. Buna da səbəb onların iki qızının - Elmira və Zülfünun orada ərde olması idi.

Xocalıdan olan bacılarım Şirvan şəhərinə gəlin gəlməsinin isə maraqlı bir tarixçisi var. Həmin qızların qardaşı məcburi köçkün Arif Əzizovun dediklərindən: "Atam Qüdrət kişi uzun müddət Xocalının təhsil sisteminə çalışıb, müəllim, inspek-

tor, məktəb direktoru işləyib. Keçən əsrin 70-ci illərində, demək olar ki, hər il müalicə və istirahət üçün Kəlbəcərin İstisayuna gedirdi. Bu zaman Şirvan şəhərindən olan Nuru Dadaşovla tanış olurlar. Həmin tanışlıq sonradan dostluğa çevrilir. Bayramlarda, əlamətdar günlərdə bir-birinə baş çəkər, hal-əhval tutardılar. Ailədə beş uşaq olmuşdu, iki qardaş, üç bacı. Bacılarım üçü də Şirvan şəhərində gəlirdi. Qardaşım Mehman Əzizov isə Xocalıda özünümdüfə batalyonunda döyüşçü 1992-ci ildə şəhid olub. Heyat yoldaşı, iki oğlu və bir qızı hazırda Gəncədəki Bağbanlar məhəlləsində yaşayırlar.

Arif sözünə davam etdi: "Şirvan Şəhər İcra Hakimiyyətinə bizi öz doğmaları kimi qarşıladılar. 28 sayılı texniki-peşə məktəbində yerləşdirib lazımı məişət avadanlıqları verdilər. Əvvəllər çox darıxırdıq. Lakin zaman keçdikcə yerli əhali ilə isinisdik, özümüza yeni dostlar tapdıq. Şəhər rəhbərliyinin bizə tez-tez baş çəkması, çətinliklərimizlə maraqlanması, kömək etməsi dərdimizi bir az sovudur, üstünə su çiləyir".

Arifin səsi titrəyir: "Doğrusu, inanmırdıq ki, yaxın vaxtlardakı qonşuluq şəraitində yaşadığımız bir millət bizi gülləbaran edər. Amma türkün qanına susamış erməni daşnaklarının əsl iç üzü bilindi. Cavanlarımız Xocalını düşməne vermək üçün canlarını əsirmədilər. Yüzlərlə adam şəhid oldu, hələ

də əsir götürülmüş soydaşlarımızın hamısının öldüsü-qaldısı haqqında indi də bir məlumat yoxdur. Milli qəhrəmanlar Tofiq Hüseynov atamın bacısının, Əlif Hacıyev isə dayısının oğullarıdır. Xocalıda gedən döyüşlər zamanı təkə bizim nəsilədən 47 nəfər həlak oldu. Bu, əsl soyqırımı idi.

Atam Qüdrət Əzizov Xocalı-sız çox yaşaya bilmədi, 1995-ci ildə canını tapşırırdı. Onu Şirvan şəhər qəbiristanlığında təpənin üstündə dəfn etdik. Özünün vəsiyyəti ilə başdaşına: "Yurdu-ma apar məni", - sözlərini yazdırmışdıq. Anam Şükufə Rəsulova isə 2017-ci ildə dünyasını dəyişdi. Yazıq arvad bizə verilən təzə mənzildə ancaq 1 il yaşaya bildi. Sağ olsunlar, Şirvan şəhərinin camaatı, rəhbərliyi bizim üçün ağır olan həmin günlərdə həmişə yanımızda oldular, nə kömək lazımdırsa etdilər. Onlardan yerdən göyə qədər razıyıq. Əslən Ağdam rayonundan olan şəhər polis şöbəsinin rəisi Hikmət Quliyevin ailəmizə göstərdiyi diqqət və qayğıya görə öz razılığını, minnətdarlığını bildirmək istəyirəm".

Arif bizi Dövlət Qaçqınkəmərinin Şirvan şəhəri üzrə nümayəndəsi Fəxrəddin Niftəliyevlə birlikdə təzə mənziləyə apardı, necə yaşadıklarını göstərdi. "Allah Prezidentimizdən, şəhər rəhbərliyindən razı olsun, - dedi. - Bundan artıq daha nə ola bilər? Belə bir mənzilim, məşinim. Oğlumun da məşini var. Tezliklə Şirvan şəhərində məc-

buri köçkünlər üçün salınan şəhərcikdə oğlumla də təzə mənzil verəcəklər. Deyilənlərə görə, hər bir şəraiti olan şəhərcik iyul ayında istifadəyə verəcək. Təki sağlıq olsun".

Birdən ələ bil yuxudan ayırlır: "Siz Allah, başlaşılayın. Uşaqların anası evdə yoxdur, bacısı xəstədir, üç gündür əməliyyat olunub, onun yanında qalır. Görüm özüm bir çay hazırlaya bilərəm?" Sonra da əlavə edir: "Kaş torpaqlarımız geri alınaydı, biz də öz yurd-yuvamıza qayıdaq. Siz də Xocalıya gəlib, qonağım olaydınız, kaş mənədən müsahibəni orada götürəydiniz. İnşallah, həmin gün yaxınlaşır, mən bunu hiss edirəm. Prezidentimiz böyük siyasətçidir. Görün bir, kimin oğludur. Əvvəlcədən heç nə demir, amma öz işini görür. Lələtəpəni, Naxçıvandakı torpaqlarımızı aldığımız kimi, bir də gördün, igid əsgərlərimiz işğaldakı qalan digər ərazilərimizi azad edəcək. Mən buna öz varlığım qədər inanıram. Vətənin o baş-bu başı olmaz, - deyiblər. Bayaq dediyim kimi, burada bizə hər cür hörmət göstərilir. Ancaq yurd yeri başdaşdır. Özü də Qarabağ, Xocalı kimi bir yer ola!"

F. Niftəliyevdən öyrənirik ki, 1992-ci ilin fevral ayında Xocalıdan Şirvan şəhərinə 14 nəfərdən ibarət 4 ailə gəlib. Ötən 27 il ərzində həmin ailələr artıb, böyüyüb. Şirvan şəhərində dünyaya gələn uşaqlar özləri də ailə qurublar. Həmin 4 ailənin indiki 31 nəvəsi var. Hər bir uşaq baba və nənəsindən Xocalı, onun başına gətirilənlər, Xocalı faciəsi, Xocalının təbiəti, əsrarəngiz gözəllikləri haqqında çox eşidib və onları yaddaşlarına həkk ediblər, qanlarına köçürüblər. Qan yaddaşı isə hər bir insan, hər bir millət üçün əsas şərtidir, mənavi dəyərdir, özünü təsdiqləyən şəxsiyyət vəsiqəsidir. Gün o gün olacaq, əslən Xocalıdan olan indiki gənc nəslin dünyaya göz açacağı körpələrinin doğum şəhadətnaməsinə, şəxsiyyət vəsiqəsinə Xocalı ünvanı yazılacaq. Bu, başqa cür də ola bilməz.

Sevran CAVADOV, "Azərbaycan"

Xocalı qan yaddaşımızdır

Bakıdakı Milli Qəhrəman Cavanşir Rəhimov adına 146 nömrəli tam orta məktəbdə təzə xalqımızın tarixindən, qəhrəmanlığından, azadlıq və istiqlaliyyət uğrunda mübarizəsindən bəhs edən tədbirlər keçirilir. Şagirdlər torpaqlarımızı müdafiə edərkən canından keçən şəhidləri daim ehtiramla anırlar, onların keçdiyi döyüş yolunu öyrənirlər. Erməni separatçılarınin törətdiyi Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ərəfəsində keçirilən "Xocalı qan yaddaşımızdır" məzmunlu tədbirlər də bu qəbildəndir.

duqları acı həqiqətləri bu günlərdə bir daha xatırladılar. Məktəbdə, eləcə də ayrı-ayrı siniflərdə keçirilən tədbirlərdə

uşaqlar Xocalı haqqında biliklərini danışdılar, şeirlər söylədilər.

Birincilər də bu tədbirdən kənarında qalmayıblar. Müəllimləri Güllər Səmədova uşaqlara Xocalı barədə ətraflı məlumat verib. İndi onlar bilirlər ki, düşmən Xocalıda həтта uşaqlara da qayıb, neçə-neçə körpə işğəncə ilə öldürüldü. Birincilər müvəqqəti işğal altında olan rayonları da bir-bir yada saldılar. Onlar bu bölgələrin adlarını yazıb yaxalarına vurmışdular.

Xocalı faciəsi böyüməkdə olan nəslin yaddaşından heç vaxt silinməyəcək.

"Azərbaycan"

Avropa Parlamentinin üzvləri Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini hər il anım günü kimi qeyd etməyə çağırıblar

Xocalı soyqırımının ildönümü ərəfəsində Avropa Parlamentinin 60-dan çox üzvü bəyanat imzalayıb. Bəyanatda bildirilir ki, gələcəkdə bəşəriyyətə qarşı belə cinayətlərin qarşısını almaq məqsədilə Xocalı soyqırımının günahsız müllki qurbanlarının xatirəsi ehtiramla yad edilməlidir.

AZƏRTAC xəbər verir ki, bəyanatda Xocalıda baş vermiş qanlı hadisələrin qurbanları olmuş qadın, uşaq və yaşlı insanlar haqqında məlumat da yer alıb. "Hesab edirik ki, gələcəkdə bəşəriyyətə qarşı belə cinayətlərin bir daha baş ver-

məməsi üçün Xocalıda törədilmiş dəhşətli hadisələr zamanı həyatını itirmiş insanların xatirəsini yad etmək böyük əhəmiyyət kəsb edir. 27 il öncə Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionunda baş vermiş Xocalı qətliaamının günahsız qurbanlarının xatirəsini böyük hüznə yad edib və onların ailələrinə başsağlığı veririk. Xocalı faciəsi zamanı həyatını itirmiş insanların ailələrinin kədərinə bölüşürük. Biz, Avropa Parlamentinin üzvləri bütün həmkarlarımızı Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad etməyə və hər il bu günü qurbanların xatirəsinə hörmət əlaməti olaraq anım günü kimi qeyd etməyə çağırırıq", - deyir bəyanatı imzalayan Avropa Parlamentinin üzvləri öz həmkarlarına müraciət ediblər. Xatırladaq ki, ötən ilin fevral ayında Xocalı soyqır-

rının ildönümü ərəfəsində ilk dəfə Avropa Parlamentinin 22 deputatı Xocalı qətliaamının müharibə cinayətləri kimi tanınması ilə bağlı bəyanatla çıxış edib və faciə qurbanlarının xatirəsinə ehtiram əlaməti olaraq ölkəmizə başsağlığı veriblər. Qurumdakı deputatlarımız bir il ərzində Avropa Parlamentində 1992-ci il fevralın 26-da erməni işğalçıları tərəfindən törədilmiş Xocalı soyqırımı haqqında məlumatlandırma aksiyasını genişləndirib və bu təşəbbüsə qoşulan deputatların sayı cari ildə 3 dəfə artıb. Xocalı soyqırımı ilə bağlı bəyanat imzalayan deputatlar Avropa İttifaqına üzv ölkələrin yarısından çoxunu (28 üzv ölkədən 15-ni) və Avropa Parlamentində yer alan 8 siyasi qrupdan 6-sını təmsil edirlər.

26 FEVRAL

XOCALI

SOYQIRIMI GÜNÜDÜR

ALLAH ŞƏHİDLƏRİMİZƏ RƏHMƏT ELƏSİN!

Mətanət A

Kolumbiyanın ən qədim universitetində Xocalı soyqırımına dair mühazirə oxunub

Azərbaycanın Kolumbiyadakı müvəqqəti işlər vəkili Həmid Zeynalov paytaxt Boqota şəhərində yerləşən Santo Tomas Universitetində Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümünə həsr olunan mühazirə oxuyub. Həmid Zeynalov əvvəlcə Azərbaycanın çoxəsrlik mədəniyyəti, tarixi, mənavi dəyərləri, dini və irqi tolerantlığı, eləcə də sovet rəhbərliyinin himayədarlığı ilə başlayan Dağlıq Qarabağ hadisələri, BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrdə Azərbaycanca qarşı qanunsuz gücün tətbiq olunmasına və ölkəmizin ərazilərinin işğalı nəticəsində Azərbaycanca çoxlu sayda insanların yerləyşməsi, müllki şəxslərə hücumlar və yaşayış məntəqələrinin bombardman edilməsi ilə əlaqədar beynəlxalq humanitar hüququn pozulmasına dair dəqiq istinaatların mövcudluğundan bəhs edib.

Daha sonra diplomat təkə Azərbaycan xalqına yox, bütün bəşəriyyətə qarşı törədilmiş amansız Xocalı soyqırımı barədə danışaraq bu qanlı gecədə qəddarcasına həlak olanlar və itkin düşənlər barədə məlumat verib. Soyqırımı əlverişsiz hətə qiyamətə qədər Azərbaycan siyasi-hüquqi qiymətini ilk dəfə Azərbaycanın ümummilli lideri Heydər

Əliyevin hakimiyyətə qayıdırdından sonra verildiyini bildiren H.Zeynalov Xocalı barədə həqiqətlərin dünya miqyasında yayılması məqsədilə Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi etdiyi Heydər Əliyev Fondunun böyük işləri gördüyünü bildirdi. O, Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən "Xocalıya ədalət!" kampaniyası çərçivəsində dünyanın bir çox ölkələrində diplomatiya nümayəndəliklərimiz və diaspor təşkilatlarımız tərəfindən müxtəlif tədbirlərin həyata keçirildiyi, filmlər çəkilirdi, musiqilər bəstələndiyi və həmin tədbirlər nəticəsində bu vəhşi təcavüzə düzgün siyasi qiymət verilmişinə nail olunduğunu vurğulayıb.

Diplomat ölkəmizin daxili və xarici siyasətindən də danışdı, xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin layiqli davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin uzaqqören siyasəti, düşünülmüş islahatları və müdrik qərarları ilə Azərbaycanın dinamik inkişaf yolunda, həyata keçirilmiş transmilli enerji və neqliyyat-kommunikasiya layihələrindən bəhs edib. Eyni zamanda, diplomat Azərbaycan və Kolumbiya arasında maraqlı doğuran, xü-

susulə təhsil sahəsində əməkdaşlıq və tələbə mübadiləsi proqramları barədə danışdı.

Sonda universitet rəhbərliyinin müraciəti əsasında həmin ali təhsil ocağının məzunu Şahin Məmmədov təhsil aldığı müddətdə tələbəlik xatirələrindən danışaraq Kolumbiya və Azərbaycanın tələbə həyatının müqayisəsi fonunda müzakirələr aparıb. Həmyerlimiz Azərbaycanda təhsil səviyyəsinin yüksək keyfiyyətini qeyd edərək, bir çox ali təhsil müəssisələrində yeni kurikulumların yaradılması, Balonya sisteminin tətbiqi, tədrisin kredit sistemində uyğun qurulması, müəllim-tələbə mobilliyi, elektron təhsil şəbəkəsinin yaradılması istiqamətində uğurlu addımlar atıldığını vurğulayıb. O, xarici tələbələr gələcəkdə təhsillərini magistratura və doktorantura pillələrində məhz Azərbaycanın təhsil ocaqlarında davam etdirməyi nəzərdən keçirməyi tövsiyə edib.

Qeyd edək ki, əsası 1580-ci ildə qoyulmuş, Latin Amerikasında ən qədim universitetlərdən biri sayılan Santo Tomas Universiteti Kolumbiyanın ilk ali təhsil müəssisəsi olmaqla yanaşı, humanizm prinsiplərini ön planda tutan ali təhsil ocağıdır.

AZƏRTAC

İsveçrə azərbaycanlıları Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar aksiyaya keçiriblər

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə həyata keçirilən "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq təşviqat kampaniyası çərçivəsində İsveçrədə Xocalı faciəsinin 27-ci ildönümü ilə bağlı silsilə tədbirlər keçirilib. AZƏRTAC xəbər verir ki, paytaxt Bern şəhərinin mərkəzi Kornhausplatz meydanında azərbaycanlıların İsveçrədəki Mədəniyyət Mərkəzi tərəfindən kütləvi aksiyaya təşkil olunub.

Əvvəlcə aksiyaya iştirakçıları Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini bir dəqiqəlik sükutla anıblar. Aksiyaya iştirakçıları tərəfindən "Xocalıya ədalət!", "Xocalı hadisələrinə siyasi qiymət verilməlidir!", "Biz torpaqlarımızın azad olumasını tələb edirik" kimi şüarlar yazılmış plakatlar nümayiş etdirilib. Meydanda qurulmuş sərgidə Xocalı faciəsinə aid şəkillər, uşaqlar tərəfindən "Xocalı uşaqların gözü ilə" möv-

zusunda çəkilən rəsm əsərləri və dünyanın ən nüfuzlu mətbu orqanlarında qətləmin barədə dərc olunmuş məqalələr nümayiş etdirilib. Həmçinin Qərbi ölkələrdə kədar rəmzi olan yüzlərlə sarı gül Ermənistanın Azərbaycanla qarşı təcavüzü və Xocalı soyqırımı haqqında faktların əks olunduğu broşürlərlə birgə yerli əhali və şəhərin qonaqları arasında paylanıb.

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Yaddaşlarda qalan faciə

Xocalı uşaqları doğma yurda qayıtmaq ümidi ilə böyüyürlər

Xocalı - qan-qada, fəryad, göz yaş... Xocalı - XX əsrin faciəsini yaşamış xocalılıların müsbət xatirələri, harayları... Nə dilə gətirilərsə, nə qələmə alınsa. 27 ildir ki, bu dörd daşımızı çəkirik. Hansı tərəfdən baxırınsa, amansızlıqları əks etdirən mənzərələri görürük.

Məhz elə buna görə də dəhşətləri - bir-birinin ardınca ermənilər tərəfindən törədilən faciələri unutmamaq üçün ulu öndər Heydər Əliyev demişdir: "Xocalı faciəsi iki yüz ildən çox müddətdə davam edən erməni millətçiliyi tərəfindən xalqımıza qarşı aparılan etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin qanlı səhifəsidir..."

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev isə Xocalı faciəsinin təsadüfi hadisə olmadığını bildirmişdir: "Xocalı faciəsi təsadüfi hadisə deyildi. Bu, iki yüz ildən artıq müddətdə davam edən erməni millətçiliyinin Azərbaycan xalqına qarşı yürütdüyü soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin tərkib hissəsi idi".

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən o müdhiş gecə! Bundan sonra çox müsibətlər yaşadıq: Ağdaban, Qaradağlı, Quşçular, Bağanis-Ayrim...

Qarabağın ərsə qalxan ahıdır Xocalı

Xocalısız ötən 27 il ərzində Qarabağda doğulmayan, ata-baba yurdu yağmalanan xocalılılar dünyaya gəldilər. Bu gün onlar ömürlərinin gənclik dövründədirlər: 27 yaşları var. Əlbəttə, onlar Xocalıdan perik düşüb böyülsələr də, ulu yurdlarının coğrafiyasını, mədəniyyətini, tarixini, etnoqrafiyasını öyrənmiş yaddaşlarında möhkəmləndirirlər. Kosalar kəndində dünyaya göz açmış, Dövlət

İmtahan Mərkəzi Gəncə Regional Bölməsinin sədri Nəsim Məmmədov doğma Xocalıda doğulmasalar da, canları-qanları ilə o yurdlara bağlı şagirdlərini valideynlərinin üzəlişdiyi felakətin, talehinin buraxdığı izin heç zaman unudulmayacağına diqqət göstərərək dedi ki, dövlət başçısının məcburi köçkün soydaşlarımızın, o cümlədən məktəblilərin sosial problemlərinin həlli istiqamətində heyətə keçirdiyi humanizmi siyasətinin nəticəsidir ki, bu gün nəinki respublikamızın, Avropanın, yaxın-uzaq dost və qonşu dövlətlərin də nüfuzlu ali təhsil ocaqlarından onların soruğu gəlir: "Erməni vandalları Xocalı şagirdlərinin doğma məktəblərini, sinif otaqlarını da əllərindən alıb darmadağın etdilər. Məktəbsiz, müəllimsiz qalan uşaqlar respublikanın 40-dən artıq yaşayış məntəqəsində məskunlaşdılar".

"Xatırladaq ki, Xocalı məktəblilərinin ixtiyarında 12 tam orta, bir Uşaq Gənclər İnkişaf Mərkəzi var. Bu təhsil ocaqları Xocalı əhalisinin daha çox məskunlaşdığı 5 bölgədə (Bakı, Gəncə, Şəki, Oğuz, Goranboy) fəaliyyət göstərir. Onlardan 9-u "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması və məşğulluğunun artırılması" Dövlət Proqramına uyğun olaraq yeni inşa edilmişdir. Xocalı şəhər 2 nömrəli, Kərkicahan qəsəbə və Qaraqay kənd tam orta məktəbləri isə

manda yüksək göstəricilər qazanıb. Ötən il Xocalı məktəblərinin 8 şagirdi fənn olimpiadalarının zona mərhələsində iştirak edib. 2018-ci ilin mart ayında VI-VII sinif şagirdləri arasında keçirilən fənn müsabiqələrinin rayon və zona mərhələsində də yüksək nəticə göstərilib. Ona görə də iki şagird respublika mərhələsinə qatılıb. Bunlardan əlavə, istedadlı şagirdlər arasında "Ədəbiyyat biliciləri" müsabiqəsi keçirilib, rayon mərhələsinin qalibi, Xocalı şəhər 5 nömrəli tam orta məktəbin XI sinif şagirdi Rövşən Ələkbərlilə isə respublika mərhələsinin iştirakçısı olub.

Xocalı məktəbləri ötən dərs ilində pulsuz dərslərlə tam təmin olunub. Rayonun təhsil müəssisələrində 135 ədəd kompüter dəsti var. Dövlət başçısı İlham Əliyevin tapşırığına əsasən, Xocalı məktəbləri 2018-ci il ərzində iki dəfə "Ölkəmizi tanıyaq" deyəti altında keçirilən gəzintidə iştirak edib. Bu, təbii ki, onların respublikamızın müxtəlif bölgələrinin tarixi, mədəniyyəti və sosial-iqtisadi inkişafı haqqında məlumatlandırılması baxımından mühüm vasitədir.

"Cəngi" üstə köklənin sədəsi...

Daim tələbə, abituriyent, məktəblilərlə həmsöhbət olan, onların qayğı və problemləri ilə bağlı düşüncələrini bölüşən Xocalı RHH başçısının müavini Lamiyə Qarayeva bu dəfə tar-mar olunmuş Xocalısinin dəhşətli günlərinə boylandı. Çox şey deyə bilmədi. Yalnız onu xatırladı ki, Xocalı faciəsi ötən müddət ərzində təkca siyasətçilərin deyil, yarıdici insanların da əsas mövzularından birinə çevrilib. Bu faciə barədə bədii əsərlər yaranmışdır. Zaman keçdikcə faciənin ağır-acıları daha yarıdici və ağırdıca olur: "Bu mövzu yalnız şair və yazıçılarımızın, jurnalistlərimizin deyil, eyni zamanda təhsil sahəsində çalışanların da yaradıcılığında əks olunmaqdadır. Şagirdlərimiz həmin əsərlər vasitəsilə Xocalı müsibəti və soyqırımını, eləcə də digər faciələrini yaddaşlarına yazırlar".

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU, "Azerbaycan"

27 ilin acısı

Erməni separatçıların vətəndaşları

1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə iştirakı ilə 6000 nəfərdən çox azərbaycanlını yaddaşda qaldıran 5 istiqamətdən hücum etdilər.

Xocalı şəhəri 4 aydan artıq idi ki, erməni silahlı birləşmələri tərəfindən mühasirə vəziyyətində saxlanılıb, əhali tibbi xidmət və ərzaq sənədi ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çox sayda xəstələr, yaralıları, qocalar, qadınlar və uşaqlar vardı.

Azərbaycanlı erməni quldurları özlərinin müddül və xarici havadarlarının köməyi ilə həmin gecə Xocalı şəhərini yerlə yeksan etdilər. 366-cı alaya məxsus çoxsaylı ağır texnikanı köməyi ilə şəhər tamamilə dağıtdı və yandırdı. Əliyalın dinc mülki əhali dəhşətli qırğına məruz qaldı - uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr aqilasız vəhşiliklə məhv edildi. Ermənilər XX əsrin sonlarında sivilizasiyalı bəşəriyyət üçün üz qaralığı olan növbəti tarixi cinayət - Xocalı soyqırımını törətdilər. Bu vəhşi aksiyada məqsəd şəhərin bütün əhalisini məhv etmək idi. Ancaq tələtin hökmü ilə bir neçə Xocalı sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qaldı.

Azərbaycan Müdafiə Nazirliyi tibbi xidmətinin rəisi Xanlar Hacıyev xidməti işi ilə çox ötüm və əzablarla qarşılaşsa da, Xocalı hadisələrinə zamanı tədrisli vəhşiliklərdən dəhşətə gəlməmişdi. Donmuş qızın üzünü bığcaqla kəsilməsi, dəyüşünün başırsaqlarını çıxararaq qarşıdırılması bu cür vəhşiliklərə misaldır.

Əhməd bəy Ağayev yazırdı: "Yer üzərində Allahın yaratdığı nə qədər vəhşi və yirtici varsa, onlar başqa heyvanları parçalayırlar, amma öz həmcinslərini toxunmurlar. Nə acıdır ki, vəhşi heyvanların etmədiklərini ermənilər etdilər. Tarixdə buna bənzər heç bir hadisəyə rast gəlməmişik".

Erməni quldur dəstəsinə yardımçı olan 366-cı motoatıcı alayın komandiri Zaqıyqarov, erməni separatçılarına həvəslə silah-sursat verən general-polkovnik Qromov, general-leytenant Qrekov və polkovnik Oraula döyüşdə iştirak ediblər. Günahsız azərbaycanlıları həvəslə güllələyənlər arasında Baylakov, I batalyonun komandiri polkovnik I. Mofeyev, II batalyonun komandiri mayor Novatix, rota komandiri baş leytenant O.Mirzoxalvarov, tank komandiri V.Qarışev və başqaları dinc əhalini meydanı yığib güllələyənlər ağır cinayət törətmişlər. Fevralda Xankəndiyə xeyli sayda uçuşlar olub. Həmin pilotlar müddətli tulumlu Suriya və Livan erməniləri idi. Onların kimlərdən ibarət olduqlarına diqqət yetirik:

17 № li vertolyot, pilotu İrəvanlı olan hərbi qulluqçu Ararat Saracyan

29 № li vertolyot, pilotu Livan vətəndaşı Zahid əl-Məhəmməd
39 № li vertolyot, pilotu Livan erməni Romb Qalaxçıyan
40 № li vertolyot, pilotu suriyalı erməni Rəzdan Minoyan
45 № li vertolyot, pilotu İrəvan polis əməkdaşı Suren Pirimyan.

Həmin vertolyotlar 1992-ci il 22 fevralda Xankəndiyə uçuş edərkən 366-cı motoatıcı alayın tərkibinə qatıldılar. Onlar 1992-ci il fevral ayının 26-da saat 16-dan 24-dək Xocalıni bombalamaq üçün 89 ədəd raket buraxmışdılar. Fevralın 26-da Zahid əl-Məhəmməd və Suren Pirimyan döyüşdə fəallıq göstərdikləri görə "Qızıl Xaç" ordeni ilə təltif olunublar. General-leytenant Yuri Qrekovun verdiyi məlumata görə, "Xocalı ərazisini azərbaycanlı yaraqlılardan təmizləmək üçün "Qrad" və "Uraqan" tipli artilleriya qurğularından istifadə olunmuşdu". Həmin vaxt azərbaycanlılara qarşı törədilən aqilasız vəhşilikləri Fransadan gəlmiş operatorlar Jül Barilyan və Şerik Staryan güllələmiş xocalılıların meyitlərini 02-19 MM nömrə nişanlı "KamAZ" avtomatından gətirib qaldırdılar tonqallarda yandırma səhnəsinə görsələr də, çox soyuqanlıqla ləntə aldılar. Ona görə ki, onların qanında, canında azərbaycanlılara qarşı ölcüyəgəlməz dərəcədə kin-küdurət var idi.

Canilərin canisi Zori Balayan 1935-ci ildə Xankəndidə anadan olub, orada boya-başa çatıb, Azərbaycanın suyunu içib, havasını udub. İxtisasca həkimdir. Lakin o öz sənətinin ardınca gedib müalicə etmək, şəfa vermək vəzifəsinə Uzun müddət "Komsomolskaya pravda" qəzetində müxbir işləyib. Azərbaycan xalqına qarşı böhtan xarakterli yazılar yazmaq məşğul olub. Yaxşı yadımdadır, 1963-cü ilin oktyabr ayının 16-da "Komsomolskaya pravda" qəzetində dərc edilmiş məqalədə yazmışdı: "Ermənistən SSR-in dilbər guşələrindən olan Şuşa şəhəri, oradakı mədəniyyət abidələri oranın erməni xalqının qədim yaşayış məskəni olmasından xəbərlər verir..."

Ağığını deyim ki, bu məsələyə ciddi yanaşılmadı, əhəmiyyət verilmədi. 1987-ci ildə çapdan çıxmış "Sovet hüquqlarının əsasları" kitabında oxuyuruq, "Учитель немецкого языка, школа №2, город Степанакерт Армянский ССР". Mətlətlərərsə ədəvət yaradan bu canı bir-birinin ardınca azərbaycanlıların həsiyyətinə toxunan əsərlər çap etdirirdi. 1984-cü ildə 20 min tirajla buraxılan "Ocaq" kitabı, 1986-cı ildə çapdan çıxan "Yolda" povesti və nəhayət, 1996-cı ildə "Ruhumuzun canlanması" kitabı işıq üzünə çıxdı. Sonuncu kitabı azərbaycanlıların tükənlən nəhəng qanı ilə yazılıb. O yazırdı: "Mən uşaqlıq dostum Xaçaturla Xocalı şəhərində bir türk evinə girdik. Bizim əs-

gərlər tərəfindən qollarından pəncərə çərçivəsinə mıxlanmış 13 yaşlı bir türk uşağını gördük. O qışqırırdı. Onun zəhlətökən səsinə eşitməmək üçün Xaçatur yeniyetmənin anasının kəsilmis döşünü onun ağzına dürdük. Mən də həmin türkün başının, qanının və sinəsinin derisini soydum. Sonra saatə baxdım. 7 dəqiqədən sonra türk balası çoxlu qan itirməsi nəticəsində öldü. Mən hakim olduğum üçün bu hərəkətimə bir o qədər də sevinmədim. Məni sevindirən o idi ki, mən xalqımın qisasını aldım. Sonra Xaçatur yeniyetmənin cəsədini balta ilə parçalayıb itləyə atdı. Axsamçığı daha üç türk yeniyetməni bu yolla qətlə yetirdik. Mən bununla da erməni xalqını seven bir adam kimi öz borcumu yerinə yetirdim. Sonra dostum Suren dedi: "Biz yirtici deyilik, ona görə də ürəyimizi buz kimi saxlamalıyıq. Türk cəlladlarının qətlə yetirdikləri ermənilərin ruhları az da olsa sakitləşəcək".

366-cı motoatıcı alayın azərbaycanlıların qanını axıdan zabitlərindən biri də törətdikləri cinayətə görə cəzalandırıldı. Livandan, Suriyadan, Beyrutdan gələn müddül əsgərlərdən Livan erməni Daud Xeyriyanın 2000-ci ildə işıq üzünə gələn "Xaç naminə" kitabından bir hissəsi nəzərinizə çatdırmaq istədim: "Biz saxtali qış günündə erməni işğalından olan ərazidəki Daşbuluq yaxınlığından 1 kilometr bətaqlığı keçmək üçün meyitlərdən körpü salmalı olduq. Mənim meyitlərin üstündən keçib getməyimi gören polkovnik Seyran Ohanyan (sonra müdafiə naziri oldu) mənə bildirdi ki, qorxmaq lazım deyil, bu, müharibənin qanunudur. Mən qana bulmuş meyitlərin üstündən keçib getdim".

Daud Xeyriyan yazırdı: "Martın 2-də "Qafan" erməni qrupu 200-dən artıq azərbaycanlı meyitini yığıb Xocalıdan təxminən 1 km aralı olan qəbiristanlığa yandırdı. Axırını mənimlə mənə alınandan və qolundan yaranılmış 10 yaşlı bir qız uşağı gördüm. Sifəti göyərmiş bu uşaq aqlığa, soyuğa, yarıların baxma-yaraq, hələ də sağ idi. O, sakitcə nəfəs alırdı. Ölümlə qarşılaşan uşağın baxışlarını unuda bilmirəm və heç vaxt unudmayacağam. Bir qərdən sonra Tigran adlı əsgər qızın saçlarından tutub alovlanmaqda olan meyit tonqalına atdı. Mənə elə gəlirdi ki, yanar meyitlərin arasında kim işıq qışqırıb, köməyə çağırırdı. Bu vəhşilikləri gördükdən sonra mən daha yeri yeri bilmədim". Bu, erməni vəhşiliyyətinin erməni tərəfindir".

Qarabağın ən qədim məskənlərindən biri olan Xocalıda törədilən erməni cinayətkarlığı dünya tarixində vəhşilik baxımından analoqu çox az olan ən dəhşətli genosid idi.

Əvəz LƏLƏDAĞ

Xocalı soyqırımını ekran əsərlərində...

Xocalı soyqırımı... Bu iki kəlmənin içində yüzlərlə insanın başına gətirilən dəhşətlər - qırılan ömürlər, yarımçıq qalan arzular, söndürülmüş ocaqlar, heç zaman sağalmayan fiziki və mənəvi yaralar, aqilasız vəhşiliklər, göz yaşları, ağrı-acılar, dörd, üçsüz... var.

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Ermənistan silahlı qüvvələrinin Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının zirehli texnikası və hərbi heyətinin iştirakı ilə yerlə yeksan etdiyi, uşağına, qadınına, qocasına aman vermədiyi o şəhərdən gəriyə qalan fotosəkillər, ləntə yazılarına bu gün də həyəcanlı baxmaq mümkündür...

Xocalının "Haray"ı

Aradan iyirmi yeddi il ötsə də, o dəhşətli gecənin qanlı izləri qalır. Yalnız həmin soyuq fevral günlərində yerli və xarici fotoqrafların çəkdiyi fotosəkillərdə, kameranın yaddaşına köçürüldükdə, Xocalının işğalını gözələri ilə görənlər, ağır-acılarını yaşayanların xatirələrində də o faciələr bu gün də olduğu kimidir. Rəsmlər, heykəltəraşlar, yazıçılar, şairlər, rejissorlar Xocalı qətləməndən bəhs edən əsərlərini həmin realılıqlara əsaslanaraq, yazıl-

mış və yazılmamış tarixi faktlardan istifadə edərək yaradırlar.

Xocalı faciəsi haqqında ilk tammetrajlı bədii filmlər çox ağır bir vaxtda - 1993-cü ildə ekranlarda nümayiş olundu. Onlardan biri yazıçı Nüşabə Məmmədovanın "Haray" pyesinin motivləri əsasında çəkilmişdir. Filmin ssenarisi müəllifi Nüşabə Məmmədova və Eldəniz Quliyev, quruluşçu rejissoru Oruc Qurbanovdur. "Mozalan" studiyasının istehsalı olan filmin çəkilişlərinə Xocalı, Hacıkənd, Xanlar (indiki Göygöl), Goranboy rayonlarının və Gəncə şəhərinin camaatı kömək göstərdi.

"Haray" Qurani-Kərimin "Fatihe" surəsinin oxunuşu ilə başlandı. Daha sonra ekranda Xocalı faciəsində ermənilərin vəhşicəsinə qətlə yetirdikləri, meyitləri düzlərə qətlə şahidliyimiz görürük. Onların arasında uşaqlar, qocalar, cavanlar var. Bu görüntülər tamaşaçılara Xocalı soyqırımında erməni cəlladlarının kimsəyə aman vermədiklərini xatırladır.

Ekran əsərində iki yeniyetmənin - qardaşla bacının düşmən əhatəsindən çıxmaq üçün aqıl-gəlməz əzab-əziyyətlərə qatışmaları təsvir edilir. Ermənilərin azərbaycanlı əsilərə verdikləri

dəhşətli işğencələrin şahidi olan bu iki yeniyetmə çıxış yolunu özlərini dağdan atmaqda görürlər.

"Fəryad" a çevrilən ağırılar...

Elə həmin il - 1993-cü ildə Xocalı faciəsi ekranlarımızda "Fəryad"la da gəldi. Baş qəhrəmanı - İsmayıl tamaşaçılar "Ögey ana" filmindən tanınırdılar. Artıq böyüyüb ailə sahibi olmuş İsmayıl Hüseynov batalyon komandiridir. Vətən torpaqlarının erməni işğalçılarından azad olunmasında döyüşür. Mərd komandır düşmənlər tərəfindən asir götürülərək işğencələrə məruz qalıb.

Filmde nümayiş etdirilən hadisələr real faktlara əsaslanır. Baş qəhrəmanın prototipi Qarabağ müharibəsində iştirak edən qətlə şahidliyimiz görürük. Tammetrajlı bədii filmde güllələnmiş, soyuqdan donmuş xocalılıları da elə Xocalı sakinləri özləri canlandırdılar. Onlar həmin vaxt Xocalıdan Goranboya gələnlərdir.

"Fəryad"ın ssenarisi müəllifi Vaqif Mustafayevdir. Filmde "Ögey ana"nın kadrlarından da istifadə edilmişdir. Quruluşçu rejissoru və baş rolun ifaçısı olduğu bu ekran əsəri Ceyhun Mirzəyevin kinoda

son işi oldu. O, böyük ürək ağrısı, əziyyətlə çəkdiyi bu filmi izləyə bilmədi.

Dağlıq Qarabağda erməni işğalçıları xalqımızın dinc güzəranını pozdu, əsir götürüdükləri azərbaycanlılara ən ağır işğencələr verdilər. 1998-ci ildə çəkilən "Qırılmaz qar" adlı film bu fəlakətləri ekranlara gətirdi. Azərbaycan Televiziya şirkətinin istehsalı olan film Ağarəhim Rəhimovun "Gəlinə-yada qoşa mezar" povesti əsasında ləntə alındı. Quruluşçu rejissoru Mərahim Fərzəlibayovdur.

"Günəşin batdığı yer" də...

2012-ci ildə çəkilən tammetrajlı bədii-sənədli televiziya filmi - "Günəşin batdığı yer" də erməni vəhşiliyi nəticəsində dağıdılmış, talan edilmiş, sakinləri qətlə yetirilmiş Xocalıdan bəhs edir. Filmde bədii səhnələrdə aktrisa Aybəniz Əhmədova çəkildi. Ssenari müəllifi Eldar İsgəndərzadə, rejissoru Elşən Zeynallı olan bu film Bakı şəhərində və Xocalıdan olan məcburi köçkünlərin məskunlaşdığı Goranboy rayonunun Ağca-kənd qəsəbəsində ləntə alındı. Kütləvi səhnələrdə 1500 nəfərdən çox insan iştirak etdi.

Film baş verən hadisələr zamanı öz doğma övladını boğmağa məcbur olmuş bir ananın dəhşətli hekayəsinin fonunda təqdim olunur. Ekran əsərinin əsas süjeti Xocalıni tərək etmə məcburiyyətində qalan, bütün qırğınları öz gözlləri ilə gören şahidlərin tükürməz qətlə şahidliyi təqdim edir. Filmde də bir neçə xronikal kadrlardan və quraşdırma səhnələrdən istifadə olunub.

"Biz qayıdacağıq"

2007-ci ildə rejissor Elxan Qasımovun "Azerbaycanfilm" kinostudiyasında ekranlaşdırıldığı "Biz qayıdacağıq" bədii filmi Xocalı soyqırımından çox məcburi köçkünlərin ağırından bəhs edir. Filmde də bir neçə xronikal kadrlardan və quraşdırma səhnələrdən istifadə olunub.

Azərbaycan torpaqlarının işğalı, ermənilərin törətdiyi qətləməndən bəhs edən Xocalı faciəsinin şahidi olmuş litalı jurnalist Riçard Lapaitisin faciədən 20 il sonra yenidən Azərbaycana gələrək qətləməndən xilas olmuş ha-

disə şahidləri ilə görüşlərində ləntə alınmış xatirələri və Ermənistan tərəfindən faciənin təşkiliində birbaşa iştirak etmiş şəxslərlə müsahibəsi əsasında quruldu. Qarabağın Azərbaycan tarixi və mədəniyyəti üçün əhəmiyyətinə dair süjetlər verildi. Litalı rejissor Aleksandras Brokasin çəkdiyi Xocalı qırğınından söz açan bu sənədli film Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə "Xocalıya ədalət!" təbliğat kampaniyası çərçivəsində hazırlandı. Filmde Xocalı qırğınına dair indiyədək əzəmətli olan yeni faktlara, sənədlərə və vaxtilə çəkilmiş video görüntülərə, fotomateriallara istinad edilər, qətləməndən bəhs edən hadisələrdə iştirak etmiş şəxslərlə müsahibələri təqdim ediləcək, həm də dünyaya Xocalı soyqırımını barədə həqiqətləri danışacaq.

Zöhrə FƏRƏCOVA, "Azerbaycan"

XX əsrin faciəsi - Xocalı soyqırımı

Güllə işığında ölümdən qaçıb qurtulanlar

27 il əvvəl törədilən faciə ilə bağlı hansı xocalılı danışdırsan, dodaqları titrəyib, əlləri əsir. O gecə çökdikləri əzabları unuda bilmir, itirdikləri əzizlərinin nişgili ilə yaşayırlar. Dövlətin göstərdiyi diqqət və qayğı nəticəsində ev-şiklə, işlə təmin olunsalar da, çöhrələrindəki iziqlər çökəlib getmir, kövrəlik, sinələrinə çökən çalın-çarpaz dağın ağırlığını dilə gətirərək göz yaşını tökürlər.

1992-ci il fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə sovet ordusunun 366-cı motorçılıq alayının köməyi ilə bir gecədə Xocalı şəhəri yerlə yeksan olundu. Çoxlu sayda insanları xüsusi qəddarlıqla və amansızlıqla qətlə yetirdi. Bəziləri diri-diri yandırıldı, başları kəsildi, başlarının derisi soyuldu, körpə uşaqların gözləri çıxarılmışla yanaşı, hamılı qadınlar süngüdən keçirildi.

Məqsəd azərbaycanlıların gözünü qorxutmaq, beləliklə, Dağlıq Qarabağ və digər Azərbaycan torpaqlarını ələ keçirmək idi. Doğrudur, törədilən faciə bütün Azərbaycan xalqına, xüsusilə Xocalı sakinlərinə sağalmaz yaralar vurdu. Lakin xalqımızın vətən, torpaq təəssübkeşliyini sındırma bilmədi. Əksinə, onun mübarizə əzmini daha da gücləndirdi.

Həmin dəhşətli faciədən 27 il keçir. Bu müddət ərzində xocalılılar dövlətin hər cür qayğısı ilə əhatə olunmuşlar. Onlar Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən respublikamızın müxtəlif bölgələrində salınmış məcburi köçkün qəsəbələrinə köçürülmüşlər. Belə qəsəbələrdən biri Goranboydur. Burada mənzilə təmin olunan xocalılılardan Aida Allahverdiyevanın qonağıyıq. Yanındakı gəncin kim olduğunu soruşanda dedi ki, oğlumdur. Ancaq nə atası Ziyadxan, nə də oğlum Qalib bir-birinin üzünü görmədilər. Ziyadxan şəhid olanda hamilə idim. Qalib 1992-ci il aprelin 28-də dünyaya gəlib.

Aida başına gələn müsibətlərdən, bütövlükdə ailəsinin faciəsindən yana-yana danışdı. Danışdıqca o müsibətli günləri sanki bir daha yaşayırdı.

Xocalıda yaxşı evimiz-əşiyimiz var idi. 12 sot həyətində gözoxşayan bağ salmışdıq. 5 otlaq evimiz ailəmiz üçün artıqlaması ilə bəs edirdi. İki uşağım var idi. Lakin ermənilərin torpaq iddiası ağ günlərimizi göy əşiyə bükdü. 1988-ci ildən başlayan münaqişə sonradan müharibəyə çevrildi və hər gün qorxu içində yaşamağa başladıq. Çətinliklər artırdı. Çətinliklər artırdı. Çətinliklər artırdı.

Həmin dəhşətli faciədən 27 il keçir. Bu müddət ərzində xocalılılar dövlətin hər cür qayğısı ilə əhatə olunmuşlar. Onlar Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən respublikamızın müxtəlif bölgələrində salınmış məcburi köçkün qəsəbələrinə köçürülmüşlər. Belə qəsəbələrdən biri Goranboydur. Burada mənzilə təmin olunan xocalılılardan Aida Allahverdiyevanın qonağıyıq. Yanındakı gəncin kim olduğunu soruşanda dedi ki, oğlumdur. Ancaq nə atası Ziyadxan, nə də oğlum Qalib bir-birinin üzünü görmədilər. Ziyadxan şəhid olanda hamilə idim. Qalib 1992-ci il aprelin 28-də dünyaya gəlib.

Ata-analar öz övladlarından xəbərsiz idilər. Məşəyə pənah gətirən insanlar bilmirdilər ki, ermənilər pusquda dayanıblar. Onlar burada gələ-yəşinirdi. Danışdıqca o müsibətli günləri sanki bir daha yaşayırdı.

Xocalıda yaxşı evimiz-əşiyimiz var idi. 12 sot həyətində gözoxşayan bağ salmışdıq. 5 otlaq evimiz ailəmiz üçün artıqlaması ilə bəs edirdi. İki uşağım var idi. Lakin ermənilərin torpaq iddiası ağ günlərimizi göy əşiyə bükdü. 1988-ci ildən başlayan münaqişə sonradan müharibəyə çevrildi və hər gün qorxu içində yaşamağa başladıq. Çətinliklər artırdı. Çətinliklər artırdı. Çətinliklər artırdı.

Həmin dəhşətli faciədən 27 il keçir. Bu müddət ərzində xocalılılar dövlətin hər cür qayğısı ilə əhatə olunmuşlar. Onlar Prezident İlham Əliyevin tapşırığına əsasən respublikamızın müxtəlif bölgələrində salınmış məcburi köçkün qəsəbələrinə köçürülmüşlər. Belə qəsəbələrdən biri Goranboydur. Burada mənzilə təmin olunan xocalılılardan Aida Allahverdiyevanın qonağıyıq. Yanındakı gəncin kim olduğunu soruşanda dedi ki, oğlumdur. Ancaq nə atası Ziyadxan, nə də oğlum Qalib bir-birinin üzünü görmədilər. Ziyadxan şəhid olanda hamilə idim. Qalib 1992-ci il aprelin 28-də dünyaya gəlib.

Həmin dövrdə böyük oğlum Rafiq sovet ordusu sıralarında Sankt-Peterburqda xidmət edirdi. O, Azərbaycanda baş verən hadisələri eşidib rahatlıq tapmırdı. Günün birində döyə bilməyib, sovet ordusunda xidmət etməkdən imtina etdi və Azərbaycana gəldi. Gələn kimi könüllülər batalyonunda erməni quldurlarına qarşı vuruşmağa başladı. Çox ağır günlər idi. Ailə üzvləri çox olduğundan daim onların fikrini çəkirdi. Fevralın 25-dən 26-na keçən gecə döyüşlər şiddətləndi. Vəziyyətin ağır olduğunu görəndə Məzahir evə gəlib həyat yoldaşını və övladlarını təhlükədən uzaqlaşdırmaq üçün Xocalıdan çıxardı. Lakin məşədə onu da, Samayeni də, hətta iki övladını da yarıldı. Səməyə ağır yaralandığından həyatını itirdi. Əsgərlərin köməyi ilə Samayenin meyitini və övladlarını birtərəyə Ağdamda götürdülər.

Söhbətin bu yerində Məzahir xeyli fikrə gedib kövrək səslə dedi ki, həyat yoldaşını Ağdamda Şəhidlər xiyabanında dəfn edib. Lakin Ağdam işğal olunduğundan həmin məzari ziyarət edə bilmir.

Məzahir Cəbrayıl ovladlarını böyüdüb boya-başa çatdırıb. Evli olanı da var, subayı da. Deyərk ki, sağ olsun dövlətimiz. Ailəsinin mənzilə təmin edib. Qarabağ müharibəsi əli kimi 375 manat təqəddir alır. Dolanışığı da pis deyil.

Xocalı faciəsi zamanı ən çox əziyyət çəkənlərdən biri də Mükafat Əhmədovdur. Faciə zamanı 10 nəfər şəhid verib. Onlardan 9-nun yerini məlum deyil. Yoldaşı Rəfil Əhmədov könüllülər batalyonunda çoxlu sayda erməni məhv etmişdi. 3 övladı var idi. Mükafat rayon xəstəxanasında işləyirdi. Deyərk ki, hər gün onlarca yaralı gətirilirdi. Fevralın 25-də axşam döyüşlərin şiddətləndiyini görəndə Mükafat məcbur olub uşaqlarını bağrına basıb Xocalıdan çıxmağı qərara alır. O, məşə ilə qaçaraq Ağdam üz tutur. Deyərk ki, hava olduqca soyuq idi. Məşə boya-başa çatmış sayda donmuş insan cəsədi var idi. Birtərəyə sürünmə-sürünmə Ağdamda Gülablı kəndinə gəlib çatdı. Bir müddət Bərdədə, sonra Naftalanda məskunlaşdı. Çox əziyyətdən sonra nəhayət Goranboyda salınmış məcburi köçkün qəsəbəsində hər cür ərzaatı olan mənzilə təmin edildi. Buna görə Prezident İlham Əliyevə minnətdarlıq edən Mükafat Əhmədova indi o günlərin acı xatirələrini yaşayır. İnanırkı, gec-tez doğma yurdu na qayıdacaq. Bax onda həyat yoldaşının da, Xocalıda şəhid olan həmyerlilərinin də ruhu şad olacaq.

Sabir ƏLİYEV, "Azərbaycan"

Xocalı soyqırımı xarici KİV-də

"İzvestiya" (Moskva), 13 mart 1992-ci il, mayor Leonid Kravets: "Mən şəxsən tapədə yüzə yaxın meyit gördüm. Bir oğlanın başı yox idi. Hər tərəfdə xüsusi qəddarlıqla öldürülmüş qadın, uşaq, qocalar görünürdü".

"Valer aktual" jurnalı (Paris), 14 mart 1992-ci il: "Bu "müxtər bölgədə erməni silahlı dəstələri Yaxın Şərqdən çıxışlarla birlikdə yeni texnologiyaya, o cümlədən vertolyotlara malikdir. ASALA-nın Suriya və Livanda hərbi düşərgələri və silah anbarları vardı. Ermənilər yüzdən artıq müsəlman kəndində qırqınlar törədərək Qarabağdakı azərbaycanlıları məhv etmişlər".

Tomas QOLTZ: "Döyüş vəziyyətində olan Dağlıq Qarabağ anklavının şərqində yerləşən bu şəhərin baş məscidinin xidmətçisi dedilər ki, bu gün onlar ermənilərin çərşənbə günü işğal etdiyi anklavda yerləşən Azərbaycan şəhərindən gətirilmiş 17 nəfəri dəfn ediblər..."

Anklavın paytaxtı Stepanakertin (Xankəndi) şimal-qərbində yerləşən və 6000 nəfər əhalisi olan Xocalı şəhərindən olan qaçqınlar hücum zamanı qadın və uşaqlar daxil olmaqla, 500 nəfərini öldürüldüyünü dedilər. Ağdam məscidinin axundusu Səid Sadiqov bildirdi ki, Xocalı şəhərindən olan qaçqınlar çərşənbə günündən bəri məscidə 477 meyit gətiriblər...

"Vaşinqton Post", 28 fevral 1992-ci il
Elen Vomak: "...Ağdamdakı "Röyter" in müxbiri Elif Kaban məlumat vermişdir ki, çərşənbə qırğınından sonra azərbaycanlılar insan dəfn edirdilər, hansılar ki, bu bölgənin ikinci böyük yaşayış mərkəzi olan Xocalı şəhərindən ermənilər tərəfindən işğal zamanı öldürülmüşdü. Dəfnə iştirak edənlərdən biri jurnalistlərin üstünə qışqırıraq demişdir: "Dünya burada baş verənlərə göz yumur. Biz ölüürük, siz isə baxırsız..."

"Sandey Tayms", 1 mart 1992-ci il
"...İşğalçılar qadın və uşaqları müdafiə edən əsgərləri və könüllüləri öldürmüşlər. Sonra onları qorxudan əsən qaçqınlarla atəş açmağa başlayıblar. Sağ qalanlardan bir neçəsi baş verənləri belə təsvir etdi: "Elə əsl qırğın belə başladı. Ermənilər dayanmadan atırdılar. Sonra onlar içəri daxil oldular, biçaq və süngü ilə adamları doğramağa başladılar". Bu, sağı qalan üç əsgərdən biri olan Azer Hacıyevin dedikləri idi..."

"Independent", 29 fevral 1992-ci il
"Ağdamda gələn oğlanlardan biri qulağını itirmişdi. Sağ qalanların dediyinə görə, daha 2000 adam, hansılar ki, ayrı qaçmışdı, hələ də tapılmayıb: bəlkə də onların çoxu soyuqdan, yaxud da aldıcıları yarıldıqları üçün ölüblər. Dünən gecə Ağdamda məyitxanasına 479 meyit gətirildi və qəbiristanlıqda 29 nəfər dəfn olundu. Mənim gördüyüm və hələ dəfn olunmamış 7 cənəzinin 2-si uşaq, 3-ü isə qadın idi. Onlardan birinin sinəsi aldığı güllə yarasından tamamilə dağılmışdı..."

Daşkənddəki diasporumuzun Xocalı faciəsi ilə bağlı bəyanatı beynəlxalq təşkilatlara göndəriləcək

Daşkənddəki Respublika Azərbaycan Milli Mədəniyyət Mərkəzi (RAMMM) Xocalı faciəsinin 27-ci ildönümü ilə bağlı tədbir keçirib.

AZƏRTAC xəbər verir ki, tədbirdə RAMMM-in sədri Firdovsi Hüseynov Xocalı faciəsinin yaranma səbəbləri və nəticələri haqqında danışdı. Sonra qurumun üzvləri adından Xocalı soyqırımının 27-ci ildönümü ilə əlaqədar bəyanat oxundu.

Qeyd olunub ki, bəyanat BMT-nin Baş katibinə, Təhlükəsizlik Şurasına, BMT-nin insan hüquqları üzrə ali komissarına, qaçqınlar üzrə ali komissarına, İnsan Hüquqları Şurasına, habelə UNESCO-nun, Avropa İttifaqının, Avropa Şurasının, ATƏT-in rəhbərlərinə və digər beynəlxalq təşkilatlara göndəriləcək.

Sonra çıxış edənlər 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı qüvvələrinin Rusiyanın 366-cı motorçılıq alayı ilə birgə görünməmiş vəhşiliklər törətdiyi, uşaqları, qadınları və qocaları xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirdiyi, südəmər körpələrin süngüyə keçirildiyi barədə danışdı.

Qeyd olunub ki, Azərbaycan xalqı hər il fevralın 26-da Xocalı faciəsində həlak olanların xatirəsini ehtiramla yad edir, bununla bağlı izdihamlı yürüşlər və anim mərasimləri keçirilir.

Dövrün daşlaşmış səhifələri kimi, abidələr, qalalar, adətən, zamanın "danışan tarix"inə çevrilir, minilliklərdən soruq verir. Bu mənada hər bir xalqın varlığını sübut edən tarixi yadigarları içərisində muzeylərdə qorunub saxlanılan, gələcək nəsillərə çatdırılan, adillikdən abidələşənədək yol keçmiş mədəniyyət nümunələrinin özünəməxsus yeri və rolu danılmazdır. Çünki onların meydana gəlməsinə qədər əsrlər, minillər keçir. Zaman-zaman dəyişən ictimai-iqtisadi formasiyalar, mədəniyyətlərin qovuşması, yaxud ayrılması tarixi şahidlərə çevrilir. Ona görə də onların mühafizəsi ləzizdir.

Təbii ki, xalqımızın mədəni irsi bəşər mədəniyyətinin ayrılmaz bir parçasıdır. Məhz elə buna görə də çoxəsrlik tarixi keçmişimizdən yadigar qalan mədəniyyət nümunələrinin mühafizəsi beynəlxalq əhəmiyyət kəsb edir. Həmin tarixi yadigarlarının elələri var ki, onların ancaq muzeylərdə qorunub saxlanması mümkündür. Azərbaycan muzey işinin inkişafı isə ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Xalqımızın milli tarixi və mədəni irsinin qorunmasında muzeylərin dəyərinə dərin və həssaslıqla diqqət ulu öndər respublikada müvafiq şəbəkənin genişləndirilməsi,

Yaddaş ağrısı

Azərbaycana məxsus 738 tarixi abidə, 28 muzey və 4 rəsm qalereyasını işğalçı və təcavüzkar Ermənistan tamamilə məhv edib

sini, onun maddi-texniki bazasını gücləndirilməsini daim diqqətdə saxlayırdı. Ümummilli liderin Azərbaycan KP MK-nin birinci katibi kimi 1980-ci ilin yanvar ayında "Azərbaycanda muzey işinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında" imzaladığı qərardan sonra ölkəmizdə bu sahənin inkişafına geniş yol açıldı...
Erməni və sovet qoşun birləşmələrinin əhalisini bir gecənin içərisində soyqırımına məruz qoyduğu Xocalı tarixən Xocalı Gədəbəy mədəniyyətinə aid edilən qəbiristanlığı ilə də məşhur idi. Xocalı şəhərində Xocalı (Yaloba) Tarix-Uyşunaslıq Muzeyinin fəaliyyətə başlaması isə rayonun yarandığı 1991-ci ilin

aprel ayına təsadüf edir. 1992-ci il fevral ayının 26-da baş vermiş Xocalı qətləminə nəticəsində şəhərin yer üzündən silinməsi isə cəmi bir il öncə yaradılmış muzeyin də məhvinə səbəb oldu.
Xocalının işğalından sonra uzun müddət Gəncə şəhərinin Hacikənd qəsəbəsində məskunlaşan, hazırda isə Hacımülk ərzasində 600 ailəlik yeni salınmış qəsəbədə dördotaqlı mənzillərin içərisində soyqırımına məruz qədirmiş 1500-dən çox eksponat toplanılıb. Muzeydə həmçinin Qarabağ uğrunda şəhid olan azərbaycanlıların, Milli qəhrəmanların foto-stendləri də yer alıb.
Xocalı rayonu Kosalar kənd nümayəndəliyinin Yaloba kənd

tarix-diyarşünaslıq muzeyinin direktoru Tofiq Məmmədov deyir ki, 1992-ci il may ayının 9-da ermənilərin hücumu zamanı muzeydən heç nə çıxarmaq mümkün olmadı və beləliklə, bütün eksponatlar işğal zonasında qaldı: "Kənd işğal olunmamışdan əvvəl muzeydə 800 addat, 1500 ədəd qiymətli eksponat var idi. Qarabağın tarixini əks etdirən qədim xalçalar, kilimlər, mədəniyyət xadimlərinin portretləri və başqa çoxlu sayda toxuculuq əşyaları, saxsı və keramikadan hazırlanmış maddi məişət əşyaları, Şuşa rəssamlarının yağlı boya-larla kəçdiyi əsərləri muzeydə saxlanılırdı. Vətənpərvərlik mövzusunda həsr olunan stendlərdən

ibaret sərgilərin təşkil edildiyi, eləcə də Qarabağın qədim tarixini əks etdirən eksponatların toplanmış muzeyin fondu bu gün də zəngindir..."
Həmsöhbətimiz onu da bildirməyi unutmadı ki, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ regionu və ətraf yeddi rayonu, eləcə də Qazaxın yeddi yaşayış məntəqəsi və Naxçıvanın Kerkik kəndinin işğalı nəticəsində 738 tarixi abidə, 83500 ədəddən çox eksponata malik 28 muzey, 4 şəkil qalereyası, 14 xatirə kompleksi və 1200-dək mədəniyyət müəssisəsi daxil olmaqla, 1891 ədəd maddi-mədəniyyət resursu talan edilmiş və ya vandalizm siyasətinin qurbanına çevrilib. Hətta Ermənistanın vand

Məhəmməd NƏRİMANOĞLU, "Azərbaycan"

